

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**İRAN DEVRİM MUHAFAZLARI VE SİYASAL
SİSTEMDEKİ YERİ**

EMİNE HANÇER ARMAĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
DOÇ. DR. YUSUF SAYIN

KONYA – 2022

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emine HANÇER ARMAĞAN		
	Numarası	17811401038		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER/ULUSLARARASI İLİŞKİLER		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Yusuf SAYIN		
Tezin Adı	İRAN DEVRİM MUHAFAZLARI VE SİYASAL SİSTEMDEKİ YERİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVİRİM MUHAFIZLARI ORDUSUNUN KURUMSAL YAPISI

1.1. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Kuruluş ve Kurumsallaşma Süreci	4
1.2. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Kurumsallığının Konsolidasyonu.....	7
1.3. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Benimsemiş Olduğu İdeolojik Yaklaşım	12
1.4. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Bir Milis Gücünden Orduya Dönüşümü	16
1.4.1. İran Devrim Muhafızları Ordusunun Askerî Yapısını Oluşturan Kurumlar.	17
1.4.1.1. İran Devrim Muhafızları Ordusunun Kara- Hava- Deniz Kuvvetleri	17
1.4.1.2. Besic-i Müstezefin (Besic)	17
1.4.1.3. Kudüs Gücü	20

İKİNCİ BÖLÜM

DEVİRİM MUHAFIZLARI ORDUSUNUN SİYASİ ALANDA VARLIĞI

2.1. Muhafızlar Ordusu'nun Siyasetteki Rolünü Belirleyen Değişkenler	24
2.2. 1979-1981 Arası Dönemde Devrim Muhafızları Ordusu ve Siyaset	24
2.3. 1981-1989 Arası Dönemde Devrim Muhafızları Ordusu ve Siyaset	27
2.4. 1989-2005 Arası Dönemde Devrim Muhafızları Ordusu ve Siyaset	29
2.5. 2005 ve Sonrası Dönemde Devrim Muhafızları Ordusu ve Siyaset.....	32
2.6. Cumhurbaşkanlığı Makamıyla Ayrıştığı Dönemler	35
2.6.1. Ebulhasan Benisadr Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu	35
2.6.2. Haşimi Rafsancani Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu.....	37
2.6.3. Muhammed Hatemi Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu	39
2.6.3.1. 9 Temmuz 1999 Öğrenci Kargaşası ve Devrim Muhafızları'nın Hatemi 'ye Uyarısı	41
2.6.3.2. Devrim Muhafızları Tarafından İran İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı'nın İşgali	42

2.6.4.Ahmedinejad Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu: İttifaktan Çatışmaya	44
2.6.5. Hasan Ruhani Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu	46
2.6.6. İbrahim Reisi Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu	47
2.7. Ekonomik Yapıda Edindiği Yer	47
2.7.1. Yeniden Yapılanma Çalışmalarından Ekonomik Özerkliğe	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVİRİM MUHAFIZLARI ORDUSUNUN DIŞ POLİTİKA YAPIMINDA ETKİNLİĞİ

3.1. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Dış Politikadaki Yeri ve Etkisi	55
3.1.1. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Rehberlik Makamıyla İlişkisinin Dış Politikaya Yansıması	55
3.1.2. Devrim Muhafızları Ordusu'nun İran Siyasetindeki Etkisinin Dış Politikaya Yansıması	56
3.1.3. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Ülke Dışındaki Faaliyetlerinin Dış Politikaya Yansıması	61
3.1.4. Devrim Muhafızları Ordusu'nun İdeolojik Kimliğinin Dış Politikaya Yansıması	62
3.1.4.1. Devrim Muhafızları'nın İdeolojik Kimliğinin Dış Politikaya Yansımasında Türkiye- İran İlişkileri Örneği	63
3.2. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Güvenlik Politikalarında Yeri ve Etkisi	65
3.2.1. Güvenlik Politikalarında Devrim muhafızları Ordusu'nun Yeri	65
3.2.1.1. İç Güvenlik Politikalarında Devrim Muhafızları Ordusu'nun Yeri	67
3.2.2.2. Dış Güvenlik Politikalarında Devrim Muhafızları Ordusu'nun Yeri	72
SONUÇ VE ÖNERİLER	80
KAYNAKÇA	83

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emine HANÇER ARMAĞAN		
	Numarası	17811401038		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	ULUSLARARASI İLİŞKİLER/ULUSLARARASI İLİŞKİLER		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Yusuf SAYIN		
Tezin Adı	İRAN DEVRİM MUHAFIZLARI VE SİYASAL SİSTEMDEKİ YERİ			

ÖZET

İRAN DEVRİM MUHAFIZLARI VE SİYASAL SİSTEMDEKİ YERİ

Şubat 1979'da İran'da gerçekleşen Devrim, yönetici elitleri ve kurumları yenileriyle değiştirmiş bunun yanı sıra İran siyasetine egemen olan değerleri ve normları da derinden etkilemiştir. Devrimin doğurduğu yeni kurumlardan biri de devrimi ve kazanımlarını korumakla görevli, silahlı bir milis gücü olarak kurulan Devrim Muhafızları Ordusu olmuştur. Devrim Muhafızları, devrimci bir ordu olarak ortaya çıkmış ancak özellikle ekonomik ve siyasi alanda tanınan önemli imkân ve imtiyazlar ile zamanla muazzam bir güce kavuşmuştur. Çalışma kapsamında Devrim Muhafızları Ordusu'nun İran siyasi sistem içerisinde etkili bir güç haline gelmesinin arkasında yatan nedenler ve süreçler incelenmiştir. Devrim sonrası İran siyasetinde Devrim Muhafızları Ordusu'nun, İran siyasi sistemi içerisinde neden ve nasıl etkili bir siyasi aktör haline geldiği çalışmanın temel amacıdır. Devrim Muhafızları'nın İran siyasi sistemi içerisindeki rolünü anlamak için hem Devrim Muhafızları'nın özelliklerinin hem de ülke genelinde hâkim olan siyasi dinamiklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Devrim Muhafızları, Devrim, Devrimci Ordu, İran, Siyasal Sistem

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Emine HANÇER ARMAĞAN		
	Student Number	17811401038		
	Department	INTERNATIONAL RELATIONS / INTERNATIONAL RELATIONS		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Yusuf SAYIN		
Title of the Thesis/Dissertation	IRAN REVOLUTIONARY GUARDS AND ITS PLACE IN THE POLITICAL SYSTEM			

ABSTRACT

IRAN REVOLUTIONARY GUARDS AND ITS PLACE IN THE POLITICAL SYSTEM

The revolution that took place in Iran in February 1979, in addition to greatly impacting the values and norms that are sovereign to Iranian politics, saw change to the ruling elite and government organizations. The Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC), an armed militia in charge of protecting the revolution and its achievements, is one of the organizations founded after the revolution. The IRGC emerged as a revolutionary army, however, in time with important opportunities and concessions, especially in the field of politics and economics attained great power. The underlying causes and processes of how the IRGC came to be an effective force in the Iranian political system has been examined within the scope of the study. The core purpose of the study is to investigate by what means and for what purpose the IRGC became an effective political agent in the post-revolutionary Iranian political system. To understand the role of the IRGC within the Iranian political system, the characteristics of the IRGC as well as the nationwide reigning political dynamics need to be taken into consideration.

Keywords: Iran, Political System, Revolutionary Guards, Revolution, Revolutionary Army.

ÖN SÖZ

1979’da İran’da İslam devrimi gerçekleşmiştir. Devrim ülkenin mevcut yönetici elitlerini ve kurumlarını yenileriyle değiştirmiştir. Devrimin doğurduğu yeni kurumlardan biri de Devrim Muhafızları Ordusu olmuştur. Devrim Muhafızları Ordusu zamanla etkili bir siyasi güç haline gelmiştir. Devrim sonrası İran siyasetinde Devrim Muhafızları neden ve nasıl etkili bir siyasi aktör haline geldi? Çalışmanın temel amacı bu soruya cevap aramaktır. Bu bağlamda, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde Devrim Muhafızları Ordusunun siyasi alanda etkinliği ve varlığına ilişkin yapılmış olan bu çalışma, alandaki boşluğa katkı sağlamaya çalışmaktadır. Öncelikle yüksek lisans eğitimim boyunca gerek ders dönemi gerek bu çalışmanın hazırlık sürecinde kıymetli vaktini bir an olsun esirgemeyen, maddi ve manevi desteğini her daim yanımda gördüğüm başta danışmanım Sayın Doç. Dr. Yusuf Sayın’a teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Aynı zamanda büyük bir disiplin içerisinde sahip oldukları bilgi birikimlerini bize aktarmak için gayret gösteren Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Murat Çemrek başta olmak üzere, bu süreçte kendilerinden istifade ettiğim Tez İzleme Komitesi üyelerimiz Doç. Dr. M. Cüneyt Özşahin ve Prof. Dr. Ali Temizel’e teşekkür ederim. Ayrıca akademik hayatımın şekillenmesinde büyük katkıları olduğunu düşündüğüm geniş ve büyük ailem, Hançer ailesine teşekkür ederim. Bu çalışma boyunca destekleri ile bu çalışmaya sıkı sıkıya bağlanmamı, motive olmamı sağlayan sevgili eşim Yasin Armağan’a ve biricik kızım İlbilge Armağan’a çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Bu çalışma, Devrim Muhafızları Ordusu'nun İran siyasal sistemi içerisinde etkili bir aktör haline gelme sürecini, buna zemin hazırlayan faktörleri ve ardından siyasal sistem içerisinde görünür olduğu alanları konu edinmektedir. Devrim Muhafızları, İran silahlı kuvvetlerinin bir parçasıdır ancak, Devrim Muhafızları'nın mevcut İran siyasetindeki artan siyasi etkisi, anayasal olarak yetkilendirilmiş bir otorite olmaktan ziyade, siyasi alana müdahalelerinden kaynaklanmaktadır.

Devrim Muhafızları'nın siyasal sisteme dâhil olması, devrimden günümüze kadar çeşitli biçimler almıştır. İlk olarak, Devrim Muhafızları, devrimci koalisyonun bir kanadı olan İslami radikaller tarafından zorlayıcı bir güç olarak ortaya çıkarılmıştır. Kurulmasının ardından zamanla kurumsallaşarak çok yönlü bir organizasyon olmuştur. Kurumsallaşan Devrim Muhafızları, güvenliği sağlama ve karşı devrimcileri etkisiz hale getirme gibi başlıca rollerine ek olarak, kurumsal bir yapıya dönüşmesiyle birlikte kültürel ve politik bir örgüt gibi hareket etmeye başlamıştır. Kuruluşu itibariyle siyasal bir ordu olan Devrim Muhafızları zamanın siyasi atmosferinden etkilenerek hizip mücadelesine de taraf olmuştur. Radikal din adamlarının etkisinde olan Devrim Muhafızları, Başbakan Mehdi Bezirgân'ın ılımlı hükümetine ve ılımlı Cumhurbaşkanı Ebulhasan Benisadr'a karşı mücadele etmiştir.

1980'lerin ortalarında ılımlıları iktidardan uzaklaştıran İslami radikallerin güçlerini pekiştirdikleri bir dönem olmuştur. Radikallerin etkisi ve yetkisi altında olan Devrim Muhafızları, bu dönemde, tamamen siyasi liderliğe tabi olan güvenilir bir silahlı kuvvet haline gelmiştir. O dönemde İran ile Irak arasında devam eden savaş nedeniyle Devrim Muhafızları'nın askerî yönü daha belirgin haldedir. Siyasi liderlikle tamamen işbirliği içinde olan ilişkisine dayanarak, bu süreç içerisinde örgütsel yapısını genişletmiş ve devrim sonrası kurumsal yapıdaki yerini sağlamlaştırmıştır. Siyasal alanda daha düşük bir profil izleyerek, siyasi liderlikle işbirliğine dayanan ilişkisine zarar vermemiştir.

Humeyni'nin ölümü, Devrim Muhafızları Ordusu için yeni bir dönem başlatmıştır. Yeni dönem Devrim Muhafızlarının siyasal sistem içerisinde daha görünür olmasını sağlamıştır. Görünür olmasında etkili olan başat faktörlerden biri

siyasi liderlikle olan ilişkileridir. Devrim Muhafızları'nın siyasi karakteri 1990'ların sonlarında yeniden ortaya çıkmıştır. Buna göre Devrim Muhafızları, o dönemde iktidara gelen reform hareketine karşı siyasi bir mücadele içinde olmuştur. O zamandan beri, Devrim Muhafızları'nın siyasete katılımı iki farklı ve zıt biçimde devam etmiştir. Reform hareketi ve reformist Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi ile olan çekişmeli ilişkilerinin aksine, Devrim Muhafızları, 2005'te iktidara gelen Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad ve ortaklarıyla yakın bir ilişki kurmuş ve henüz bu ilişki biçimi günümüzde de devam etmektedir.

Esasen, Devrim Muhafızları, görünürde siyasi bir görev olan devrimi ve devrimin kazanımlarını korumakla anayasal olarak görevlendirilmiş, günlük siyaset ve seçimlerle ilgili yasal düzenlemeler, diğer silahlı kuvvetler gibi onun da parti siyasetine girmesini engellemiştir. Ancak Devrim Muhafızları ile ilişkisinden vazgeçenlerin siyasete girmesine hiçbir engel yoktur. İzlemiş olduğu politikalarla yalnız günlük ülke siyaseti içerisinde değil, siyasal sistemi oluşturan, dolaylı veya doğrudan etkileyen pek çok alanda varlığını korumaktadır. Görünüşe göre, Devrim Muhafızları'nın siyasal sistemde varlığını hissettirmesi durumu son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Peki, Devrim Muhafızları siyasal sistem içerisinde hangi yollarla var olmaktadır? Çalışmanın başlıca amacı bu soruya cevap bulmaktır.

Devrim Muhafızları Ordusu'nun, İran siyasal sistem içerisinde günümüzdeki yapılanmasının temelleri bu çalışmada ele alınmaktadır. Devrim Muhafızları'nın siyasal sistemdeki yerinin sekiz farklı değişken kümesinin birleşimi tarafından belirlendiği savunulmaktadır. İlk iki değişken, Devrim Muhafızları'nın Ordusu'nun özellikleri ile ilgili olup, ideolojik görünümü ve kurumsallığından oluşmaktadır. İkisi dışındaki diğer değişkenler ise Devrim Muhafızları Ordusu'nun ekonomik yapı içerisindeki yeri hem iç hem dış politika yapım sürecindeki etkisi, askerî oluşumu, güvenlik politikalarının yapımındaki etkisi ve kullandığı araçları ve liderle ilişkilerinden oluşmaktadır. Bu faktörlerdeki değişiklikler, Devrim Muhafızları siyasal sistemdeki yerini, biçimini ve değişimi anlamaya yardımcı olmaktadır.

Bu argümanı doğrulamak için, yukarıda bahsedilen değişkenler tarihsel bir çerçevede takip edildi. Devrim Muhafızları'nın ideolojik görünümü, onun egemen

ideolojiye ve siyasete yaklaşımı hakkında fikir vermektedir. Devrim Muhafızları kurumsallığı, üniter bir aktör olarak hareket etme yeteneğini doğrudan etkilemektedir. Liderlikle ilişkilerine gelince, onlar hem bu ilişkinin sivil tarafı olarak hem de kararları Devrim Muhafızları'nı doğrudan etkileyen karar alıcılar olarak Devrim Muhafızları'nın hem iç hem dış siyasetle olan ilişkilerinde belirleyici bir rol oynamaktadırlar. Siyasal sistemde yer edinmek için önemli alanlardan biri olan ekonomi alanında da zaman içinde Devrim Muhafızları, İran ekonomisinin büyük bir bölümünü kontrol eden, İran'ın en büyük ekonomik güçlerinden biri haline gelmiştir. Aynı zamanda bünyesinde bulundurduğu ve yetiştirdiği askerî birlikler aracılığıyla ülkenin güvenlik politikalarında başat aktör olma özelliğine sahiptir.

Bu çalışmada, Devrim Muhafızları ve siyasal sistemdeki yerini tarihsel bir bağlamda analiz etmek için süreç izleme yöntemi kullanıldı. İlk adımda çıkarılan değişkenler, yani Devrimi izleyen kırk küsur yıl boyunca Devrim Muhafızları'nın siyasal sistemdeki yeri açısından etkili olduğu varsayılan olası nedenleri ve sistem içerisinde edindiği yerini izlemeye çalışıldı. Değişkenler ve gözlemlenen sonuçlar arasındaki bağlantıların izini sürmek için Devrim Muhafızları ve siyasal sistemdeki yerini meydana getiren etmenler ve değişiklikler, tarihi belgeler ve gazete haberlerine dikkat ederek tarihsel gelişmeler incelendi. Bu çalışma son tahlilde İran Devrim Muhafızlarının siyasal sistem içerisindeki yerini etkileyen temel faktörleri ve devrim sonrası Devrim Muhafızları Ordusu'nun siyasal sistem içerisinde yer aldığı alanları araştırma ve analiz etmeye çalışmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVİRİM MUHAFIZLARI ORDUSUNUN KURUMSAL YAPISI

1979’da bir milis gücü olarak kurulan Devrim Muhafızları Ordusu, ilk zamanlar hem kurumsal anlamda bir yapılanmadan hem de üyeleri arasında gelişebilecek kurumsal bağlılık duygusundan oldukça yetersizdir. Aynı zamanda Devrim Muhafızları Ordusu, farklı grupların bir araya gelmesiyle oluşan bir ordu olma özelliği taşıdığından ordu mensupları arasında hizipleşme de söz konusu olmuştur. Ancak zamanla Devrim Muhafızları Ordusu bürokratikleşmiş ve hizipleşme soruna çözüm üretmiştir. Bürokratikleşmesi ve farklı hizbi eğilimlerin ortadan kaldırılmasıyla, Devrim Muhafızlarının kurumsallaşma eğilimi artmıştır. Kurumsal yapılanmasını oluşturmasının ardından Devrim Muhafızları Ordusu, devrimin ve kazanımlarının nihai koruyucusu olarak kademeli olarak kurumsallaşmış ve İran siyasal sistemi içinde etkili bir aktör haline gelmiştir.

1.1. Devrim Muhafızları Ordusu’nun Kuruluş ve Kurumsallaşma Süreci

11 Şubat 1979’da devrimci güçlerin iktidarı ele geçirmiş olması güven ortamını beraberinde getirmemiş; İran’daki kargaşayı sona erdirmemiştir (Schirazi, 1997: 151-57). Bu durum yeni rejimle birlikte devrim sonrası istikrar ve düzeni kurmak, yeni kurulan kurumların konumlarını korumak ve devrimci önlemleri uygulamak için kendisine sadakatle bağlı, güçlü bir silahlı kuvvetin kurulmasını gerekli kılmıştır (Sanyürek, 2018: 5). Devrimin ve yeni rejimin lideri olan Ayetullah Humeyni hem devrimi korumak hem de sosyal ve politik değişiklikleri uygulamak için silahlı bir kuvvet kurulmasını gerekli görmüştür (Schahgaldian, 1987: 67).

Aynı zamanda doğmakta olan devrim karşılaşılabileceği tehlikelere karşı da savunmasız bir konumdadır. Devrimi tehdit eden tehlikelerden biri de eski rejimden kalan ordu olmuştur. Devrimci liderler, devrim öncesi dönmeden kalan ordunun, Şaha bağlı ve sadık olabileceğini dikkate alarak ordunun hayatta kalmasını ciddi bir tehlike olarak değerlendirmişlerdir (Gaani, 2007: 261-286). Otoritesini kurmakta olan devrime karşı bir diğer tehlike ise çeşitli silahlı milislerin varlığından kaynaklanmıştır. Milisler arasında ise özellikle Mücahitler ve Fedailer, devrimci liderlik için tehdit edici bir güç olarak algılanmıştır (Abrahamian, 1980: 3-15).

Ayrıca, devrimin zaferinin ardından Kürdistan, Türkmen Sahra ve diğer kırsal alanlarda ayaklanmalar yaşanmıştır. Başlangıçta Kürtler ve Türkmenler, devrimin sonuçları dolayısıyla hayal kırıklığına uğramışlar; devrimci hükümete karşı ayaklanmışlardır. Ardından benzer isyanlar Huzistan ve Baluchi illerinde de yaşanmıştır. Sonunda, en büyük azınlık grubu olan Azerilerde Tahran’da hükümete karşı isyan hareketlerine katılmıştır (Gaani, 2007: 261-286). Ancak devrimci liderlik, bu iç karışıklıkların üstesinden gelmesi konusunda var olan orduya güvenmemiştir. Devrimi tehdit etmekte olan güçlere karşı bir ordu kurulması kararlaştırılmıştır (Entessar, 1988: 68). Bu noktada radikal din adamlarından oluşan İslam Devrimi Konseyi, din adamlarına sadık dini milislere dayalı bir silahlı kuvvet kurulmasına karar vermiştir (Zabih, 1988: 209-210.).

Dini milisler, devrim sonrası ‘devrimci komiteler’ adı altında camiler ve etkili din adamları etrafında örgütlenmişlerdir. Kendilerine “pasdar” (koruyucu) adını veren devrimci komiteler, sokakların kontrolünde ve mahallelerin güvenliğinde önemli bir rol oynamaya başlamışlardır (Schahgaldian, 1987: 65). Bu komiteleri devrimi koruyacak örgütlü bir askerî güç altında birleştirmek ve böylece kontrolsüz silahlı gruplardan kaynaklanan güvensizlik ve düzensizliğin üstesinden gelmek için Ayetullah Humeyni, ‘devrim muhafızları’ adlı silahlı bir gücün oluşturulmasını emretmiştir (Behrouz, 1987: 124). Rejim, Pasdaran’ın kurulmasına karar vererek ikili bir amaç gütmüştür: komiteleri disipline etmek ve bunları ulusal düzeyde kontrol edilen bir yapıya kavuşturmak. Bu yeni kurulan ordu mensupları rejimin en sadık destekçileri arasından seçilmiştir (Marshall, 1994: 58). İnsan faktörünü önceliğine koyan Devrim Muhafızları, inanç ve ideolojik bağlılık üzerine kurulmuştur (Eisenstandt, 2001: 17-18).

Ebu Şerif grubu, Jamshidiyeh Garnizonu, Danesgah Muhafızları (Sadja) ve Mojahedin-e Enghelabe Eslami gibi diğer milis gruplarda kısa süre içinde İslam Devrim Muhafızları Ordusuna dâhil edilmiştir. Kuruluş yıllarında farklı grupları bünyesinde bir araya getiren Devrim Muhafızları Ordusu uzun süre komuta düzeyinde istikrar sağlayamamıştır (Sinkaya, 2010: 122). Devrim muhafızlarını kurma görevi ilk olarak Geçici Hükümet’e verilmişse de bir süre sonra Humeyni, Devrim Muhafızlarını

kurma projesine temsilcisi olarak Ayetullah Hassan Lahuti'yi atamıştır. Geçici Hükümet, yeni kurulacak askerî gücün 'Ulusal Muhafız' olarak adlandırılmasını istemiştir. Ancak Ulusal Muhafız isminin Şah'ın örgütlerini çağrıştırdığı iddia edilmiş ve yeni örgüt "Sepahe Pasdarane Enghelabe İslami" (İslam Devrim Muhafızları Ordusu) olarak adlandırılmıştır (Rubin, 2008: 9). Bu ordunun üyeleri hükümet tarafından değil, Ayetullah Humeyni tarafından atanmıştır. Yeni kurulan odunun kontrolü, çoğunluğu radikal din adamlarından oluşan Devrim Konseyi'ne bırakılmıştır (Sinkaya, 2010: 120).

Devrim Muhafızları'nın geçici yasasını onaylayan ve 22 Nisan 1979'da Devrim Muhafızları için bir Komuta Konseyi atayan İslam Devrimi Konseyi, Muhafızların kurulduğunu ilan eden bir bildiri yayınlamıştır (Mehdi, 1999: 12). Geçici kanuna göre, Devrim Muhafızları'nın kuruluş amacı İran'daki İslam Devrimi'ni ve onun özgün İslam ideolojisine dayalı yayılmasını korumak ve İslam Cumhuriyeti'nin taleplerini yerine getirmektir şeklinde belirlenmiştir (Mehdi, 2007: 22). Liderlik, Devrim Muhafızları'nı sadece devrimi korumakla değil, aynı zamanda İran'da devrimin pekiştirilmesine ve diğer ülkelere yayılmasına yardım etmekle de görevlendirmiştir (Abor, 2010: 35-36).

Devrim Muhafızları'nın geçici yasada düzenlenen misyon ve sorumlulukları üç grupta sınıflandırılabilir. Birincisi, Devrim Muhafızları ülkeyi dış saldırılara ve ülke içindeki yabancı güçlerin ajan ve güçlerine karşı savunmak anlamına gelen bir askerî savunma görevidir. İkincisi, devrimin güvenliğine ilişkin istihbarat toplamak; kamu mallarını korumak, yetkisiz kişilerden silah ve mühimmat ele geçirmek ve yargı kararlarının uygulanmasına yardımcı olmak gibi iç güvenlik görevleridir. Son olarak, dünyanın mazlum halklarının özgürlük hareketlerini ve hak mücadelesini desteklemektir (Behrouz, 1987: 125).

Devrim Konseyi'nin onayı İslam Devrim Muhafızları Ordusunun kurulması için yasal bir temel sağlar iken, Aralık 1979'da İslam Cumhuriyeti Anayasası'nın yürürlüğe girmesi İslam Devrim Muhafızları Ordusuna anayasal bir yetki vermiştir. Anayasa'nın 150. Maddesine göre "*Devrimin zaferinin ilk günlerinde örgütlenmeye başlayan İslam Devrim Muhafızları Ordusu, Devrimi ve kazanımlarını koruma*

görevini sürdürebilmesi için muhafaza edilmelidir” denilmiştir. Ancak Devrim Muhafızları Ordusuna anayasal yetki veren 150. Madde, Devrim Muhafızları'nın görev kapsamını ve sorumluluk alanlarını belirtmemiştir (Mehdi, 2007: 22). Ayrıca, maddenin yorumu, dönemin ihtiyaçlarına göre zaman içinde değişikliğe uğramıştır. Bu durum ise İslam Devrim Muhafızları Ordusunun görevlerinde değişikliklere yol açmıştır. Zaman içinde Devrim Muhafızları'nın değişen görev ve sorumlulukları ise Devrim Muhafızları'nın kurumsal yapısında da farklılıklara neden olmuştur (Schahgaldian ve Sazegara, 1987: 73-75).

1.2. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Kurumsallığının Konsolidasyonu

Mayıs 1982'de Devrim Muhafızları Yasası'nın Meclis tarafından yasalaştırılması, Devrim Muhafızları'nın kurumsallaşmasında bir dönüm noktası olmuştur. Devrim Muhafızları Yasası, Devrim Muhafızları'nın örgütsel yapısını, sorumluluklarını, misyonlarını ve diğer örgütlerle ilişkilerini yeniden tanımlamıştır. Yasa, Devrim Muhafızları'nın daha önce Devrim Konseyi'nin komutasındayken artık Dini Lider'in üst komutasının denetiminde faaliyet gösteren bir kurum olduğunu belirtmiştir (Naghibzadeh, 2008: 35).

Devrim Muhafızları'nın misyon ve görevlerinde zaman içinde değişiklikler olmuş; bu duruma bağlı olarak Devrim Muhafızları'nın kurumsal yapısı da genişlemiş ve değişmiştir. Başlangıçta Devrim Muhafızları'nın üst düzey liderliği; Başkomutan, Devrim Muhafızları Yüksek Konseyi ve İmam'ın Devrim Muhafızları Temsilcisi'nden oluşmuştur (Mehdi, 2007: 8). Devrim Muhafızları Başkomutanı, operasyonlardan ve Konsey tarafından alınan kararların uygulanmasından sorumludur. Ayrıca tüm bölge komutanlarını atamak ve görevden almakta Başkomutanın görevlerindedir. Yüksek Konsey, Devrim Muhafızları'nın başlıca karar alma organıdır. Lider'in Devrim Muhafızları Temsilcisi, Muhafızların siyasi ve ideolojik eğitimini koordine etmek, Devrim Muhafızları komutanları üzerinde siyasi kontrol sağlamak ve Devrim Muhafızları Komutanı ve Devrim Muhafızları Yüksek Konseyi tarafından alınan kararların İslami ilkelere uygunluğunu denetlemektedir (Schahgaldian, 1979: 78). Devrim Muhafızları kısa süre içinde merkezi yapıya paralel olarak bölge, ilçe, üs ve kışla seviyeleri ile ülke genelinde örgütlenmiştir.

Ayrıca, Kasım 1979'da kurulan *Basij-e Mostazafin Örgüt*'ü, devrimin korunması için Devrim Muhafızları bünyesine dâhil edilmiştir. Devrim Muhafızları'nın hızla genişlemesi, değişen misyonları, büyüyen bürokratik yapısı ve Irak ile devam eden savaş nedeniyle, Devrim Muhafızları'nın kurumsal yapısı da zaman içinde dönüşmüştür. Her şeyden önce Başkomutanın yetkisi artırılmıştır. Komutan, personel, askerî ve ideolojik eğitim, yayın ve yayılım, lojistik, istihbarat, planlama ve Basij ile ilgili tüm konulardan sorumlu hale gelmiştir. Üst Kurul, görev ve görevlerinin çoğunu Komutan gözetiminde Merkez Kurmay Başkanlığı'na devretmiştir. 1982'de Devrim Muhafızları ile ilgilenmek üzere *Devrim Muhafızları Bakanlığı* adında bir bakanlık kurulmuştur. Bu bakanlık Muhafızlar, hükümet ve parlamento arasındaki koordinasyondan sorumlu kılınmıştır (Schahgaldian: 1987: 76). Devrim Muhafızları'nın askerî rolü Irak ile devam eden savaş boyunca hızla genişlemiş, bu durum kurumsal yapısında da genişlemeye gidilmesi zorunlu hale getirmiştir. Ayetullah Humeyni 17 Eylül 1985'te Devrim Muhafızları'na bağlı ayrı hava ve deniz kuvvetlerinin kurulmasını emretmiştir. Irak-İran Savaşı'nın devam ettiği yıllarda ortaya çıkan ihtiyaçlara göre Devrim Muhafızları'nın kurumsallaşma süreci de devam etmiştir (Sinkaya, 2010: 121).

Temmuz 1988'de Irak'la savaşın sona ermesiyle, Devrim Muhafızları Haşimi Rafsancani'nin yönetimi altında yeni koşullara uyum sağlamak için yeniden düzenlenmiştir. Göreve gelmesinden sonra İran Silahlı Kuvvetlerini revizyondan geçiren Rafsancani, düzenli ordunun modernizasyonunu başlatırken eş zamanlı olarak Devrim Muhafızları Ordusu'nun kurumsallaşmasını ve profesyonelleşmesini de sağlamıştır (Bymen, Chubin, Einstahami, Green, 2001: 37). Yani Rafsancani, silahlı kuvvetlerin komutasında ve savunma kurumlarının yönetiminde birliği sağlama çabalarının yanı sıra Devrim Muhafızları'nın profesyonelleşmesine de büyük önem vermiştir (Buchta, 2004: 7). Bu doğrultuda askerî hiyerarşi ve rütbeler getirilerek Devrim Muhafızları'nın profesyonel bir orduya dönüştürülmesi için bazı adımlar atılmıştır. Rafsancani, başlangıçta, Ordu ve Devrim Muhafızları'nın ortak kurmaylarını birleştirerek Ortak Silahlı Kuvvetler Genelkurmayı'nı kurmuştur. Böylece Ardeş ve Pasdaran, doğrudan dini lidere bağlı olan Genelkurmay Başkanlığı altında konuşlandırılmıştır (Mevlütöglü, 2019: 76) Aynı doğrultuda, Devrim

Muhafızları Bakanlığı Ağustos 1989'da Savunma Bakanlığı ile birleştirilmiştir. Bunu Haziran 1999'da Kolluk Kuvvetlerine bağlı polis, jandarma ve devrimci komiteleri içeren birleşik iç güvenlik örgütleri izlemiştir (Wehrey, 2009: 28).

İslam Cumhuriyeti'nin yeni Dini Lideri olarak Humeyni'nin yerine geçen Ayetullah Hamaney, Ordu ve Devrim Muhafızları'nın sorumluluklarında farklılıklar önermiştir. Böylece silahlı kuvvetleri birleştirme fikrinden vazgeçilmiş ve Ordu ile Devrim Muhafızları ayrı örgüt olma özelliklerini korumuşlardır (Hashim, 1994: 198). 1990 yılında İran Devrim Muhafızları'nın komutasında İslami hareketleri desteklemek ve Kudüs'ün kurtuluşu için çalışmak üzere Kudüs Gücü adında yeni bir güç kurulmuştur. Ancak, İran toprakları dışındaki operasyonları planlamak ve yürütmekle Kudüs Gücü'nün görevlendirildiği ve İslam devriminin ihracatı ile ilgili tüm faaliyetlerin Kudüs Gücüne düştüğü iddia edilmiştir (Frick, 2008: 123-124).

2000'den sonraki yıllarda, Devrim Muhafızları yeni bir reform sürecine girmiştir. Eylül 2008 itibariyle hiyerarşik yapılanmadan yatay bir yapılanmaya geçmiştir (Yalçınkaya, 2016, 521). Bu yıllarda yeni bir komuta sistemi takip edilmesinde Afganistan ve Irak'ın Amerika Bileşik Devletleri tarafından işgal edilmesi ve İran'a yönelik rejim değişikliği politikası etkili olmuştur. Devrim Muhafızları, stratejisini, doktrinini, eğitim yöntemini, örgütlenmesini, teçhizatını, yönetimini komuta ve kontrolünü değiştirmiş ve kuvvetlerini bölge dışı güçlerle yüzleşmeye hazırlamıştır (Mahdi 2007: 22). Bu konuda atılan ilk adımlardan biri, Devrim Muhafızları'nın stratejik politikalarını oluşturmakla görevli Devrim Muhafızları Strateji Merkezi'nin kurulması olmuştur (Frick, 2005: 125).

Merkez, yeni tehdit değerlendirmelerine paralel olarak 'kadife devrimler', 'yumuşak rejim değişikliği' ve Amerika Birleşik Devletleri politikaları konusunda araştırmalar yapmıştır. Son olarak, tüm Devrim Muhafızları birimleri, ülkenin il birimlerine paralel olarak yeniden düzenlenmiştir. Her vilayette birer tane olmak üzere, 31 komutanlığa ayrılmıştır. Her vilayetteki komutanlığa bir işgal durumu ile karşılaşılması halinde bağımsız hareket edebilme inisiyatifi tanınmıştır. Basij Direniş Kuvvetleri ile Devrim Muhafızları her düzeyde güçlendirilmiştir. Yeni yapıda, Basij Direniş üsleri ile Devrim Muhafızları Kara Kuvvetleri birimleri arasındaki bağlantı her

ilde artacak ve bu kuvvetler birbirlerinin imkânlarını kullanırken birbirlerini destekleyeceklerdir. Bu yeni yapılanmada Basij örgütleri, çalışmalarını Devrim Muhafızları komutanlarının gözetiminde sürdürecektir. Ek olarak, yerel komutanlara acil bir kriz durumunda bağımsız olarak harekete geçme yetkisi de tanınmıştır (Yalçınkaya, 2016: 521).

Günümüzde Devrim Muhafızları'nın kurumsal yapısı: Devrim Muhafızları Müşterek Kurmay Başkanlığı, Devrim Muhafızları Liderinin Temsilcisi, Güvenlik ve Enformasyon Teşkilatı, Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri, Kudüs Gücü, Basil Direniş Gücü ve ona bağlı teşkilatlardan oluşmaktadır. Devrim Muhafızları, her ikisi de Lider tarafından atanan Devrim Muhafızları Başkomutanı ve Devrim Muhafızları'na Lider Temsilcisi tarafından yönetilen büyük bir bürokratik yapıya sahiptir (Behrouz, 1987: 127). Anayasaya göre, Devrim Muhafızları da dâhil olmak üzere silahlı kuvvetlerin en yüksek komutanlığı Dini Lider'e aittir. Lider genellikle tüm hükümet kuruluşlarına ve silahlı kuvvetlere hemen hemen her konuyu denetleyen temsilciler atamaktadır. Lider'in Temsilcisi, Devrim Muhafızları'nın tüm seviyelerine kendi temsilcilerini atamaktadır. Temsilcilerin tamamına yakını da din adamlarından oluşmaktadır (Rahimi, 2004: 12-15).

Devrim muhafızları Başkomutanı, kolordunun tüm operasyonel, güvenlik ve yürütme işlevlerinden sorumludur. Devrim Muhafızları; Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri, Kudüs Gücü ve Basij Direniş Gücü'nden oluşan beş katlı askerî yapısının yanı sıra bünyesinde komutan gözetiminde faaliyet gösteren çok sayıda müdürlük bulundurmaktadır. Devrim Muhafızları Müşterek Personeli, tüm yürütme işlerinin organizasyonu, desteklenmesi ve denetlenmesinden sorumludur (Cann ve Danopoulos, 1997: 277-78).

Devrim Muhafızları'nın ayrıca "Güvenlik ve Bilgi Teşkilatı" adı verilen büyük bir istihbarat teşkilatı vardır. Başlangıçta İran'daki devrime karşı olanlar ve siyasi hareketler hakkında bilgi toplamak için Devrim Muhafızları komuta yapısının tüm seviyelerine bağlı istihbarat birimi olarak kurulmuştur. Kısa sürede dış istihbarat işleriyle uğraşan büyük bir teşkilata dönüşmüştür. Ağustos 1984'te Enformasyon Bakanlığı'nın kurulmasından sonra, Devrim Muhafızları istihbarat biriminin bir

bölümünü Devrim Muhafızları Komutanlığı'nda askerî istihbaratla ilgilenen bir ofis olarak sürdürmüştür. Ancak bu ofis yeniden genişletilmiş ve daha sonra Güvenlik ve Bilgi Teşkilatı'na dönüştürülmüştür (Wehrey, 2009: 30).

Devrim Muhafızları üyeleri üç kategori altında toplanmıştır. Bunlardan ilki, resmi muhafızlardır; yani kurmaylardır. Resmi muhafızlar, Devrim Muhafızları Kanununda şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Allah için cihat edenler, İslam Devrimi'ni ve onun kazanımlarını ve İslam Devrimi'ni koruyanlar*”. Resmi muhafız veya kurmay olarak görev yapmak üzere belli bir askerî üniforma ve rütbe ile gerekli eğitim sürelerini tamamladıktan sonra Devrim Muhafızları'nın hizmetine girerler. Devrim Muhafızları'nın ikinci kategorisi, belirli bir süre zorunlu askerlik hizmetine tabi olan erlerden oluşmaktadır. Son kategoriyi ise Basijler oluşturmaktadırlar. Paramiliter özelliği ön planda olarak kurulan Devrim Muhafızları Ordusu zamanla büyük bir askerî kuruma dönüşmüştür (Schirazi, 1997: 17).

Devrim Muhafızları, askerî yapısının yanı sıra, Devrim Muhafızları üyelerine ideolojik ve askerî eğitim sağlamak için kendi merkezlerini kurmuşlardır. Devrim Muhafızları tarafından 1982 yılında İmam Sadık Okulu adında bir lise kurulmuştur. Bu okul genel eğitimi, askerî eğitimi ve İslam ideolojisinin eğitimini birleştirmiştir. Takip eden iki yıl boyunca Devrim Muhafızları, lisenin şubelerini İran'daki idari bölümlere göre kurmuştur (Katzman, 1993: 90-92). 1985'te, yalnızca İran Devrim Muhafızlarının üyelerinin eğitilmesi için “*Daneshkadehe Farmandhiye Setade Sepahe Pasdarane Engelabe Eslami*” adında askerî bir akademi kurulmuştur. Ayrıca İran Devrim Muhafızları, mühendislik, yönetim, tıp bilimleri ve askerîye ile ilgili ileri çalışmalar sunan ve kendi üniversitesi olma özelliği taşıyan İmam Hüseyin Üniversitesi'ni kurmuştur (Katzman, 1993: 92). Ekim 2006'da verilen verilere göre, Devrim Muhafızları'nın İmam Hüseyin ve Bakiyatullah el-Azam Tıp Koleji adında iki kapsamlı üniversitesi de bulunmaktadır (Merdinger, 1979: 4).

Devrim Muhafızları'na 1980 ortalarında kendi savunma sanayilerini kurma izni de verilmiştir. Bu doğrultuda ilk silah fabrikası Şubat 1984'te açılmıştır (Schahgaldian, 1987: 60-61). 1988'de Devrim Muhafızları Bakanlığı ile Savunma Bakanlığı'nın birleşmesinden sonra Savunma Bakanlığı savunma sanayilerini

işletmekle görevlendirildiyse de Devrim Muhafızları, balistik füzeler tasarlamak ve - iddialara göre- konvansiyonel olmayan askerî program geliştirmekle görevlendirilmiştir (Buchta, 2000: 9). 1990 yılında Devrim Muhafızları mühendislik kurumu olan Hatem'ul Enbiya'yı kurmuş ve askerî olmayan projelerde yer almaya başlamıştır. Devrim Muhafızlarının diğer faaliyetleri arasında rafineri ve depo inşaatları, su, gaz ve petrol boru hatlarının montajı, endüstriyel, askerî ve askerî olmayan projeler, madencilik ve sulama sistemlerinin yapımı yer almaktadır. Ayrıca Devrim Muhafızları ticari faaliyetlere de girmiş ve İran ekonomisinin önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir (Wehrey ve Green, 2008: 45).

İlk kurulduğu dönemde Devrim Muhafızları Ordusu saflarında kurumsallık duygusu çok zayıftır ancak zamanla Devrim Muhafızları Ordusunun siyasi görünüm açısından homojenleşmesi, artan oranda bürokratikleşmesi ve Devrim Muhafızları Ordusunun nispeten özerk yapısı, Devrim Muhafızları arasında kurumsallık duygusunu artırmıştır. Devrim Muhafızları arasındaki güçlü kurumsallık duygusu, üniter bir aktör olarak işleyişini kolaylaştırmıştır. Devrim Muhafızları Ordusu'nun devrim sonrası İran siyasetinde etkili bir aktör olmasında yükselen kurumsallık duygusu yardımcı olmuştur (Sinkaya, 2011: 96).

1.3. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Benimsemiş Olduğu İdeolojik Yaklaşım

İran'da Devrim sonrasında rejim, kısa süre içinde ideolojik bir ordu kurmaya girişmiştir. Devrimin ardından oluşturulan yeni İslam Cumhuriyeti Anayasası da bu konuda yasal bir dayanak oluşturmuş ve ideolojik bir ordunun kurulmasını düzenlemiştir. Devrim Muhafızları, devrim sonrası İran'da önde gelen ideolojik bir güç olarak ortaya çıkmıştır (Sinkaya, 2011: 86). Başlangıçta Devrim Muhafızları ideolojik temelde homojen olmaktan uzaktır. Bunun nedeni ise farklı milis gruplarından oluştuğu için devrimci ideoloji ve değerlere ilişkin farklı algılar barındırıyor olmasıdır (Katzman, 1993: 34). Devrim Muhafızları üyeleri arasındaki ideolojik görüş farklılıkları olmasına rağmen, Devrim Muhafızları'nın gönüllü bir güç olarak kurulması ve üyelerinin devrime katılmış ve devrimci komitelerde aktif rol almış milisler arasından toplanmış olması, Muhafızlara fanatik ve radikal üyeler kazandırmıştır.

İnsan faktörüne öncelik veren Devrim Muhafızları, inanç ve ideolojik bağlılık üzerine kurulmuştur (Eisenstandt, 2001: 17-18) Devrim Muhafızları'na kabul için gönüllü olmak yeterli değildir, devrimci ideolojiye ve İslami değerlere bağlılık her şeyden daha önemli olmuştur (Roshandel, 2005: 52-53). Devrim Muhafızlarına katılmak için ilk aşamada ideolojik bağlılık gerekli görünse de kabulün ardından askerî eğitimin yanı sıra ideolojik eğitim de verilmektedir. Yeni kabul edilenlere, İslam Cumhuriyeti'nin ideolojisi üzerine üç temel metin olan Kur'an, İmam Ali'nin Nehcü'l Belaga ve Humeyni'nin Velayet-i Fakihi üzerine okuma ve sınavlardan geçmeyi içeren altı aylık yoğun bir eğitim verilmektedir (Schahgaldian, 1987: 83).

Geçici nitelikteki Devrim Muhafızları yasası, ideolojik bağlılığı korumak ve Devrim Muhafızları'na kabul için belirli kriterler belirlemiştir. Söz konusu kriterler: İslami İdeolojiye inanmak; devrimin İslami doğasına ve İslam Cumhuriyeti'ne bağlı olmak; fiziksel olduğu kadar manevi cesarete de sahip olmak ve Doğu ile Batı emperyalizmine, Siyonizm'e, ırkçılığa ve diktatörlüğe karşı tavır almak şeklindedir (Merdinger, 1982: 33-34- 52). Devrim sonrası İran'da din adamlarının güçlenmesine paralel olarak Devrim Muhafızları'nı ideolojik olarak daha homojen hale getirmek için siyasi liderlik tarafından bazı adımlar atılmıştır. Devrim Muhafızları mensuplarının ideolojik açıdan homojenize edilmeleri ve din adamları tarafından verilen eğitimlerle Devrim Muhafızları mensuplarının ideolojik bağlılığı sürekli olarak diri tutulmuştur. Devrim Muhafızlarına kabul sürecinde ve ideolojik eğitimde İslam'a bağlılık ve devrimci idealler vurgusu ön plana çıkarken zaman içinde bu durum velayet-i fakih ve İmam Humeyni'ye bağlılık vurgusuna dönüşmüştür (Zabih, 1982: 199).

Devrim Muhafızları'nın ideolojik bakış açısını temellendiren üç önemli ilke vardır. Bu ilkelerden ilki, İslam'ın merkezîliğidir. Devrim Muhafızları'nın ideolojisinin çekirdeğini dini ilkeler ve devrimci değerler oluşturmuştur (Schahgaldian, 1987: 83). Böylece Devrim Muhafızları'nın ana akım ideolojisi, devrimci değerler ile İslam'ın bir bileşimi olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca devrim ve devrimci değerler İslam'a ve Şii geleneğine atfedilmektedir. Bu ilke doğrultusunda Ayetullah Humeyni, Muhafızlara ideolojik bir çizgi sunmak amacıyla Şaban ayının üçüncü gününü; yani İmam Hüseyin'in doğum tarihini, "Devrim Muhafızları Ordusu"

günü olarak ilan etmiştir (Zonis ve Brumberg, 1987: 47-66). Özellikle İmam Hüseyin'in doğum gününün seçilmesindeki amaç; Kerbela'da savaşanların özgürlük arayışı, baskı ve zulümle mücadelesi, Devrim Muhafızları için model ve yol göstericiliği örnek oluştursun istenmiştir (Hazrati, 2007).

Devrim Muhafızları'nın devrimci değerler ile İslam inancını harmanlayan ideolojik bakış açısı iki sonuç ortaya çıkarmıştır. Cihat, şehitlik ve fedakârlık anlayışının yüceltilmesi ilk sonuçtur. Bunu destekler nitelikte, Devrim Muhafızları Ordusu, şehitlik ve fedakârlık kültürünü tanıtmayı ve bu kültürün teşvikini amaçlayan Farhang-e Isaar (Özveri Kültürü) adlı bir web sitesine sahiptir. Web sitesi Koordinasyon ve Denetim Kurulu tarafından kontrol edilmektedir. Devrim Muhafızları, şehitliği bir kültür olarak benimsemekte ve tanıtmaktadır (Golkar, 2014: 38). İkincisi ise Devrim Muhafızları'nın sadece İslam'ın değil, İslam Devrimi'nin de başlıca koruyucusu olarak kutsanmasıdır ki bu durumda "Devrim aynı zamanda İslam'dır" şeklinde bir anlayış geliştirilmiştir (Farzaneh, 2007: 96).

Devrim Muhafızları'nın ideolojik bakış açısının ikinci ilkesi, din adamlarının şerefli bir sınıf olarak görülmesi ve velayet-i fakih inancının benimsenmesidir. İslam, devrim ideolojisinin temelinde yer aldığı için din adamları ve İslam âlimleri, dini metinleri yorumlamak, anlamak ve ilahi kanunları uygulamak için ön plana çıkmıştır. Din adamları aynı zamanda Peygamberin *s.a.v.* ve imamların meşru halefleri olarak görülmektedir. Bu anlayış neticesinde din adamlarının Müslüman toplumu yönetme görevleri ve hakları vardır. Bu nedenle din adamları İslam devrimine öncülük etmişler ve onların liderliği devrimin zaferini sağlamıştır. Ayetullah Humeyni'nin ortaya koyduğu Velayet-i Fakih, yani fakihlerin hâkimiyeti doktrini, ilahi ve dünyevî otoritenin meşru sahibi İmam Mehdi'nin (Gizli İmam) yokluğunda İslam toplumunda dini bir ilke olarak kabul edilmektedir (Algar, 1981). Velayet-i fakih (Ayetullah), gözden gizlenen İmam Mehdi'nin temsilcisi olarak düşünülmektedir. İmam görevlerini temsilcisi velayet-i fakih vasıtasıyla yerine getirir. Bu nedenle, Velayet-i fakih yönetimine karşı çıkan kişinin ya cahil ya da bizzat İslam düşmanı olduğu ileri sürülmektedir (Afrasiabi, 1994: 1-66.).

Devrim Muhafızları'nın ideolojik bakış açısının üçüncü ilkesi, iyi ve kötü arasındaki sürekli devam eden bir mücadele olduğuna inanmaktır. Bu görüşe göre, İmam Mehdi'nin dönüşüne kadar *iyilik* ve *kötülük* sonsuz bir mücadele içindedir. Devrim Muhafızları liderlerine göre, içinde bulunduğumuz dönemde, iyi ve kötünün ebedi savaşının en bariz örneği Amerika Birleşik Devletleri ve Siyonizm'in İslam Cumhuriyeti'ne karşı düşmanlığı ve entrikalarıdır (Rakel, 2009). Devrim Muhafızları, ebedi mücadele inancından dolayı İran ve çevresindeki gelişmeleri İran'a karşı Amerikan önderliğinde Batı ve Siyonizm'le mücadele çerçevesinde görme eğilimindedir. Amerika önderliğinde Batı'yı bir öteki olarak tanımlamak, Devrim Muhafızları Ordusunun ideolojik dokusunda önemli bir yer tutmaktadır (Bayar, 2019: 45). Devrim Muhafızları Ordusu, "Devrim'i korumak ve velayet-i fakihe yönelik tehditleri bertaraf etmek" şeklinde olan görevini bu ideolojik perspektifi temel alarak yerine getirmektedir (Golkar, 2014: 53).

Devrim Muhafızları Ordusu'nun ideolojik bakış açısına göre İran ile Amerika arasındaki çatışma ve gerilim hali ideolojiktir ve taraflardan biri radikal bir rejim değişikliği yaşamadan veya tamamen çökertilmeden çözüme kavuşamayacaktır (Golkar, 2014: 60). Bu nedenle Devrim Muhafızları, düşmanın sürekli olarak yeni planlar hazırladığını ve yeni söylentiler yaydığını İran toplumunda korkuya ve endişeye yol açtığını iddia etmektedir. Nihai hedefi İran İslam Cumhuriyeti'ni yıkmak olan düşman ile mücadele etmek, velayet-i fakihin koruyucusu misyonunu üstlenmiş olan Devrim Muhafızları Ordusu açısından stratejik ve ideolojik bir hedeftir. Bu bağlamda Devrim Muhafızları Ordusu, Amerika ve Batı ile olan ilişkilerde sert bir çizgiyi takip etmeyi ve düşmanlığı korumayı kendisine ideolojik bir misyon olarak belirlemiştir (Al-Marzouq, 2016: 90).

Devrimci liderlik, Devrim Muhafızlarının kuruluşundan itibaren ideolojik adanmışlığını yüksek düzeyde tutmak için Rehber'in temsilcisi olarak Devrim Muhafızları Ordusu içerisinde yer alan din adamları tarafından İslami eğitimin verilmesini sağlamaktadır. Bu sayede, Devrim Muhafızları zaman içinde devrimci coşkusunu ve siyasi karakterini korumuştur. Devrim Muhafızları'nın ideolojik görünümü onu siyasi alana sürüklemiş ve Devrim Muhafızları İran'da hem iç hem dış

siyasetinin bir parçası haline getirmiştir. Devrim Muhafızları'nın ideolojik bakış açısı, onun siyasi bir aktör haline gelmesindeki en temel faktörlerden birini oluşturmaktadır (Sinkaya, 2011: 96).

1.4. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Bir Milis Gücünden Orduya Dönüşümü

İran Devrim Muhafızları Ordusu, İran İslam devletine bağlı İran silahlı kuvvetlerinin bir koludur. İran Devrim Muhafızları Ordusu, İslam devriminin ardından 5 Mayıs 1979'da Ayetullah Humeyni tarafından kurulmuştur. İslam Devrimi sırasında bir araya gelen milis kuvvetleri, Devrim Muhafızları Ordusu adı altında kurumsallaşmış ve bir askeri güce dönüştürülmüştür. Bu askerî kuvvetin mimarı bizzat Humeyni'nin kendisi olmuştur. Devrim Muhafızları Ordusu'nun kurulmasının temel sebebi; Humeyni'nin İslam Devrimi'nin değerlerini korumak konusunda Pehlevi hanedanlığınca yapısal nitelik kazandırılan İran Ordusu'na güven duymamasıdır (Abrahamian, 2017: 227). İran'ın geleneksel ordusu tamamen ortadan kaldırılmamış, devletin ikinci resmi ordusu olma niteliği taşıyan Muhafızlar Ordusu kurulmuştur. Geleneksel İran ordusuna duyulan bu güvensizlik durumu, Devrim Muhafızları Ordusu'nun geleneksel orduya paralel bir askerî kurum şeklinde formüle edilmesinin temel sebebi olmuştur. Dolayısıyla, başlarda milis gücü olarak görev alan Devrim Muhafızları sonradan İran ordusundan ayrı bir askerî güç olmuştur.

İran Ordusu ya da bir diğer ifadeyle Arteş, İran devletinin dışarıya karşı muhafazasından sorumludur. Arteş'e paralel nitelikte kurulan ve doğrudan Dini Rehber'e bağlı olan Devrim Muhafızları hava, kara ve deniz gücüne sahip olmakla birlikte İslam Devrimi'nin esaslarını, değerlerini, öğretilerini ve bekasını korumakla görevlidir (Farzam ve Sarı, 2017: 273). Hukuksal dayanağı İran Anayasası'nın 143. Maddesinde yer alan İran Ordusu (Arteş), İran İslam Ordusu'nun özgürlüğünü, toprak bütünlüğünü ve birliğini ve İslam Cumhuriyeti'nin düzenini korumaktan sorumlu tutulmuştur. Devrim Muhafızları Ordusu'nun hukuksal dayanağı ise 150. maddede tanımlanmıştır. Söz konusu yasaya göre Muhafızlar, rejimi ve devrimin kazanımlarını korumakla görevlidir. Devrim muhafızlarına yasal dayanak oluşturan maddeye göre aynı zamanda Devrim Muhafızları'nın faaliyet ve sorumluluk alanının, Arteş ile bağlantılı olacak şekilde eşgüdümlü ve iş birliğine dayandığı da bu yasa maddesi ile

belirtilmektedir (Sinkaya, 2011: 22). İran Devrim Muhafızları Ordusu, bünyesinde kara, hava ve deniz kuvvetleri bulunan, paramiliter milis teşkilatı olan Besic ve dış operasyonların yapımından sorumlu Kudüs Gücü de dâhil olmak üzere beş ana birimden oluşmaktadır (Yeğin, 2013: 66).

1.4.1. İran Devrim Muhafızları Ordusunun Askerî Yapısını Oluşturan Kurumlar

1.4.1.1. İran Devrim Muhafızları Ordusunun Kara- Hava- Deniz Kuvvetleri

Devrim Muhafızları Kara Kuvvetleri Komutanlığı, muhtemel savaş halinde bağımsız hareket edebilme kabiliyeti aracılığıyla İran Ordusu Kara Kuvvetlerine destek vermek üzere kurulmuştur. 70 binden fazla aktif askerî personeliyle İran'ın kara sınırlarının kontrolünü sağlamaktadır (Yeğin, 2016: 15). Devrim Muhafızları Ordusu Hava ve Uzay Kuvvetleri, İran'ın askerî doktrininin temelini oluşturan balistik füze programını yürütmektedir (Yeğin, 2016: 22). Devrim Muhafızları Ordusu Deniz Kuvvetleri, 5000'i deniz piyadesi olmak üzere yaklaşık 20000 kişilik bir kapasiteye sahiptir. Deniz Kuvvetleri'nin asıl amacı; Amerikan donanmasının faaliyet gösterdiği Basra Körfezi ve petrol sevkiyatı için stratejik konumdaki Hürmüz Boğazı'nın güvenliğini sağlamaktır. Devrim Muhafızları Deniz kuvvetleri, Basra körfezinin harekât kontrol ile görevli ilk müdahale kuvvetidir (Cordesman, 2007: 6).

1.4.1.2. Besic-i Müstezefin (Besic)

Irak Savaşı sırasında Humeyni'nin seferberlik ilanı ile İran'da Kasım 1980'de Devrim Muhafızları bünyesinde 'Besic-i Müstezefin' ya da kısaca 'Besic' olarak bilinen milis gücü kurulmuştur. Humeyni, Irak-İran Savaşı sonrası 'Ezilmişlerin Sefer Hazırlığı' olarak da bilinen 'Besic' destek gücünü oluşturan genç savaşçıları Devrim Muhafızları çatısı altında denetimine almıştır (Abrahamian, 2017: 227). Devrim Muhafızları çatısı altında olan Besic, paramiliter yapıda gönüllülük esasına dayanan bir milis teşkilatıdır ve doğrudan Dini Lider'den emir almaktadır. Gönüllülük esasına dayandığı için her kesimden ve her meslek grubundan üyeye sahiptir. Besic daha çok toplumsal olaylarda görev almaktadır. Muhalif gösterilerin bastırılması, resmi dini

törenlerin organizasyonunu yapma, ahlak polisliği gibi faaliyetleri ülkenin kolluk kuvveti teşkilatlarıyla birlikte yerine getirmektedir (Cordesman, 2004: 213). Bununla birlikte, İran Anayasası'nın 101. Maddesi Besic güçlerine yasal zemin sağlamaktadır. Bu maddede yer alan ifadeye göre devlet, bütün vatandaşların İslami ölçüler çerçevesinde askerî eğitim almasını sağlamakla sorumludur, bu durum ise İslam Cumhuriyetinin silahlı savunmaya imkan verdiğinin altını çizmekte ve düzenlemektedir (Yegin, 2016: 14).

Besic güçleri, herhangi bir savaş halinde diğer silahlı güçlerle birlikte ülke savunması gerçekleştirebileceklerdir. Devrim Muhafızları Ordusunda olduğu gibi, Besic güçleri de ekonomik olarak tıpkı Devrim Muhafızları gibi güçlü olmak istemektedir. Bu doğrultuda zaten İran'da imkanlara ve kaynaklara erişimde bir problem yaşamamaktadır. Yıllık GSMH'nin %1'i Besic Güçleri'ne aktarılmaktadır (Yeğin, 2013: 63). Besic'in Irak-İran savaşında göstermiş olduğu başarısı sistem içerisinde onu daha görünür kılmış ve gücünü artırmıştır. Kısa süre içerisinde ciddi bir örgütlenme örneği göstererek kadın erkek birçok kişiyi bünyesine katmayı başarmıştır. Besic'in üyeleri genel olarak taşrada veya büyükşehirlerin fakir semtlerindeki askerlik hizmetini tamamlamamış gençler arasından seçilmiştir. Besic militanlarının çoğunluğu ideolojik olarak motivasyonu yüksek, aşırı dindar ama eğitimsiz gençlerden oluşmaktadır (Berk, 2006: 201-202). Besic kuvvetlerinin silahaltında yaklaşık 90.000 mevcudu bulunurken, 300.000 civarında yedek kuvveti ve seferberlik durumunda 3 milyonu bulabilecek bekleyen gücü bulunmaktadır (Yalçınkaya, 2016: 522).

Besic Teşkilatı ülke içinde çeşitli alanlarda yürütmüş olduğu faaliyetleri dolayısıyla yirmi iki farklı kola ayrılmıştır. Besic teşkilatının kollarından biri de Besic Kadın Kollarıdır. Besic Kadın Kolları, Besic teşkilatının kuruluşundan itibaren faaliyete başlamış bir gruptur. Besic Kadın Kolları başlardı Besic-i Haheran adıyla faaliyet göstermiştir (Türkoğlu, 2022:6).. İran'lı kadınların Besic Kadın Kollarına katılımı nedeni ideolojik temelli ve kişisel menfaatler doğrultusunda olabilmektedir. Besic'li kadınlarda kurulduğu ilk zamanlar diğer Besic grupları gibi askeri eğitimlerini camiler, hüseyniyeler ve mahallelerde belirledikleri belli mekanlarda sürdürmüşlerdir. Besic üyesi kadınları üniversitelerde, kamu kurum ve kuruluşlarında, bilim kurum ve

kuruluşlarında, özel kurum ve kuruluşlarda, köylerde, şehirlerde birçok alanda yer almaktadırlar(İlyasi, 2005: 9-37)

Besic üyesi olmak bürokrasi iş imkanları yaratmakta, devlet kredilerinden öncelikli olarak yararlanma fırsatı sağlamakta, erkeklere askerlik muafiyeti vermekte, yükseköğretimde ayrıcalıklar tanınmakta ve birçok toplumsal alanda imtiyazlar getirmektedir. Söz konusu bu ayrıcalıklar toplumda dezavantajlı konumda yer alan kadınlar için kişisel menfaat getirisi sağlayabilecektir. Birçok İran'lı kadın bu ayrıcalıklardan faydalanabilmek için Besic içerisinde yer almaktadır (Türkoğlu, 2022:11).

İran'da kadınların siyasette yer alması İslami ilkelere göre düzenlenmiştir. Kadınların siyasi olayları tartışma, siyasi oturumlara katılma, siyasi parti kurma ve partiye üye olma, seçme ve seçilme hakkı bulunmakla birlikte bazı konularda şeri ve hukuki engellere uğramaktadırlar. Kadınlar seçmen olarak yüksek katılım gösterir iken seçilen olarak az görünür durumdadırlar (Dana, 2016).

Humenyi, devrimin ardından devrimci kadınların rolüne ve kadınların siyasete katılımına önem vermiştir. Hatta Humeyni, kadınların siyasete katılımını görev olarak vurgulamıştır (Humeyni, 1995, s. 67). Humeyni, aynı zamanda kadınların sosyal ve siyasi faaliyetlerde erkeklerle omuz omuza olmasını böylece her alana kadınların katılım göstermesi gerektiğinin altını çizmiştir (Humeyni, 1995: 76). Besic'li kadınlar Humeyni'nin bu sözlerini kendilerine görev addetmişler ve tüm siyasi ve toplumsal meselelere yakından ilgi gösteremeye çalışmaktadırlar. Besic'li kadınlar neredeyse tüm alanlara yönelmiş ve faaliyet göstermekte olsalarda ülkenin üst düzey yönetiminde yer almamaktadırlar. Etkin oldukları alanlar sosyal hizmet alanlarıyla sınırlıdır (Türkoğlu, 2022:17).

1.4.1.3.Kudüs Gücü

Kudüs Gücü, Devrim Muhafızları Ordusunun ülke dışındaki askerî ve istihbarî operasyonlarını yürüten güçtür. Kudüs Gücü, Devrim Muhafızları Ordusu bünyesinden seçilen bir grup personele gayri nizami harp için özel eğitim verilerek oluşturulmuştur. Özel olarak verilen eğitim sayesinde Kudüs Gücü, İran dışında birçok ülkedeki destekçilerini de kullanarak gayri nizami harp yürütebilecek bilgi birikimine ve kapasiteye sahiptir. Kudüs Gücü'nün Irak, Lübnan, Filistin, Pakistan, Arap Yarımadası ülkeleri, Hindistan ve Türkiye gibi her ülkeden sorumlu operasyon birlikleri mevcuttur. Rejim ihracı politikası çerçevesinde yurtdışı faaliyetlerini gerçekleştiren Kudüs gücü, doğrudan Lider'e bağlı seçkin bir birimdir (Cordesman, 2004: 225).

Kudüs Gücü, 1990 yılında dönemsel tekamüllere ve bölgesel yapılanmalara paralel olarak oluşturulmuş bir güçtür. Dönemde hâkim olan uluslararası dinamikleri dikkate almak gerekirse, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından ABD dünyada tek süper güç olarak liderliğini ortaya koymuştur. Öte yandan, söz konusu dinamikler nazara alındığında ortaya çıkan bu dönem özellikle Ortadoğu'da İran açısından devlet ideolojisi devrimin İran dışındaki devletlere ihracı olan bir ülkeye büyük fırsatlar sunmaktadır. Bölgede ileriye dönük Şii etki alanı oluşturmak ve Şii nüfusunun yoğunlukta olduğu ülkelerde politik güç elde etmek isteyen İran, bu sürecin ardından dış eylemlerden mesul Kudüs Gücü'nü daha fazla kullanmaya başlamıştır (Sinkaya, 2011, s. 145).

Devrimin ihracı siyaseti ve bölgede İran'ın Şiiliği kullanarak bir etki alanı oluşturması amacıyla dış operasyonlara verilen önemin artması, İran ile bağlantılı yapıların kurulması dolayısıyla İran'ın bölgede özellikle Amerika'ya karşı elini güçlendirmiştir (Koca, 2020). Kudüs Gücü'nün Orta Doğu'da geniş bir faaliyet alanı söz konusudur. Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Birliği, 1982 yılı ortalarında Lübnan'a gitmiş ve oradaki Şii gençlere ideolojik ve askerî eğitim vererek bölgede Hizbullah'ın temellerini atmışlar; günümüze kadar hala gelişerek kendini koruyacak şekilde bu bağları inşa etmişlerdir. Kudüs Gücü, Lübnan'da Hizbullah'ı desteklemek ve hükümet ile güvenlik güçleri üzerinde etki alanını genişletme arayışı içindedir

(Sinkaya, 2011: 145). Yine bu çerçevede Hazara Şiileri İran'ın Afganistan'daki tesir ettiği gruplardandır. Hazara Şiileri, Afganistan'da Taliban ile yaşanan savaşta İran sınırına yakın bölgelerde İran ile operasyonlara katılmışlardır. Kudüs Gücü, Afganistan'da İran'a yakın siyasi ve silahlı grupları desteklemekte ve hükümeti etkisi altına almaya çalışmaktadır (Farzam ve Sarı, 2017: 274-275).

1980 yılı itibariyle ve özellikle Körfez Bölgesi'ndeki Amerikan müttefiki ülkelerin de yardımıyla ABD tarafından çevrelendiğini fark eden İran'da vekil güçler oluşturma politikası takip ederek bölgede ABD'yi müttefikleri üzerinden çevreleme politikası izlemiştir (Koca, 2020). İran sınırlarını tehdit etmeye başlayan Taliban tehlikesine paralel olarak Kudüs Gücü'nün başına getirilen Kasım Süleymani, Afganistan'da Taliban'a karşı başarılı operasyonlar gerçekleştirmiştir. Yemen de faaliyet gösteren Ensarullah Hareketi ile İran arasında organik bağlar bulunduğu birçok yazar, gazeteci ve akademisyen tarafından birçok kez iddia edilmiştir. Şiiliğin Zeydi koluna mensup Hûsî Hareketi, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne karşı bir savaş yürütmektedir. Ayrıca Hûsîlerin Suudi Arabistan'a karşı kullandığı askerî ekipmanların ve füzelerin İran menşeli olduğu sıklıkla dile getirilmekte olup İran'ın Hûsîleri ekonomik ve askerî olarak desteklediği iddia edilmektedir (Tamer, 2020). Ancak bu iddialar İran tarafından net bir şekilde reddedilmektedir (Kurşun, 2020).

Suriye'de Beşer Esad ve Suriye Ordusu'nun yer alan, ülkedeki radikal İslamcı oluşumlara karşı Devrim Muhafızları bünyesi altında savaşan Afganlı Şiilerden oluşan Fatımiyyun Tugayları ve Şii Pakistanlılardan oluşan Zeynebiyyun Tugayları bulunmaktadır (Aljazeera Turk, 2015). İran, Suriye'de Kudüs Gücü aracılığıyla Hükümet yanlısı milislerin oluşturulmasına destek olmuştur. 2011 yılında Suriye de iç savaşın patlak vermesiyle Kudüs Gücü adında askerî bir birliğin varlığı resmi olarak kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, 2011'de Suriye'de iç savaşın ortaya çıkmasıyla Kudüs Gücü ve komutanı Kasım Süleymani gündeme gelmiş ve görünür olmuştur. Suriye'de yaşananların İran'a "stratejik derinlik" kazandıracağını savunan Kasım Süleymani, Hamaney'in Esed saflarında savaşarak Suriye'ye müdahil olmaya ikna edildiğini iddia etmektedir (Rienzi, 2012). İran Devrim Muhafızları, Kudüs Gücü

yoluyla Bahreyn ve Azerbaycan'da yaşayan Şiiiler üzerinde hâkimiyet kurma ve bu hâkimiyeti kullanma yoluyla söz konusu bölgelerde de etki alanını genişlemesini sağlamak istemektedir (Yeğın, 2016: 18).

ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin ardından Iraklı milis güçlere Kudüs Gücü tarafından eğitim verildiği ve silahlandırıldığı böylece Amerikan askerlerine karşı yapılan birçok eylemin bu şekilde gerçekleştirildiği iddia edilmiştir (Reuters, 2008). Tüm bu ortaya atılan iddialar ve sunulan istihbarat raporları nedeniyle 2007'den itibaren Kudüs Gücü, ABD tarafından teröre destek veren oluşum olarak tanımlanmıştır. Hatta eski Başkan Donald Trump, 2019 yılının Nisan ayında Devrim Muhafızları'nı "yabancı terör örgütü" olarak ilan etmiştir. Devrim Muhafızları'nın terör örgütü ilan edilmesinin ardından 3 Ocak 2020'de Bağdat Uluslararası Havaalanı yakınlarında Kudüs Gücü Birimi Komutanı Kasım Süleymani bombalı saldırı ile öldürülmüştür. Suikastın ardından Pentagon'dan yapılan açıklama, suikast emrinin bizzat Başkan Trump tarafından verildiği ve yabancı bir terör örgütünün liderinin öldürüldüğü şeklinde olmuştur (AA, 2020). Bu durum ise ABD'nin Devrim Muhafızları'nı bölgede yaşamsal çıkarlarına direk bir tehdit olarak gördüğünün kanıtıdır.

Sonuç olarak; 2004 yılında Ürdün Kralı Abdullah, İran'ın tüm bu rejim ihracı ve etki alanı oluşturma girişimlerinden dolayı 'Şii Hilali' kavramını kullanmıştır. İran'ın siyasi etki alanında yayılmacı bir politika takip ettiğini ileri süren bu kavram tüm bu gelişmelere ilgi toplamak amacıyla kullanılmıştır (Salihi, 2011: 185). Kasım Süleymani, Kudüs Gücü komutanlığı görevini yürüttüğü süreçte örgüt kısa süre içinde gelişmiş ve nüfuzunu ülke içinde ve dışında genişletmiştir. Böylece, Süleymani, Hamaney'in gözde Devrim muhafızları Komutanlarından birisi haline gelmiştir. Kasım Süleymani'nin ölümünün ardından halefi olarak İsmail Kaani, 3 Ocak'ta Kudüs Gücü komutanlığına terfi ettirilmiştir (Koca, 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

DEVİRİM MUHAFIZLARI ORDUSUNUN SİYASİ ALANDA VARLIĞI

Devrim Muhafızları Ordusu'nun siyasi alandaki rolünü belirleyen kritik değişkenler vardır. Söz konusu değişkenler durağan ya da sabit nitelikte değildir. Devrimci dinamiklerin zamanla farklılaşmasıyla değişkenler de kendi içinde farklı kombinasyonlar oluşturmuşlardır. Dolayısıyla devrimin her aşamasında Devrim Muhafızlarının siyasi alandaki rolüne ilişkin farklılıklar söz konusu olmuştur/olmaktadır. Muhafızların siyasi alandaki rolünün devrimin her aşamasında farklılık göstermesi Cumhurbaşkanlığı makamıyla karşı karşıya gelmesini de beraberinde getirmiştir. Ayrıca siyasi alana nüfuzu her dönem farklılaşan Devrim Muhafızları tedricen belli bir siyasi güce ulaşmış olmasının yanı sıra önemli bir ekonomik gücü de kontrol etmektedir. Devrim Muhafızları, İran ekonomisinin büyük bir kısmında doğrudan ya da dolaylı olarak söz sahibi konumundadır.

2.1. Muhafızlar Ordusu'nun Siyasetteki Rolünü Belirleyen Değişkenler

Nisan 1979'da bir milis gücü olarak kurulan Devrim Muhafızları, kademeli olarak kurumsallaşmış ve İran siyasetinde etkili bir aktör haline gelmiştir. Devrim Muhafızları Ordusunun İran siyasetindeki rolünü anlamak için hem devrimci ordunun -yani Devrim Muhafızları'nın- özelliklerinin hem de ülke genelinde hâkim olan siyasi dinamiklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Devrim Muhafızları Ordusu'nun siyasi alandaki rolünü belirleyen dört kritik değişken vardır. Söz konusu değişkenler: devrimci ordunun kurumsallığı, ideolojik bağlılığı, devrimci ordu ile siyasi liderlik arasındaki ideolojik uyum ve siyasi liderliğin devrimci ordu karşısındaki gücünden oluşmaktadır. Belirtilmiş olan değişkenlerde gerçekleşen değişimler, ordu ve siyaset ilişkisinin de etkilemiştir. Bir diğer deyişle; bu değişkenler arasındaki etkileşim, devrimci ordu ile siyaset arasındaki ilişkinin doğasını tanımlamaktadır (Sinkaya, 2011: 54-56).

Devrim Muhafızları Ordusu ilgili ilk değişken; devrimci ordunun kurumsallığıdır. Kurumsallık, ordunun üniter bir aktör olarak hareket edebilmesini tanımlamaktadır. Bununla birlikte, yüksek düzeyde bir kurumsallık, orduyu bürokratik ve maddi çıkarlar peşinde koşmaya, daha fazla özerklik ve siyasette artan roller

aramaya ve ilgili kurumları etkilemeye yönlendirmektedir. Devrim Muhafızları Ordusu'nun kurumsallaşma düzeyi ve kurumsal özerkliği ile ordu safları arasındaki hizipçilik durumu, ordu mensupları arasındaki kurumsallığın derecesini göstermektedir. İkinci değişken ise Devrim Muhafızları Ordusu'nun ideolojik adanmışlığıdır. Devrim Muhafızları Ordusu'na egemen olan ideolojik çizgi, ordu mensuplarının seferberlik nedenlerini kolaylaştırır ve önemli siyasi ve sosyal gelişmeleri değerlendirebilecek bir zihniyet sağlar. Benimsenmiş olan ideolojik çizgi Devrim Muhafızları'nın devrimin düşmanlarını ve dostlarını değerlendirmesine de yardımcı olmaktadır. Devrimci ordunun kullandığı temalar ve söylem ile devrimci ideoloji arasındaki benzerlik, ideolojinin devrimci orduya hâkim olma düzeyini göstermektedir. Siyasi elite ilgili olan iki değişkenden ilki yönetici elitin ideolojik yaklaşımıdır. Egemen devrimci elitin devrimci değerlere ve ideolojiye bağlılığı, onlarla devrimci kurumlar arasındaki uyumu sağlamaktadır. Siyasi liderliğin devrimci değerleri dayatma esnekliği ve egemen seçkinler ile egemen devrimci ideoloji tarafından altı çizilen temalar ve değerler arasındaki benzerlikler veya farklılıklar, siyasi liderliğin ideolojik adanmışlık düzeyini göstermektedir. Son değişken yönetici elitin gücüdür. Güçlü bir siyasi liderlik, otoritesini ordu üzerinde kurabilirken, siyasi liderliğin zayıflığı durumunda ordunun dolduracağı bir boşluk bırakılmaktadır. Siyasi liderlerin birbirine bağlılığı, sahip oldukları halk desteği, politikalarını ve siyasi gündemlerini hayata geçirme kabiliyetleri, siyasi liderliğin gücü hakkında ipuçları vermektedir (Sinkaya, 2011: 41-58). Son tahlilde; İran devriminin döneminde hâkim siyasi liderlikle ilişkili olarak değişik aşamalardan geçtiği söylenebilir. Bu minvalde Devrim Muhafızları Ordusu ile siyaset arasındaki ilişkilerin doğası da değişime uğramış ve farklı biçimler almıştır denilebilir.

2.2. 1979-1981 Arası Dönemde Devrim Muhafızları Ordusu ve Siyaset

Devrimden kısa bir süre sonra devrimci koalisyon, ılımlılar ve radikaller olmak üzere ikili bir fraksiyona bölünmüştür. İlımlılar çoğunlukla liberal, demokratik ve anayasal bir hükümeti savunmuşlardır. Humeyni liderliğindeki radikaller ise İslam hukuku ve Şii geleneğine dayalı teokratik bir devlet kurmakta kararlı olmuşlardır (Menashri, 1990: 94-97). 1979-1981 dönemi, İran siyasi tarihi açısından bakıldığında devrimin zaferi ile başlayan ve Haziran 1981'de ılımlı Cumhurbaşkanı Ebu'l Hasan

Benisadr'ın Meclis tarafından görevden alındığı, radikallerin gücünün pekiştirilmesiyle sona eren bir dönemdir (Sinkaya, 2011: 95 -98). Bu dönem aynı zamanda Devrimci Konsey ile Geçici Hükümet arasındaki siyasi otoritenin bölünmesi nedeniyle 'ikili hükümet çağı' olarak da bilinmektedir (Abrahamian, 1989: 42).

Bu dönemin en belirgin özelliği; devrimci seçkinler arasında yaşanan şiddetli iktidar çekişmesi sonucu devrimci koalisyon dağılmış ve iktidar çekişmesi İslami radikallerin zaferiyle sona ermiş olmasıdır (Schirazi, 1997: 151-57). Devrim Muhafızları'nın bu dönem siyasetle ilişkisini anlamak için daha önce değinilmiş olan değişkenler dikkate alınarak analiz etmek yararlı olabilir. Devrim Muhafızları'nın ideolojik bakış açısı bu dönemin ilk başlarında net değildir. Buna kaynaklık eden sebep ise yeni kurulmuş olan Devrim Muhafızları Ordusunun farklı fraksiyona sahip birimlerden oluşuyor olmasıdır. Kuruluşunun ilk döneminde Muhafızlar arasında devrime ve devrimci ideolojiye dair çeşitli yorumlar vardır. Belli ideolojik bağlılığın eksik olması sonucu, Devrim Muhafızları'na katılan milis güçleri, ruhani liderlik, Devrim Konseyi ve Geçici Hükümet arasında bölünmüştür (Schahgaldian, 1987: 67).

Devrim Muhafızları Devrim Konseyi'nin etkisi ve yetkisi altında faaliyet göstermeye başladığından, zamanla radikaller ideoloji ve örgütlenme açısından Devrim Muhafızları'na nüfuz etmişlerdir. Ek olarak, liderlikle ilişkili din adamları, Muhafızların ideolojik ve politik eğitimiyle yakından ilgilenmiştir. İdeolojik bakış açısı konusunda radikallerin devrim anlayışı Muhafızlara üstün gelmiş ve Muhafızları'nın milliyetçi ve solcu üyeleri örgütten atılmıştır. Muhafızların ideolojik bakış açısı yavaş yavaş radikallerin ideolojik ve politik söylemlerini yansıtmaya başlamıştır. Devrim Muhafızları ile siyasi liderlik arasındaki ideolojik uyumsuzluk nedeniyle, Devrim Muhafızları ideolojik müttefikleri olan radikallerin yanında yer almıştır (Sinkaya, 2011: 118).

Devrim Muhafızları'nın kurumsallığı, siyaset ile ilişkisi üzerinde zamanla dikkate değer öneme sahip olmuştur. Devrim Muhafızları, devrimi korumak için örgütlenen çeşitli milis gruplarının entegrasyonu yoluyla aceleyle kurulduğu için kurumsallıktan yoksundur. Her şeyden önce Devrim Muhafızları hâlihazırda kurulmuş milis gruplarının entegrasyonu ile oluşturulduğundan, Devrim Muhafızları liderliğinin

bu gruplar arasındaki örgütsel ve ideolojik farklılıkların üstesinden gelmesi zor olmuştur. Bu dönemde Devrim Muhafızları saflarında hizipçilik oldukça yüksek düzeyde kendini göstermiştir. Bu yüzden Devrim Muhafızları'nın üst komuta yapısı Eylül 1981'e kadar istikrara kavuşamamıştır (Katzman, 1993: 31-32).

İlimli hükümet, Devrim Muhafızları'nı zaman içinde polis ve orduyla birleşecek geçici bir örgüt olarak görmüştür. Anayasa da Devrim Muhafızlarına yetki veren madde anayasa eklenene kadar Devrim Muhafızlarının ayakta kalıp kalmayacağı belirsizlik gütmüştür. Bu koşullar altında, Devrim Muhafızları liderliği aralarında kurumsal bir kimlik geliştirmeyi başaramamıştır (Behrouz, 2008: 9). Devrim Muhafızları'nın kurumsallığının zayıf olması onu dış etkilere karşı savunmasız hale getirmiştir. Bu nedenle radikaller hem ideolojik hem de örgütlenme açısından Devrim Muhafızları'na girmeyi başarmışlardır (Sinkaya, 2011: 120).

1979-1981 arası dönemde Geçici Hükümetten sorumlu ılımlılar, önlerindeki zorluklar karşısında güçsüz kalmışlardır. Ayrıca Geçici Hükümet'in otoritesi İslami radikaller tarafından zayıflatılmıştır. Sonunda Mehdi Bazargan liderliğindeki Geçici Hükümet, Kasım 1979'da çökmüştür. İslami radikaller, Mart 1980'de yapılan ilk seçimlerin ardından Meclis'e hâkim olmuşlardır. Radikaller karşısında zayıflıklarını kabul eden Bazargan ve Benisadr'dan oluşan ılımlı/geçici hükümet, Devrim Muhafızları da dâhil olmak üzere devrimci örgütleri kontrol etme mücadelelerinde başarısız olmuşlardır (Hiro, 1985: 152).

İlimli/geçici hükümetin devrim anlayışı ve ideolojik bakış açısı, radikallerin algısından belirgin şekilde farklılık göstermektedir. Böylece Devrim Muhafızları ideolojik açıdan giderek radikallere benzediği için Devrim Muhafızları ile siyasi liderlik arasında bir uyum söz konusu değildir. Sonuç olarak, ılımlıların temsil ettiği siyasi liderliğin ne Devrim Muhafızları ile ideolojik bir uyumu ne de Devrim Muhafızları üzerinde siyasi kontrolü vardı. Bu ortamda, Devrim Muhafızları ile siyasi liderlik arasındaki ilişkinin çelişkili bir biçimde sürdüğü söylenebilir (Zabih, 1988: 69-70).

Sonuç olarak, 1979-1981 arası dönemde İktidardaki ılımlılar, yani Bazargan ve Benisadr'dan oluşan geçici hükümet, radikallere göre siyasi güç açısından oldukça zayıftır. Bu nedenle Devrim Muhafızları da dâhil olmak üzere devrimci örgütler üzerindeki otoritelerini sağlamlaştırıpamamışlardır. İlimlilerden farklı olarak radikaller, kurumsal ve siyasi özerklikten yoksun olan Devrim Muhafızları'na başarılı bir şekilde nüfuz etmişler ve onu kalelerinden biri haline getirmişlerdir. İlimlilerin ideolojik bakış açısı ve devrimin gidişatına yaklaşımları da velayet-i fakih temelli bir teokratik rejim kurmaya çalışan radikallerin bakış açısından önemli ölçüde farklı olmuştur. Buna karşılık, radikallerin kontrolüne giren Devrim Muhafızları, radikallerin bakış açılarını anımsatan bir ideolojiyi istikrarlı bir şekilde benimsemişlerdir. Bu nedenle, ılımlı siyasi liderliğin ne siyasi etkisi ne de Muhafızlar üzerinde kontrolü söz konusu olmuştur. Aksine, hükümetten bağımsız hale gelen Devrim Muhafızları, kendisini ılımlı siyasi liderliğe karşı koyan bir aktör olarak görmüştür. Sonuç olarak, ılımlılar ve radikaller arasında hizip mücadelesi patlak verdiğinde Devrim Muhafızları radikallerin yanında yer almış; yani zamanın siyasi liderliğiyle mücadele etmiştir (Katzman, 1993: 55).

2.3. 1981-1989 Arası Dönemde Devrim Muhafızları Ordusu ve Siyaset

1981-1989 arası dönem İran'da ılımlıların egemenliğini, radikallerin saltanatının takip ettiği tarih aralığı olmuştur. Mehdi Benisadr'ın, Haziran 1981'de Meclis tarafından görevden alınması İran devrimi tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönem Haziran 1989'da Humeyni'nin ölümüne kadar sürecek olan radikallerin yükselişine işaret etmektedir (Sinkaya, 2011: 135). Radikallerin iktidara gelişi ve dönemin siyasi dinamikleri, Devrim Muhafızları'nın siyasetle olan ilişkisinde de belirleyici rol oynamıştır. Bu dönem için Devrim Muhafızları siyaset ilişkisi radikallerin egemenliği altında şekillenmiştir de denilebilmektedir.

Bir önceki dönemde Devrim Muhafızları'nın çok az olan kurumsallığı zamanla Muhafızlar arasında gelişmiş ve Devrim Muhafızları anayasal olarak yetkilendirilmiş bir örgüt haline gelmiştir. 1981-1989 arası dönemde Devrim Muhafızları insan gücü arttıkça ve misyonları genişledikçe büyük bir bürokratik yapı olarak kurumsallaşmıştır. Devrim Muhafızları'nın artan kurumsallığı, onu dikkate değer

siyasi açıdan özerk bir aktör haline getirmiştir. Devrim Muhafızları liseler, askerî akademiler ve üniversiteler de dâhil olmak üzere kendi eğitim merkezlerini ve savunma sanayi ile ilgili fabrikalar kurmuştur. Devrim Muhafızları ile ilgili meseleleri ele almak için bir bakanlık da kurulmuştur. Böylece Muhafızlar kendilerini güçlü bir kurum aracılığıyla ifade edebilmişlerdir (Karbassian, 2000: 621-635)

Yoğun ideolojik eğitimin ve radikallerin Muhafızlara sızmasının bir sonucu olarak Devrim Muhafızları, radikallerin ideolojik bakış açısını tam manasıyla benimsemiş ve temel savunucusu olmuştur. Dolayısıyla velayet-i fakih doktrinine bağlılık, Muhafızların başlıca özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Muhafızlar, devrim bayrağını diğer İslam toplumları üzerinde yükseltmeyi taahhüt eden devrimci ideolojinin temel savunucusu olarak da kendini göstermemiştir. İran'da devrimci ideolojiyi hayata geçirmek ve devrimi İslam dünyası içindeki mazlum halka taşımak da benimsediği ideolojik bağlılığının yansımaları oluşturmuştur. Devrim Muhafızları, 1981-1989 arası dönemde radikal siyasi liderlikle aynı devrimci ve dini idealleri paylaşan ideolojik bağlılığı güçlü bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır (Malek, 1989: 449).

Devrim Muhafızları ile siyasi liderlik arasındaki ideolojik uyum, Muhafızların siyasete karışması kısıtlayan bir faktör olmuştur. Siyasi liderlik Devrim Muhafızlarını siyasete karışmamaya çağırmıştır. Devrim Muhafızları da siyasi liderliğe tabi olmuş ve siyasete karışmaktan büyük ölçüde kaçınmıştır. Bu duruma istinaden Devrim Muhafızları bu dönemde daha çok kurumsallaşmaya ve askerî yeteneklerini geliştirmeye odaklanmıştır (Bashiriyeh, 1984: 62-66). 1981-1989 döneminde radikallerin egemen olduğu siyasi liderlik oldukça güçlüdür. Benisadr'ın cumhurbaşkanlığı görevinden alınmasının ardından devletin tüm kurumları, devrimci örgütlerle birlikte radikallerin eline geçmiştir. Ayrıca radikaller, velayet-i fakih doktrinini reddeden İslami güçleri baskı altına almışlar ve marjinalleştirmişlerdir. Radikaller, velayet-i fakih dâhil olmak üzere devrimci ve dini değerlere güçlü bir şekilde bağlıdırlar. Bu dönemde radikaller güçlerini pekiştirdikten sonra toplumu ve devleti İslami kılmak için radikal reformlara girişmişlerdir. Bu bağlamda devletin, ekonominin ve toplumun İslamileştirilmesi için kampanyalar yürütmüşlerdir (Sinkaya, 2011: 154).

Benisadr'ın görevden alınması ile Humeyni'nin ölümü arasındaki dönemi kapsayan 1981-1989 arası dönemde İran'da üç cumhurbaşkanlığı seçimi, iki yasama seçimi ve bir Uzmanlar Meclisi seçimi yapılmış. Hiçbir seçimde katılım yüzde ellinin altına düşmemiş ve her seçimde sandalyelerin çoğunluğu radikaller tarafından alınmıştır. Sonucunda, Haziran 1981'den Haziran 1989'a kadar olan dönemde İran, kendisini devrimci ideolojiye güçlü bir şekilde adanmış ve devrimci gündemi uygulamaya istekli, güçlü ve uyumlu bir siyasi liderliğe sahip olmuştur (Sinkaya, 2011: 155). Güçlü siyasi liderlik, Devrim Muhafızları'nın hem güvenini kazanmış hem de ona tabi olunmasını sağlamıştır. Bu nedenle, bir önceki aşamadaki ılımlı liderlerin aksine radikal siyasi liderlik, otoritesini Muhafızlar üzerinde kullanmayı başarmıştır (Hooglund, 1989: 222-224).

İran'daki radikal siyasi liderlik, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren ideolojik ve hizipsel farklılıklar nedeniyle ayrışmaya başlamıştır (Halliday, 1987: 7). Ortaya çıkan hizipler arasındaki ana anlaşmazlık kaynağı, İslam Cumhuriyeti'nin ekonomik temelleri ve devletin ekonomiye müdahalesi konularında olmuştur. Zaman içinde ekonomik alanda farklılıklara dış politika konularındaki anlaşmazlıklar eşlik etmiştir. Bu süreçte İran hem ekonomide hem de dış politikada ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Radikallerin egemenliği altındaki İslam Cumhuriyeti, sosyal ve ekonomik iyileşmeler sağlayamamıştır (Haeri, 1988: 13). Devrim Muhafızları ile radikaller arasındaki ideolojik uyuma rağmen 1980'lerin ikinci yarısından itibaren Devrim Muhafızları ile siyasi liderlik arasındaki yakın ilişki kırılmaya başlamıştır. Ayetullah Humeyni Haziran 1989'da vefat etmiştir. Bu, İslam devriminin yeni bir dönemini açan ve İran'da radikallerin egemenliğinin sonunu işaret eden bir süreç olmuştur (Zabih, 1988: 260).

2.4. 1989-2005 Arası Dönemde Devrim Muhafızları Ordusu ve Siyaset

İran siyaseti, Haziran 1989'da Ayetullah Humeyni'nin ölümü ve Irak'la sekiz yıllık savaşın Temmuz 1988'de sona ermesiyle birlikte köklü bir değişime girdi. Radikallerin on yıllık aşırı politikalarının sonunda, İran hükümetinin iddialı devrimci ideallerin peşinden gitmesi ülke siyaseti ve çıkarları açısından dayanılmaz hal almıştır. Bu nedenle, devrimci politikaların arkasındaki ideolojik isteklendirme giderek

azalmıştır. Pragmatik bakış açısı ve ulusal çıkarlar öncelikli hale gelmeye başlamıştır. Ancak hükümet, meşruiyetini devrimden almaya devam ettiğinden, devrimci dürtüler tamamen durmamış ve İran'ın ulusal politikalarına hâkim olmaya devam etmiştir (Sick 1995: 147). Bu dönem için İran'ın devrimci bir devlet ile geleneksel bir devlet arasındaki kimliğini seçmedeki gerilimli dönem de denilebilmektedir. İran'daki bu aşamaya siyasi istikrarsızlık ve yoğun hizip çatışmaları damgasını vurmuştur (Sinkaya, 2011: 175).

Ayetullah Hamaney, Devrimin Lideri olarak Humeyni'nin yerine geçmiş ve Haşimi Rafsancani Temmuz 1989'da İslam Cumhuriyeti'nin yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. 1989 yılında İran'da yeni siyasi liderlikle başlayan döneme, kendilerinden önceki hükümetlerin ekonomik faaliyetleri nedeniyle yeniden yapılanma hareketi ve siyasetin rasyonelleşmesi süreci damgasını vurmuştur (Moslem, 1999: 75-92). Yeniden yapılanma çerçevesindeki reformların hızı, ülkede gündelik hayatın hemen her alanını kapsayacak şekilde hızlanmıştır (Farhi, 2004: 101-120). Siyasetin rasyonelleştirilmesi, devrimin ilk on yılının hâkim söylem ve pratiğini ortadan kaldırmak ya da alternatif yorumlamalar getirmek anlamına gelmektedir (Moslem, 1999: 75-92).

1989-2005 süreci siyasetin ideoloji ve kurumsal yapı açısından yeniden düzenlenmesini içermektedir. Rafsancani, yaklaşık on yıl boyunca İran siyasetine egemen olan radikallerin ideolojik söyleminin aşırılığını dizginlemeye çalışmış ancak İmam'ın çizgisini gözeteceğini ve devrimci idealleri gerçekleştirmeye devam edeceğini yinelemekten geri kalmamıştır (Moslem, 2002: 146-47). Kurumsal açıdan, merkezi hükümetin gücünü devrimci örgütler pahasına artırma amaçlanmıştır (Sachedina, 2001: 75-92). Bu nedenle çeşitli devrimci organlar Cumhurbaşkanı Rafsancani tarafından yönetilen merkezi hükümetin denetimine getirilmiştir (Milani, 1993: 83-97).

Yeniden yapılanma çabalarına ve siyasetin rasyonelizasyonuna ek olarak, İran'da bu döneme siyasi hizipler arasında giderek daha şiddetli bir rekabet damgasını vurmuştur. Rakip gruplar kendi aralarında çeşitli ve farklı koalisyonlar kurmuşlardır. Muhafazakârlar, geleneksel muhafazakârlar ve modern sağ olarak da bilinen

pragmatistler şeklinde ikiye ayrılmıştır (Buchta, 2000: 40). 1989-2005 arası dönemde yaşanan köklü değişim Devrim Muhafızları'nın siyasetle olan ilişkisini de derinden etkilemiştir. Büyük değişimin bel kemiğini ise siyasetin rasyonelleştirilmesi oluşturmuştur (Moslem, 2002: 144).

1981-1989 arası dönemden devasa bir bürokratik yapıya sahip, oldukça genişlemiş bir askerî örgüt olarak ortaya çıkan Devrim Muhafızları, 1989-2005 arası dönemde ülkenin değişen koşullarına uyum sağlamak için birkaç adım atmıştır. İlk olarak, Devrim Muhafızları, Dini Hamaney'in yanında yer almıştır. Muhafızlar ve Hamaney arasındaki söz konusu bu birlik, Devrim Muhafızları'nın siyasete yönelik duruşunu göstermektedir. Muhafızların ikinci adımı, Devrim Muhafızları'nı askerî bir kurum olarak profesyonelleştirmeye yönelik girişimler konusunda hükümetle işbirliği yapmıştır. Ayrıca, Devrim Muhafızları, 1981-1989 dönemi boyunca geliştirdiği malzeme ve teknik kaynakları, insan gücü ve mühendislik kabiliyetini kullanarak yeniden yapılanma da önemli bir rol oynamıştır. Bu aşamada İran siyasi seçkinleri arasında hizipçiliğin yoğunlaşmasına rağmen, Devrim Muhafızları tekdüzeliğini ve disiplinini korumayı başarmıştır (Pollack, 1998: 13-18).

Ayrıca, Devrim Muhafızları'nın kademeli olarak profesyonelleşmesi, ekonomik faaliyetlere dâhil olması ve ayrıca Hamaney'in yanında yer almış olması, siyasi liderlik karşısında özerkliğini artırmıştır. Böylece, Devrim Muhafızları kurumsal kimliğini ve misyonlarını yeniden tanımlamış ve hizip mücadelelerinde dikkate değer bir rol oynama yeteneğine sahip olmuştur (Naghizadeh, 2008: 124). Devrim Muhafızları'nın ideolojik bakış açısına gelince, İran devrimci liderliği Muhafızların dini ve siyasi eğitiminden asla vazgeçmemiş ve özellikle 1990'larda reform hareketinin yükselişinden sonra Muhafızların ideolojik eğitimi güçlendirilmiştir (Golkar, 2010)

Başkan Rafsancani liderliğindeki siyasi liderlik, Muhafızların askerî bir örgüt olarak profesyonelliğini desteklese de Devrim Muhafızları'nı siyasi liderlikten önemli ölçüde özerk kılan, desteğini aldığı Hamaney'in kalkanı altında kurumsal kimliğini ve misyonlarını dini ve devrimci terimlerle cesurca tanımlamıştır (Safavi, 2003). Muhafızlar kurumsal bütünlüklerini ve devrimci karakterlerini Hamaney ve onunla

bağlantılı muhafazakâr din adamları sayesinde korudukları için, Devrim Muhafızları 1990'larda geleneksel muhafazakâr fraksiyonun kalesi haline gelmiştir (Jalaepor, 1998: 11).

1990'lar boyunca Devrim Muhafızları ve siyasi liderlik arasındaki ideolojik farklılıklar genişlerken, bu dönemde Reform hareketinin yükselişi, devrimci değerleri ve İmam çizgisini sürdürme iddiasındaki muhafazakâr ve radikal grupları hayal kırıklığına uğratmıştır. Ayrıca, reform hareketinin velayet-i fakihe yönelik eleştirel tutumu, İslam Cumhuriyeti'nin İslami temelleri için bir tehdit olarak görülmüştür. Bu bağlamda, hizip çekişmeleri yoğunlaşınca Devrim Muhafızları, devrimi ve kazanımlarını korumak adına siyasete müdahale etmeye başlamıştır. Devrim Muhafızları'nın siyasete müdahaleciliği bu aşamada güç kullanma, tehdidi ima eden kamuya açık açıklamaları ve uyarılar yayınlamak şeklinde olmuştur (Khajehpour, 2002: 15) Ayrıca, Devrim Muhafızları'nın kendisini devrimci, askerî, siyasi ve kültürel bir örgüt olarak tanımlamasının aksine, reformistler Devrim Muhafızları'nı yalnızca bir askerî ve güvenlik örgütü olarak görme eğiliminde olmuşlardır. Devrim Muhafızları'nın kurumsal çıkarları, reformistlerin İslam Cumhuriyeti'nin siyasi sistemini yeniden yapılandırma girişimleri tarafından da tehdit edilmiştir. Bu nedenle, Devrim Muhafızları reform hareketinin etkisini sınırlamaya ve onu siyaset sahnesinden atmaya hevesli olmuştur (Gheissari ve Nasr, 2005: 178).

Devrim Muhafızları'nın siyasette artan müdahaleciliğinin iki açıklaması vardır. İlk olarak, Muhafızlar ve yönetici liderlik arasındaki ideolojik uyum, ortadan kaybolmuştur. İkincisi, yönetici liderlik, Devrim Muhafızları'nı kontrol etmek için gerekli kurumsal ve siyasi güce sahip değildir (Kermani, 2001: 354-355). 2005 seçimlerinde, Mahmud Ahmedinejad'ın cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle, yönetici seçkinlerin ideolojik duruşu değişip, Muhafızların ideolojik bakış açısıyla uyumlu hale gelmiş, 2005'den sonra Devrim Muhafızları ve siyaset ilişkisinin doğası yeniden başka boyutta değişmiştir (Ehteshami ve Zweiri, 2007: 21).

2.5. 2005 ve Sonrası Dönemde Devrim Muhafızları Ordusu ve Siyaset

Devrimci ideolojiyi yeniden canlandırmak isteyen radikaller ile geleneksel muhafazakârlar işbirliği içinde İran'da şehir konseylerinden başlayarak istikrarlı bir

şekilde siyasi iktidarı ele geçirmişler, ardından Meclis'i kontrol etmişler ve sonunda Haziran 2005'te cumhurbaşkanlığını almışlardır (Goldstone, 2006). Devrimci ideolojinin yeniden canlanmasını isteyen radikaller, ülkenin karşı karşıya olduğu sorunların devrimci döneme dönerek çözülebileceğine inanmışlardır. Devrimci ideolojiyi yeniden ortaya çıkarmak için devlete, siyasete ve dış politikaya otoriter bir şekilde yeniden ideolojik boyut kazandırılması gerekmektedir. Bununla birlikte, İran'da radikalizmin yeniden canlanması, daha önceki deneyimden çok daha yumuşak olacaktır (Sinkaya, 2011: 224).

Geleneksel muhafazakârlar ve radikalizmin yeniden canlanmasını isteyen radikaller, İslam Cumhuriyeti'ne yönelik ortaya çıkan tehditlere karşı koymak ve devrimci ideolojiyi yeniden görünür kılmak için Hamaney'in desteği altında bir araya gelmişlerdir. Her ne kadar ilk zamanlar iki fraksiyon birbirlerini destekleyerek iktidara gelmiş olsa da zamanla söz konusu iki grup arasında da çatlaklar ortaya çıkmaya başlamış ve iktidardaki Ahmedinejad hükümeti geleneksel muhafazakârlar tarafından sık sık eleştirilmiştir (Sinkaya, 2011: 254).

İran'da radikalizmin yeniden nüksetmesi, Devrim Muhafızları'nın siyasi liderlikle çatışmalı bir biçim alan ilişkisi, işbirlikçi bir biçime evrilerek, Devrim Muhafızlarının siyasi liderlikle olan ilişkilerini çarpıcı biçimde etkilemiştir. Bu dönem, Ahmedinejad'ın Haziran 2005'te cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle, radikalizmin yeniden canlanmaya başladığı İran'da Devrim Muhafızları ile siyaset ilişkisini ele almaktadır (Sinkaya, 2011: 225). 2005 ve sonrasında Devrim Muhafızları etkili ve iyi kurumsallaşmış bir örgüt olarak ortaya çıkmış, askerî yapısına ve yerleşik halk örgütlenmesine ek olarak, askerî olmayan endüstriyel projelere ve ticari ilişkilere katılımını artırarak kurumsal çıkarlarını ekonomik alana taşımıştır. İran Devrim Muhafızları'na bağlı şirketler, Ahmedinejad yönetimi altındaki hükümet ekonomi politikalarından ve özelleştirmeden en çok yararlanan birincil grup olmuştur (Sinkaya, 2011: 255).

Muhafızların içinde yer alan onların siyasi ve ideolojik eğitimini sürdüren aynı zamanda Lider adına Devrim Muhafızlarının denetimini yapan din adamlarının nüfuzu bu aşamada da korunmuştur. Devrim Muhafızları, dindarlığı devrimci değerlerle

harmanlayan bir ideolojiyi benimsemiştir. Ayrıca, yükselen gücüne uygun olarak, Devrim Muhafızları ideolojik inançlarını devrimin ve İslam Cumhuriyeti'nin temelleri olarak görmüştür (Perlmutter ve Leogrande, 1982: 787-788). Bununla birlikte, Devrim Muhafızları'nın özerkliği, iki gelişmeyle belirgin hale getirilmiştir. Uzun yıllar Devrim Muhafızları saflarında yer almış komutanlar İran siyasetinde yer almaya başlamış ve bu durum İran siyasi seçkinleri arasında militarist din adamlarının yükselişine neden olmuştur. Devrim Muhafızları'nın siyasi ve kurumsal özerkliğini geliştirmesine yardımcı olan ikinci gelişme, İslam Cumhuriyeti'ne yönelik artan askerî tehditler olmuştur. Böylece, Devrim Muhafızları, devrimi ve İslam Cumhuriyeti'ni korumaktan sorumlu birincil güvenlik örgütü olarak öne çıkmaktadır. Devrim Muhafızları, yeni koşullara uyum sağlamak için yapısında değişikliğe giderken, eski Devrim Muhafızları subayları, Devrim Muhafızları'nın siyasi nüfuzunun genişlemesinin ardından devlet yönetiminde etkili pozisyonlara gelmişlerdir (Sazegara, 2007).

Ahmedinejad hükümeti ile Muhafızlar arasındaki bariz ideolojik uyum, ikisi arasında işbirliğine dayalı bir ilişkinin yolunu açmıştır. Söz konusu bu ilişki Muhafızların sürekli artan siyasi özerkliğini ve nüfuzunu ve siyasi rejimin hayatta kalmasına bağlı maddi çıkarlarını güvence altına almasına yardımcı olmuştur. Ahmedinejad hükümetine gelince, zayıflıklarını telafi edecek bir yönetim faktörü olarak Devrim Muhafızları'nın desteği vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Ayrıca Devrim Muhafızları, Ahmedinejad'a idari pozisyonlarda görev üstlenebilecek eğitimli insan gücü ve hükümetinin muhaliflerini bastırmak için etkili bir güvenlik ağı sağlamıştır. Ahmedinejad hükümeti ile Devrim Muhafızları arasındaki işbirliğine dayalı ilişki, Muhafızlar için ekonomik olarak değerliyken, hükümet için siyasi olarak uygun olmuştur (Nafisi, 2009). 2005 sonrası İran'da Devrim Muhafızları'nın siyasetle ilişkisinin biçimi müdahalecilikten işbirliğine dayalı bir ilişki biçimine bürünmüştür. İşbirliğine dayanan ilişki, İran siyasetinde Devrim Muhafızlarının nüfuzunu, siyasi özerkliğini ve kurumsal çıkarlarını güçlendirerek ilerleyen zaman diliminde de siyasette daha etkili bir aktör olmasının yolunu açmıştır (Pion, 1992: 84-85).

Sonuç olarak, 1979’da bir milis gücü olarak kurulan Devrim Muhafızları, kademeli olarak kurumsallaşmış ve İran siyasetinde etkili bir aktör haline gelmiştir. Devrim Muhafızları’nın ideolojik bakış açısı onu siyasi bir aktör haline getirirken, yükselen kurumsallığı onun devrim sonrası İran siyasetinde etkili bir aktör olmasına yardımcı olmuştur. Ancak yalnız Devrim Muhafızları’nın özelliklerini analiz etmek, Devrim Muhafızları’nın siyasetle ilişkisini anlamak için yeterli olmamakla birlikte Devrim Muhafızları Ordusu’nun siyaset ile ilişkisinde etkili olan dört değişken ortaya konulmuştur: Devrim Muhafızları Ordusunun ideolojik görünümü, siyasi liderliğin kurumsallığı, ideolojik duruşu ve gücü. Bu değişkenlerin çeşitli kombinasyonları çeşitli aşamalarda Devrim Muhafızları Ordusu ile siyaset arasında farklı ilişki biçimlerine yol açmıştır. Belli tarih aralıkları baz alınarak bu ilişki biçimleri analiz edilmiştir.

2.6.Cumhurbaşkanlığı Makamıyla Ayrıştığı Dönemler

2.6.1. Ebulhasan Benisadr Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu

1979’da yapılan referandum sonucu İran halkı, Uzmanlar Meclisi tarafından hazırlanan anayasayı onaylamıştır. Devrimin Lideri olarak Ayetullah Humeyni, anayasa tarafından Devrim Muhafızları da dâhil olmak üzere Silahlı Kuvvetler Başkomutanı olarak yetkilendirilmiş, Benisadr’da cumhurbaşkanlığı makamına getirilmiştir (Sinkaya, 2011: 128). İlk Cumhurbaşkanı Benisadr, göreve geldikten kısa bir süre sonra devrimci ideolojiye sıkı sıkıya bağlı radikallerle amansız bir mücadele içine girmiştir. Devrim Muhafızları da radikallerin etkisi ve kontrolü altına olduğundan Benisadr, Devrim Muhafızları’nı dizginlemeye çalışmıştır. Devrim Muhafızları, kendilerini dizginlemek isteyen Benisadr’ı örgütlerine bir tehdit olarak gördüklerinden, Benisadr ile olan çekişmelerinde radikallerin yanında yer almışlardır. Dahası, Benisadr’ın ruhban egemenliğine karşı çıkması ve radikal din adamlarının liderliğine karşı mücadelesi nedeniyle Devrim Muhafızları onu devrimin ilkelerine hainlik yapmakla suçlamışlardır (Zabih, 1988: 69-70).

1980’de merkezi otoriteye karşı yeniden ortaya çıkan Kürt isyanı, Devrim Muhafızları ile Cumhurbaşkanı Benisadr arasındaki gerilimin en net görüldüğü durumlardan birisidir. Devrim Muhafızları Ordusu, Kürt isyanı konusunda

Cumhurbaşkanının tutumuna eleştirel yaklaşmıştır. Cumhurbaşkanı Benisadr'ın Kürt isyanına liderlik eden Kürdistan Demokrat Partisi'nin taleplerini müzakere etmeye hazır olduğunu açıklamasına rağmen Devrim Muhafızları Kürtlere karşı savaşını sert bir şekilde sürdürmüştür. Sonunda, Devrim Muhafızları tarafından Kürt delegasyonunu Cumhurbaşkanı'nın daveti üzerine Tahran'a gelmez tutuklanmıştır. Kürt heyeti ancak Cumhurbaşkanı Benisadr'ın sert protestolarının ardından serbest bırakılmıştır (Hiro, 1985: 152). Devrim Muhafızları ile Benisadr arasındaki çekişme o kadar açıldı ki Ayetullah Humeyni, Muhafızları, Cumhurbaşkanı Benisadr'a itaat etmeleri konusunda uyarmıştır (Katzman, 1993: 55).

Benisadr, Devrim Muhafızları'nı dizginlemek için Mayıs 1980'de Silahlı Kuvvetler Başkomutan Vekili sıfatıyla Abbas Zamani'yi (Ebu Şerif) Devrim Muhafızları Başkomutanı olarak atamıştır. Ancak Devrim Muhafızları, Benisadr'ın Muhafızlar üzerindeki bu kontrol etme çabasını Devrim Muhafızları'nı zayıflatma ve kimliğini değiştirme girişimi olarak algılamıştır. Bu nedenle, Zamani'nin Benisadr tarafından Başkomutan olarak atanması, Devrim Muhafızları içinde geniş bir tepkiye yol açmıştır. Sonuç olarak, çeşitli Muhafız komutanlarının işbirlikçi olmayan davranışları nedeniyle Zamani, 17 Haziran 1980'de Devrim Muhafızları Başkomutanlığı görevinden istifa etmiştir. Zamani'nin birkaç ay içinde istifa etmesi, Benisadr'ın Devrim Muhafızları'na hâkim olamadığını da ortaya koymuştur (Katzman, 1993: 54-55).

Benisadr, Devrim Muhafızlarını, Ordudan daha tehlikeli bir oluşum olarak görmüştür. Benisadr'a göre Muhafızlar, kendilerini İslam Devrimi'nin koruyucusu olarak düşündükleri için her şeyi yapmaya da kendilerinin yetkili olduklarını düşünmekte; bu durum ise toplumsal düzen için bir tehlike oluşturmuştur (Bani-Sadr, 1991: 76-78). Ayrıca Benisadr, Devrim Muhafızları'nın halk yerine din adamlarına itaat ederek devrim ilkelerinden saptığını da iddia etmektedir. Bütün bu nedenler dolayısıyla Benisadr, Orduyu inşa etmeye ve güçlendirmeye odaklanmıştır (Raşede, 2015: 7-36). Oysa Devrim Muhafızları'nın Ordu'ya yaklaşımı devrimden beri dostane olmamıştır (Keçicin ve Sadri, 1989: 235-298) Benisadr'ın Ordu'ya

desteği Muhafızlar tarafından Ordu ile Devrim Muhafızları arasında güvensizliği kışkırtma eylemi olarak değerlendirilmiştir.

Devrim Muhafızları ile Benisadr arasındaki bir başka çekişme kaynağı da Besic üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesi olmuştur. Kasım 1979’da kurulmasından sonra, Besic Devrim Muhafızları’nın yetkisi altında faaliyet göstermiştir. Ancak Benisadr, Humeyni tarafından Silahlı Kuvvetler Başkomutanı olarak görevlendirildikten sonra Besic’i denetleme iddiasında bulunmuştur. Devrim Muhafızları, Benisadr’ın iddiasına karşı çıkmış ve Besic üzerindeki denetimini sürdürmeye çalışmıştır. Sonunda, taraflar arasındaki uzun bir gerilimden sonra Besic resmen Devrim Muhafızları’na dâhil edilmiştir (Alfoneh, 2009: 34).

2.6.2.Haşimi Rafsancani Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu

İran’daki radikal siyasi liderlik, 1980’lerin ortalarından itibaren tutucular ve muhafazakârlar olarak iki gruba ayrılmıştır (Rakel, 2009: 116). Tutucular ve muhafazakârlar dışında Haşimi Rafsancani tarafından temsil edilen pragmatist ya da ılımlı olarak da bilinen başka bir siyasi akım daha vardır. İran siyasi liderleri arasında Humeyni, hiziplerin üzerinde bir pozisyonda kalmış; aralarında bir denge kurmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, hiziplerin her biri Humeyni’nin sayısız sözlerini öne sürerek konularını güçlendirmek için uğraşmışlardır (Halliday, 1987: 7). Ortaya çıkan hizipler arasındaki ana anlaşmazlık kaynağı, İslam Cumhuriyeti’nin ekonomik temelleri ve devletin ekonomiye müdahalesi konularında olmuştur (Malek, 1989: 452).

1980’lerin ortalarında Irak topraklarında savaşmakta olan Devrim Muhafızları, 1988 baharında savaş cephesinde büyük aksiliklerle karşı karşıya kalmıştır. Ayetullah Humeyni, 2 Haziran 1988’de dönemin Meclis Başkanı olan Haşimi Rafsancani’yi Silahlı Kuvvetler Başkomutan Vekili olarak atamıştır. O zamana kadar Rafsancani, Humeyni’nin Yüksek Savunma Konseyi’ndeki temsilcisiydi ve Savaş abalarını Destekleme Yüksek Karargâhına başkanlık etmekteydi. Humeyni, Rafsancani’yi, komuta birliğini sağlamak ve silahlı kuvvetlerin ilgili dairelerini bütünleşmiş etmek için silahlı kuvvetleri yeniden düzenlemekle görevlendirilmiştir (Daneshku, 1988: 11).

Rafsancani'ye verilen bu görev, siyasi seçkinler arasında Ordu ve Devrim Muhafızları'nın entegrasyonu konusunda yeni bir tartışma başlatmıştır. Rafsancani, Başkomutan Vekili olarak atanmasından kısa bir süre sonra silahlı kuvvetlere ait ülke güvenliği ile görevli farklı şubelerin varlığının kaynak israfına neden olduğunu, mevcut varlıkların daha iyi kullanılması ve tüm silahlı kuvvetlerin denetlenebilmesi için silahlı kuvvetlerin çeşitli şubelerinin temsilcilerini bir araya getirecek ve silahlı kuvvetler arasındaki koordinasyonu kolaylaştıracak genel komutanlık için birleşik bir karargâh kurulmasını önermiştir. Sonuç olarak, Haziran 1988'de Ordu ve Devrim Muhafızlarının ortak kurmaylarını birleştiren Ortak Silahlı Kuvvetler Genelkurmay Başkanlığı kurulmuştur (Sinkaya, 2011: 168).

Rafsancani, Devrim Muhafızları'nı Ordu ile birleştirme niyetini alenen reddetmiş olsa da Muhafızları profesyonelleştirmek için attığı adımlar, Devrim Muhafızları Bakanlığı'nın Savunma Bakanlığı ile bütünleşmesi ve iç güvenlik güçlerinin birleştirilmesi, İran Devrim Muhafızları Teşkilatı tarafından nihayetinde Ordu ile birleştirmenin zeminini hazırladığı şeklinde yorumlanmıştır (Katzman, 1993: 57-58). 1988 yılının Temmuz ayının ortalarında, 1988 yılının Temmuz ayının ortalarında, İran İslam Cumhuriyeti'nin üst düzey liderliği Irak'la devam etmekte olan savaşın gidişatı hakkında karar vermek için bir araya gelmiştir. Devrim Muhafızları komutanları ateşkes konusunda muhalefetlerini sert bir dile ifade etmişlerdir. Muhalefetleri, esas olarak, savaşı devrimle eşitleyen savaş görüşlerine dayanmaktadır. Muhafızlar, herhangi bir ateşkes eğilimini devrimin temel ilkelerinden sapma olarak görmüşlerdir (Hooglund, 2009: 7-8).

Zafere kadar savaşın sürdürülmesini savunan Devrim Muhafızları'nın aksine, Rafsancani savaşın kesin zaferi için diplomatik bir yol izlenmesinden yanaydı (Zabih, 1988: 260). Bu nedenle Rafsancani genellikle Humeyni'yi ateşkesi kabul etmeye ikna etmekle tanınmaktadır. Devrim Muhafızları'nı Ordu ile birleştirme çabalarına ek olarak Rafsancani'nin Humeyni'yi ateşkesi kabul etmeye ikna etmedeki rolü, Devrim Muhafızları saflarında kendisine karşı bir miktar kızgınlık ortaya çıkarmıştır. Devrim Muhafızları'na göre İran, Devrim Muhafızları aracılığıyla İran'a kesin bir zafer

getirecek savaş için yeterli kaynağa sahiptir ancak hükümet ve Rafsancani savaş için daha fazla kaynak seferber etmek yerine ateşkes istemişlerdir (Haeri, 1988: 13).

İran’da 28 Temmuz 1989’da yapılan beşinci cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda İran’ın yeni Cumhurbaşkanı Rafsancani oldu. Rafsancani’nin cumhurbaşkanlığı döneminde de Muhafızlar ile Başkan Rafsancani arasındaki temel çatışma, silahlı kuvvetlerin birleştirilmesi ve Muhafızların profesyonelleştirilmesi konusunda olmuştur. Devrim Muhafızları, silahlı kuvvetlerin birleşmesi fikrine direnmişlerdir. Devrim Muhafızları’nın devrimin koruyucusu olma misyonunun altını çizerek, geleneksel orduyla birleşmesinin hassas bir şekilde devrimi savunmadaki etkinliğini azaltacağını savunmuşlardır. Sonuç olarak Hamaney, Devrim Muhafızları’nın hayatta kalacağına dair güvence vermiş ve birleşme planlarını reddetmiştir (Katzman, 1993: 59).

Devrim Muhafızları’nı Irak-İran savaşı sonrası koşullara uyarlamak ve silahlı kuvvetler içinde daha fazla disiplini sağlamak için Rafsancani’nin Devrim Muhafızları’nı profesyonelleştirme ve savunma kurumlarını birleştirme girişimi sonucu, Devrim Muhafızları saflarına askerî hiyerarşi ve üniformalar getirilmiş ve Devrim Muhafızları ve Savunma bakanlıkları, Savunma ve Lojistik Bakanlığı olarak tek bir bakanlık altında birleştirilmiştir (Sinkaya, 2011: 173).

2.6.3.Muhammed Hatemi Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu

1997’de Muhammed Hatemi oyların yüzde yetmişinden fazlasını alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Hatemi’nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle reform döneminin başlamıştır. Reform dönemi, yeniden şekillendirilen İslami sol ile dini aydınlar tarafından desteklenen modern sağın koalisyonunun bir sonucu olarak meydana gelmiştir. Bu koalisyon “Jebheh-ye Dovvom-e Khordad (23 Mayıs Cephesi)” veya “Reform Hareketi” olarak adlandırılmıştır (Sinkaya, 2011: 189). 23 Mayıs Cephesi’ne bağlı Abdülkerim Suruş, Müctahed Shabestari ve Mohsen Kadivar gibi önde gelen aydınlar, İslam’ın ve devrimin amaçlarının özünde halk egemenliğine dayalı bir yaklaşım inşa etmeye çalışmışlardır. Demokrasi, sivil toplum ve hukukun üstünlüğü gibi halk egemenliğiyle ilgili kavramları İran siyasi tartışmalarına

aşılmaşlardır. Ayrıca, yönetici fakihin seçilmiş bir adam olması ve eylemlerinden sorumlu olması gerektiğini de ileri sürmüşlerdir. Cumhurbaşkanı Hatemi de aydınlar tarafından geliştirilen popüler kavramları dile getiren ve İslam Cumhuriyeti'ndeki tüm yetkililerin hesap vermesini talep eden bu gruba dâhil olmuştur (Moslem, 1999: 254-55).

Reform hareketi aynı zamanda devrimci İran'ın anti-emperyalizme, Batı'ya ve ABD'ye karşı muhalefete ve devrimin ihracatına dayalı dış politika yaklaşımını da revize etmiştir. Bu nedenle Cumhurbaşkanı Hatemi, statükocu güçler, Batı ve uluslararası sistemle yüzleşmek yerine medeniyetler arası diyalog, komşu ülkelerle yumuşama ve uluslararası kuruluşlarla temas ve işbirliği kurulması çağrısında bulunmuştur (Buchta, 2000: 69-53). Böylece bu dönemdeki İran siyaseti, sosyal ve siyasi reform mücadelesi ve demokrasi arayışı ile özdeşleştirilmiştir. Hatemi'nin cumhurbaşkanlığıyla başlayan reform hareketinin başlıca sonuçlarından biri basın üzerinde olmuştur. Basın, insanları kendi siyasi kavramlarına alıştırmak, devletin yönetimine ilişkin sorular yöneltmek ve muhafazakâr rakiplerine karşı iktidar mücadelesinde Cumhurbaşkanı Hatemi'yi desteklemek için reform hareketinin araçsal bir kaldıraç haline gelmiştir (Sinkaya, 2011: 190).

Reform hareketinin yükselişi, devrimci değerleri ve İmam çizgisini sürdürme iddiasındaki Devrim Muhafızlarını hayal kırıklığına uğratmıştır. Reform hareketinin liberal yaklaşımlarının yanı sıra dini demokrasi, sivil toplum ve hukukun üstünlüğü kavramlarına karşı oldukça eleştirel yaklaşmışlardır. Ayrıca, reform hareketinin velayet-i fakihe yönelik eleştirel tutumu, Devrim Muhafızları tarafından İslam Cumhuriyeti'nin İslami temelleri için bir tehdit olarak görülmüştür (Moslem, 2002: 134-41). Devrim Muhafızları Komutanı Rezai, Eylül 1997'de görevinden istifa etmiş; Hamaney, yardımcısı olan Yahya Rahim Safevi'yi onun yerine Devrim Muhafızları Komutanı olarak atamıştır. Rızai'nin istifası, Başkan Hatemi'nin muhaliflerine bir darbe olarak görülse de Devrim Muhafızları komutasını değiştirerek Hamaney'in Muhafızlar üzerindeki otoritesini geliştirmiştir (Barzin, 1998: 13).

Yahya Rahim Safevi, Devrim Muhafızları Komutanlığına atanmasından kısa bir süre sonra tartışmalı açıklamalarıyla reform hareketi ve Cumhurbaşkanı ile karşı

karşıya gelmiştir. İlk olarak Devrim Muhafızları, Başkan Hatemi'nin CNN International'da yayınlanan ünlü röportajına tepki göstermiştir. Çünkü Hatemi, Kasım 1979'da Tahran'daki ABD Büyükelçiliği'nin devralınmasından duyduğu pişmanlığı dile getirmiştir. Bu tarihten itibaren sürekli olarak Devrim Muhafızları, Hatemi'nin dış politika ve liberalleşme programını eleştirmeye devam etmiştir (Sinkaya, 2011: 198). Devrim Muhafızları, Hatemi'nin yumuşama politikası, medeniyetler arası diyalog ve çok taraflı sözleşmelere katılım gibi dış politika faaliyetlerinin İran'ın ulusal güvenliğini ve çıkarlarını artırmayacağını ve aynı zamanda Velayet-i fakih ilkesini baltaladıklarını ve dolayısıyla devrimin ve rejimin temel direklerini tehlikeye attıklarının savunmuşlardır (Barzin, 1988: 12-13).

Devrim Muhafızları, Hatemi yönetimi altında İran'da gelişen liberal basına da eleştirel yaklaşmıştır. Safevi'nin Kum'daki Muhafız arkadaşlarına yönelik kritik açıklamalarından birinde, Batı ile bağlantılı liberal aydınların başını kesmekle tehdit etmiştir (Alfoneh, 2008). Safevi, Devrim Muhafızları'nın belirli koşullar altında siyasete dâhil olabileceği konusunda da Hatemi yönetimini açıkça uyarmıştır: "Hükümet sistemimizin ve devrimimizin temellerinin tehdit edildiğini görürsek... müdahil oluruz" demiştir (Moslem, 2002: 38.)

2.6.3.1. 9 Temmuz 1999 Öğrenci Kargaşası ve Devrim Muhafızları'nın Hatemi 'ye Uyarısı

Bir grup üniversite öğrencisi, muhafazakârların çoğunlukta olduğu beşinci Meclis tarafından çıkarılan yeni kısıtlayıcı basın yasasını ve Salam gazetesinin kapatılmasını protesto etmek için 8 Temmuz 1999'da barışçıl bir gösteri düzenlemiştir (Sinkaya, 2011: 212). Devrim Muhafızları, polis güçlerinin öğrencileri bastırmakta isteksiz davranması üzerine harekete geçmiş ve kendisine bağlı milis güçleriyle (Besic) Tahran Üniversitesi öğrenci yurtlarına baskın yapmıştır. Çok sayıda öğrenci yaralanmış, sivillerin uyguladığı şiddet sonucu da bir öğrenci hayatını kaybetmiştir (Kurt, 2017: 15). Ertesi gün öğrenciler dün gece yaşanan olayı protesto etmek için toplanmışlar; bu olay halk tarafından desteklenmiştir. Öğrencilere yönelik ilk sempatiye rağmen protestolar beş gün daha devam etmiş ve Tahran'dan Tebriz, İsfahan ve Meşhed gibi diğer büyük şehirlere de yayılmıştır. Göstericiler Hamaney'i

öğrencilere saldıran sivilleri desteklemekle suçlarken, protestolar Hamaney ve rejim aleyhinde sloganlar atılan şiddetli gösterilere dönüşmüştür. Gösterilere eşlik eden şiddet arttıkça ve protesto rejime açık bir meydan okumaya dönüşmüştür (Alfoneh, 2007).

Yirmi dört üst düzey Devrim Muhafızları Komutanı, Hatemi'ye hitaben bir uyarı mektubu yazmıştır. Liderlerin menfaat kaygılarından kaynaklanan velayet-i fakih ve İslam Cumhuriyeti'ne yönelik saldırılar karşısında sessiz kaldıkları için üzüntülerini dile getirmişlerdir. Mektupta, Hatemi'yi uyarı niteliğinde, "Devrimci bir karar vermezseniz, bugün İslami ve milli misyonunuzu yerine getirmezsene yarın çok geç olacaktır" demişlerdir. Mektubun sonunda Devrim Muhafızları Komutanları ise "Sabrımızın bittiğini ve bu meselenin halledilmemesi halinde daha fazla tahammülün mümkün olmadığını size bildiririz" beyanında bulunmuşlardır. Cumhurbaşkanı Hatemi'nin yandaşları mektuba sert tepki göstermiş; Devrim Muhafızları'nı siyasete karışmamaya çağırılmışlardır (Kermani, 2001). Devrim Muhafızları Komutanlığı'ndan mektuba ilişkin yapılan açıklamada, mektubun Devrim Muhafızları yetkililerine haber verilmeden olaya karışan kişiler tarafından yazıldığı ve gönderildiği belirtilmiştir. Başkomutan, her fırsatta doğru zamanı beklediklerini ve Dini Lider'in emirlerine göre hareket edeceklerini yinelemiş, ardından mektubun komutanlar tarafından beklemeden aynı anda yazılıp imzalandığını ima etmiştir. Ancak imzacıların hiçbiri emir komuta ihlali yaptıkları için ne Devrim Muhafızları liderliği ne de Lider tarafından kınanmamışlardır; aksine zamanı gelince etkili pozisyonlara terfi ettirilmişlerdir (Rubin, 2001: 68-69).

2.6.3.2. Devrim Muhafızları Tarafından İran İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı'nın İşgali

Şubat 2000'de yapılan ve reform hareketinin altıncı Meclis üzerindeki hâkimiyetiyle sonuçlanan parlamento seçimlerinden sonra, Devrim Muhafızları'nın açıklamalarının tınısı reformistler için daha tehditkâr hale gelmiştir. Seçimlerden birkaç ay sonra Devrim Muhafızları, yeni işletilen İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı'nı kapatmaya zorlayan Hatemi hükümetiyle yeniden karşı karşıya gelmiştir. Karayolları ve Ulaştırma Bakanlığı, yeni havalimanının işletmesini 2003

yılında ihaleyi kazanan Avusturyalı ve Türk şirketlerden oluşan bir konsorsiyuma (TAV/Tepe-Akfen-Vie) vermiştir. Ancak Devrim Muhafızları yapılan sözleşmeyi ulusal çıkarlara ve güvenliğe aykırı olarak nitelendirmiştir (Kermani, 2001).

Bakanlık, havalimanının açılışı için 8 Mayıs 2004'ü planlamıştır. Ancak, askerî araçlarını pistlere süren ve kontrol kulesini ele geçiren Devrim Muhafızları birimi tarafından hava alanına uçak inmesine müsaade edilmemiştir. Uçaklar varış noktasını İsfahan havaalanı olarak değiştirmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca, iki savaş uçağı İsfahan'a olan uçuşlarına eşlik etmiştir. Açılış gününde İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı'nın işgaline neden olan Devrim Muhafızları operasyonu sonucunda TAV çalışanlarına havalimanını terk etmeleri talimatı verilmiştir. İşgalin ardından birkaç saat sonra, Silahlı Kuvvetler Genelkurmay Başkanlığı, Muhafızların güvenlik kaygısıyla Muhafızların operasyonunu haklı çıkaran bir bildiri yayınlamıştır. Havalimanı hizmetlerinin yabancı bir şirkete devredilmesinin ulusal güvenliğe aykırı olduğu vurgulanan bildiride, yetkililerin İmam Humeyni Uluslararası Havalimanındaki güvenlik önlemlerini göz ardı ettiği belirtilmiş ve yeni havaalanı bir sonraki duyuruya kadar kapalı kalacaktır denilmiştir. Devrim Muhafızları'nın İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı'nı işgalinden kısa bir süre sonra İran hükümeti, TAV'a verilen sözleşmenin iptal edildiğini açıklamıştır (Sinkaya, 2011: 215-220).

Devrim Muhafızları'nın kendisini devrimci, askerî, siyasi ve kültürel bir örgüt olarak tanımlamasının aksine, reformistler, Devrim Muhafızları'nı yalnızca bir askerî ve güvenlik örgütü olarak görme eğiliminde olmuşlardır. Bu nedenle, Devrim Muhafızları'nın kurumsal çıkarları, reformistlerin İslam Cumhuriyeti'nin siyasi sistemini yeniden yapılandırma girişimleri tarafından da tehdit edilmiştir. Bu nedenle, Devrim Muhafızları reform hareketinin etkisini sınırlamaya ve Hatemi liderliğini siyaset sahnesinden atmaya hevesli olmuştur. Devrim Muhafızları'nın reform hareketine ve onun İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı işgaline karşı açıklamaları, analistler ve reformistler tarafından Hatemi yönetimini itibarsızlaştırmaya yönelik kasıtlı faaliyetler olarak tasarlanmıştır (Gheissari ve Nasr, 2005: 178).

2.6.4.Ahmedinejad Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu: İttifaktan Çatışmaya

2005 cumhurbaşkanlığı seçimleri için yarışan dört aday Ahmedinejad, Kalibaf, Laricani ve Rezai eski Devrim Muhafızları üyesidir. Devrim Muhafızları ile bağlantılı dört aday arasında Muhafızlar ve Besic'in, Ahmedinejad'ı desteklediğine inanılmaktadır (Ehteshami ve Zweiri, 2007: 63-85). Ahmedinejad da bir zamanlar Devrim Muhafızları'nın üyesiydi ve Besic'in eğitmeni olarak görev yapmıştır. Dahası Ahmedinejad, Devrim Muhafızları'nın ve Besic'in kaynaklarını kendi kampanyası için seferber ederek Cumhurbaşkanı seçilmesinde önemli bir rol oynadığı iddia edilmektedir (Yasin, 2005: 12-14). Ahmedinejad, seçim kampanyaları sırasında ülkenin mevcut sorunlarının yetkililerin İslam Devrimi yolundan sapmalarının bir sonucu olduğunu iddia etmiş ve amacının gerçek bir İslami Hükümet kurmak olduğunu vurgulamıştır. Ahmedinejad, sık sık Besic kültürünü övmüş ve devrimci ilkelere dönüşün İran'ın tüm sıkıntılarına deva olacağını iddia etmiştir (Malek, 1989: 449). Seçimlerden kısa bir süre sonra Devrim Muhafızları komutanları, Ahmedinejad'ın zaferinden duydukları sevinci dile getirmişler ve onu selamlamışlardır. Safevi, Ahmedinejad'a yazdığı mektupta Ahmedinejad'ın seçilmesi konusunda, "...dürüst, kararlı, özverili ve çalışkan bir kişinin cumhurbaşkanı olarak seçilmesi, halkın bilgeliğini, iç görüşünü, ilgisini, ülkesine ve İslam Cumhuriyeti sistemine olan bağlılığını göstermektedir" demiştir (Ramazani, 1989: 210-17).

Ahmedinejad hükümeti ile Devrim Muhafızları arasındaki ideolojik tutarlılığa ek olarak paylaştıkları benzer ideolojik kaygılar, ikisi arasındaki işbirliğine dayalı bir ilişkinin yolunu açan başlıca etkenler olmuştur (Sinkaya, 2011: 262). Cumhurbaşkanı Ahmedinejad, öncelikle etkili pozisyonlara Devrim Muhafızları subaylarından atamalar yapmıştır (Samii, 2006). Devrim Muhafızları subaylarının etkili pozisyonları ele geçirmesi, İran siyasetinin militarizasyonu konusundaki tartışmayı beraberinde getirmiştir (Ehteshami ve Zweiri, 2007: 69). Ahmedinejad hükümeti ile Devrim Muhafızları arasındaki yakın ilişkinin yansıması olarak hükümet, Devrim Muhafızları ve Devrim Muhafızları'na bağlı firmaları ortak olarak seçmiştir. Diğer bir deyişle; Devrim Muhafızları ülkenin genel kalkınmasına katkıda bulunmak için özellikle

yoksul bölgelerde hükümete destek olarak mühendislik ve lojistik hizmetleri vermiştir, Ahmedinejad'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle. Devrim Muhafızları'nın ekonomik faaliyetleri önemli ölçüde genişlemiş ve ekonomik faaliyetleri, mühendislik geliştirme projelerinden dev ticari holdinglere dönüşmüştür (Alfoneh, 2010). Devrim Muhafızları'nın ekonomik faaliyetlere katılımı, özellikle Hatemul Enbiya'nın kurulmasından sonra, Ahmedinejad hükümeti sürecinde yeni bir ivme kazanmıştır (Alfoneh 2007: 4).

Devrim Muhafızları'nın ekonomik faaliyetleri hükümetin ve parlamentonun denetiminin ötesinde olmuş ve bazı ekonomik faaliyetleri vergiden muaf tutulmuştur. Devrim Muhafızlarına ilişkin durumlar, Liderin yetki alanında kaldığından, ekonomik faaliyetlerini denetleyecek bir gözetim organı bulunmamaktadır (Khalaji, 2007: 5). Bu nedenle Ahmedinejad ile Devrim Muhafızları arasındaki temel ihtilaf noktalarından birisini Muhafızların ekonomik faaliyetleri oluşturmuştur. Ekonomi alanında bağımsız hareket eden İran Devrim Muhafızları'nın politikaları ekonomiyi düzen ve kayıt altına almaya çalışan hükümeti oldukça zor durumda bırakmıştır özellikle kayıt dışı ithalatın büyük oranda Muhafızlara ait limanlar üzerinden gerçekleştirilmesi nedeniyle Ahmedinejad, muhafızlardan bahsederken “kaçakçı kardeşlerimiz” ifadesini kullanmıştır. Ahmedinejad tarafından ifade edilen bu durum iki taraf arasındaki ihtilafın geldiği noktayı göstermektedir (Koç, 2017).

İran Devrim Muhafızları Ordusu, Haziran 2009'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de Ahmedinejad'a verdiği desteğini sürdürmüştür (Rahimi, 2009: 6-8). Ancak Ahmedinejad Cumhurbaşkanlığı boyunca hem iç politikada hem de dış politikada çatışmacı bir dil benimsemiştir. Rakipleri ve aynı zamanda muhalif olduğu Musavi ve Kerrubi'ye karşı kullandığı küçümseyici dil ve yine bu kişilere yönelik kişisel suçlamaları ülkede ilk Cumhurbaşkanı Benisadr'ın azledilmesinden sonraki en büyük siyasi krize yol açmıştır. 2009 seçimlerinde hile yapıldığı düşüncesi çeşitli toplumsal grupların katıldığı geniş ölçekli sokak gösterilerine neden olmuştur. Bu durum Devrim Muhafızları'nın bir kez daha doğrudan gündelik siyaset müdahale etmesine yol açmıştır. Polis güçlerinin, ayaklanmaları bastırmakta zorlanması nedeniyle Muhafızlarına bağlı Besic güçleri, başta Tahran olmak üzere,

büyükşehirlerde örgütlenmiş ve şiddet kullanarak da olsa gösterileri sonlandırmayı başarmışlardır. Bu sürecin hemen ardından Devrim Muhafızları ile Ahmedinejad arasında bir dizi kriz yaşanmıştır (BBC, 2018). Ahmedinejad'ın ilerleyen yıllarda İran Devrim Muhafızları Ordusu'nu seçimlere müdahil olmakla suçlamış ve bunun üzerine Hamaney'in Devrim Muhafızları temsilcisi Ali Said'i bu iddiaları yalanlamış; Cumhurbaşkanı ve ekibinin hayal ürünü suçlamalar yerine halkın ekonomik sorunlarına yönelmesini tavsiye etmiştir. Bu olay sonucunda Hamaney'in en önemli müttefikinin Devrim Muhafızları Ordusu olduğu ortaya çıkmıştır (Koç, 2017: 22).

2.6.5. Hasan Ruhani Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu

2013 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Hasan Ruhani açık arayla ilk turda kazanmıştır. Ruhani'nin seçilmesi İran'da yeni bir dönemin başlayacağına işaret etmiştir. Ahmedinejad döneminde izlenen politikalar nedeniyle yaşanan anlaşmazlıklardan kaynaklanan yaptırımlar İran ekonomisini zora sokmuş, ülkenin ihracat geliri yüzde 75 oranında azalma yaşamıştır. Özellikle enerji ve finans alanında yaşanan yaptırımlar ülkenin devrimin başından beri yaşadığı en ağır ekonomik krize girmesine neden olmuştur (Koç, 2017). Ruhani, 2013 yılında yumuşama ve itidal sloganlarıyla iktidara gelmiştir. Batıyla kurduğu yapıcı etkileşim sayesinde nükleer sorununu çözmeyi dolayısıyla ekonomik krizi aşmayı ve toplumsal reformları gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Yeni lider Hasan Ruhani'nin öncelikli amacı ülkenin içinde bulunduğu ekonomik krizi atlamak olsa da Ruhani iyimser bir bakış açısını benimseyerek iç politikadaki sorunların çözümünü de karşılıklı müzakere ve görüşmelerle sağlamaya çalışmıştır (Koç, 2017).

Seçilmesinin ardından Ruhani ilk olarak, ABD liderliğindeki Batı ülkeleriyle yaşanan nükleer krizi gündemine almıştır. Batı'yla nükleer görüşmeleri yürütürken, eş zamanlı olarak Devrim Muhafızları'nın Ortadoğu'daki yayılmacı politikalarıyla karşı karşıya kalmış ve bu durum Ruhani'nin imajını oldukça zedelemiştir. Ruhani tarafından nükleer anlaşma, “zafer”, “milletin gurur duyacağı bir başarı”, “tarihteki altın sayfalardan biri” olarak nitelendirilmiştir. Ancak bu söylem başından itibaren Hamaney ve İran Devrim Muhafızları tarafından kabul görmemiştir. Bu nedenle Devrim Muhafızlarına yakın isimler çeşitli söylemlerle ve en başta da İran'ın büyük

tavizler verdiğini öne sürerek anlaşmayı değersizleştirmeye çalışmışlardır (BBC, 2018). Hasan Ruhani, Cumhurbaşkanlığı döneminde katıldığı bir açık oturumda Devrim Muhafızlarını kastederek, “Nükleer anlaşmayı baltalamak için her şeyi yaptılar” ifadelerini kullanmıştır. Ruhani, ilk kez bir televizyon programında açıkça Devrim Muhafızları’nı hedef alarak konuşmuştur. Ruhani, Nükleer krizi dış politikanın merkezine yerleştirmiş ve Batı’yla yapıcı etkileşimi esas almasına rağmen İran’ın savunma bütçesindeki artış, yönetimdeki asıl söz sahibinin devrim Muhafızları ve olduğunu göstermiştir (DW, 2019).

2.6.6. İbrahim Reisi Dönemi ve Devrim Muhafızları Ordusu

Haziran 2021 de gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini, muhafazakâr din adamı ve yargı erki başkanı olan İbrahim Reisi kazanmıştır. Devrim Muhafızlara Ordusu ve özellikle Hamaney ile yakın ilişkisi olan Reis’inin, Hamaney’in ölmesi halinde bir sonraki Velayet-i Fakih olacağı düşünülmektedir. Yapılan analizlere göre, Reis’inin görevde olduğu süreçte teokratik yönetim biçimini daha da pekiştireceği, Devrim Muhafızları’nın Ortadoğu’daki askerî politikasını destekleyeceği, Batı diplomasisi ile büyük anlaşmazlıklar yaşayacağı ve nükleer müzakerelerin çıkmaza gireceği tahmin edilmektedir. Liderliğinin çok erken dönemi olan şu süreçte Devrim Muhafızları ile herhangi bir çatışma durumu söz konusu olmamıştır ancak gelecekte böyle bir durumun yaşanıp yaşanmayacağını zaman gösterecektir.

2.7. Ekonomik Yapıda Edindiği Yer

2.7.1. Yeniden Yapılanma Çalışmalarından Ekonomik Özerkliğe

Devrim Muhafızları’nın kuruluşu ve misyonlarının kapsamı, ilk olarak Devrim Konseyi tarafından geçici yasası ile belirlenmiştir (Gheissari ve Nasr, 2007: 175-90). Devrim Muhafızları’nın geçici yasada düzenlenen misyon ve sorumlulukları üç grupta sınıflandırılabilir: Ülkeyi dış saldırılara karşı savunmak, iç güvenliği kesintiye uğratan güçler karşı mücadele etmek ve dünyanın mazlum halklarının özgürlük hareketlerini ve hak mücadelesini desteklemekle birlikte ülkenin kalkınmasına yardımcı olmaktır. Son misyon bağlamında, Devrim Muhafızları ülkenin az gelişmiş

bölgelerinde geliştirme ve inşaat projeleri gerçekleştirmeye başlayarak ekonomik temelli ilk girişimlerini ortaya koymuştur (Behrouz, 1988: 125).

Devrim Muhafızları Yasası, Mayıs 1982’de Meclis tarafından yasalaştırılmıştır. Devrim Muhafızları’nın kurumsallaşmasında bir dönüm noktası olan bu durum ekonomik faaliyetlerine yasal zemin oluşturması açısından da önem taşımaktadır. İran Anayasası’nın 148’nci maddesinde yer alan “Silahlı güçler, barış zamanında imar ve yatırım işlerinde kullanılabilir” hükmü, Devrim Muhafızları Ordusu’nun ekonomik faaliyetlerini meşru zemine oturtmaktadır. Bu madde aynı zamanda hükümet tarafından ordu personelinin ve ekipmanlarının yardım operasyonları başta olmak üzere eğitim ve imal faaliyetleri ve yeniden yapım için de kullanabileceğini belirtmektedir (Teşgom, 2017).

Irak-İran Savaşı sırasında Batı ambargolarının baskısı altında kalan İran ekonomisi, savaşın ve artan nüfusun maliyeti sebebiyle çöküşün eşiğine gelmiştir. Ayetullah Humeyni, savaşın bitiminden yaklaşık on ay sonra Haziran 1989’da ölmüştür (Sinkaya, 2011: 152). Ali Hamaney, Devrimin Lideri olarak Humeyni’nin yerine geçerken, Haşimi Rafsancani de Temmuz 1989’da İslam Cumhuriyeti’nin yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. Humeyni’nin yerine lider olarak geçen Ayetullah Ali Hamaney ve destekçileri, Devrim Muhafızları’nın görevlerinin askerî misyonların ötesinde olduğunu iddia etmişlerdir. Devrim Muhafızları’nın ana görevinin İslam’ı, İslami rejimi ve devrimi her yönüyle savunmak olduğunu ve bunun yanında Muhafızların birçok sosyal, kültürel, ekonomik ve uluslararası görevi de olduğunu savunmuşlardır (Eslami, 2003: 3).

Hamaney’in Dini Rehber, Rafsancani’nin Cumhurbaşkanı olduğu Irak-İran Savaşı sonrası döneme denk gelen bu süreçte İran Devrimi’nin ve ülkenin güvenliğini sağlamak, İran’ın imarına ve yeniden inşasına katkı sunmak ve son olarak teknik ve askerî imkânların geliştirilmesi şeklinde Devrim Muhafızların ülkede üç temel başlık altında faaliyette buldukları görülmektedir. Savaş sonrası dönemde Devrim Muhafızları Ordusu yeniden yapılanma çalışmalarına girişmiştir. Bu doğrultuda Hamaney’in emriyle ülkenin uğramış olduğu yıkımı yeniden inşa etme çabalarına destek olmak için Devrim Muhafızları Ordusu askerî olmayan inşaat projelerine

girmiştir. Hatem'ul Enbiya Yapı Karargâhı, Irak-İran Savaşı'nda tahrip olan yerleşim yerlerinin altyapısını onarmada önemli ihale ve projeleri yürütmek için tesis edilmiştir. İmar faaliyetleri kapsamında 1989'da kurulan Hatemu'l Enbiya Yapı Karargâhı, Devrim Muhafızları tarafından yeniden yapılanma projeleriyle ilgilenmek için kurulan en önemli kuruluş olmuştur.

Rafsancani önderliğindeki ülkenin yeni siyasi liderliği, İran ekonomisinin yeniden yapılanmasına odaklanmıştır (Farhi, 2009: 108). Ekonominin liberalleştirilmesi gerektiğini savunan Rafsancani, sanayi üretimini artırmak, enflasyonu kontrol altına almak, bütçe açıklarını azaltmak ve ekonomik büyümeyi hızlandırmak üzerine kurulu ekonomi stratejisini Eylül 1989'da açıkça belirtmiştir (Ehteshami, 1995: 42). Bu doğrultuda, Rafsancani yönetiminin liberalleşme politikaları ivme kazanmış; İran, ekonomisini dünya piyasalarına açma eğiliminde olmuş ve uluslararası finans kurumlarıyla verimli ilişkiler kurmaya çalışmıştır (Saedi, 2002: 538). Rafsancani'ye göre İran'ın ekonomik ve askerî açıdan toparlanması, ulusal çıkarlara dayalı pragmatik bir politika benimsemeyi gerektirmiştir (Roshandel, 2000: 109-110).

Rafsancani'nin liberal politikayı benimsemiş olmasının bir sonucu olarak ekonomiyi yarı kamusal sektöre açmasıyla İran ekonomik sistemi içerisinde Devrim Muhafızlarının zamanla güçlendiği görülmektedir. Devrim Muhafızları Ordusu'nun İran ekonomisindeki ağırlığı özelleştirmelerle birlikte artış göstermiştir (Cordesman, 2004: 211-212). Devrim Muhafızları'nın sahip olduğu şirketler Rafsancani döneminde yürütülen özelleştirme programı ile yaklaşık 11.000 proje ile altyapı, havalimanı, petrol ve gaz gibi sektörlerde önemli ayrıcalıklar elde etmişlerdir (Dik, 2016).

Devrim Muhafızları Ordusu, Hatem'ul Enbiya Yapı Karargâhı vasıtasıyla sivil inşaat faaliyetleri yürütülerek ekonomik alana yavaş yavaş girmiş, teknik çalışmalar bağlamında balistik füze geliştirme programları hazırlamıştır. Karargâh, bizzat Dini Lider'in emriyle kurulmuştur. Kurumun bütçesi doğrudan Dini Lider tarafından kontrol edilmektedir (Sinkaya, 2010: 122). Ancak Devrim Muhafızları Hamaney'e rapor verdiği için faaliyetlerinin büyük kısmı hükümet veya parlamento denetimine tabi değildir. Böylece, Muhafızların ekonomik faaliyetleri onlara merkezi hükümetten

büyük maddi çıkarlar ve mali bağımsızlık sağlamıştır. Bu da Devrim Muhafızları'nın siyasi liderlik karşısında ekonomik özerkliğini artırmıştır (Naghibzadeh, 2008: 124).

1990 yılında Hatem-ul Enbiya'nın kurulması ve askerî olmayan projelerde yer almaya başlamasıyla Devrim Muhafızları, kalkınmada İran hükümetinin önemli bir ögesi haline gelmiştir. Devrim Muhafızları; rafineri inşaatı, depo inşaatı, su, gaz ve petrol boru hatlarının montajı, madencilik ve sulama sistemlerinin yapımı, inşaat, ağır sanayi, petrokimya, otomotiv, bankacılık, sigorta, ticaret, medya, gıda ve telekomünikasyon gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. Hatem'ul Enbiya, Devrim Muhafızları'nın ekonomiye katılımında bir dönüm noktasıdır (Naghibzadeh, 2008: 128). Bu karargâh yapısı içerisinde yaklaşık 812 şirket, 2560 kadar kadrolu çalışan, 5000'e yakın taşeron şirket ve 35000'e yakın da mühendis çalışmaktadır (Koç, 2018). Hatem-ul Enbiya Karargâhı devlet tarafından finanse edilmekte olan kuruluşur ancak bir özel şirket gibi yönetilmektedir (Hourcade, 2009: 60)

Devrim Muhafızları'nın ekonomik gücü; kamu sektörü, özel sektör, din ve devrim vakıfları diğer adıyla bonyadlar, askerî kuruluşlar, kooperatifler ve fonlardan oluşmaktadır. Bonyad Mostazafan (Ezilenler Vakfı) ve Bonyad Shahid va Omur-e Janbazan (Şehitler ve Gaziler Vakfı), doğrudan Devrim Muhafızlar tarafından kontrol edilmeyen fakat dolaylı olarak Muhafızlar'ın altında bulunan iki önemli bonyad (vakıf)dır. Ezilenler Vakfı en büyük ve aynı zamanda İran ekonomisine en iyi entegre olan vakıftır. Resmi olarak faaliyet alanları bir sivil toplum kuruluşu kapsamındadır ancak yöneticileri doğrudan Dini Lider tarafından atanmaktadır (Rizvi, 2012: 592).

Hatemi'nin siyasi lider olarak seçildiği 1997 yılına kadar Devrim Muhafızları siyasallaşmaya paralel olarak ekonomik birçok alanda hâkimiyet kurmuştur. Hatemi'nin yabancı yatırımcıları teşvik etme hedefi Muhafızları ekonomik egemenliklerinin tehlikeye uğrayacağı yönünde endişelendirmiştir. Cumhurbaşkanlığı dönemi boyunca Hatemi, Muhafızların ekonomik varlıklarını kısıtlamaya çalışsa da başarılı olamamıştır. Bu nedenle Devrim Muhafızları da sürekli olarak Hatemi üzerindeki siyasi baskıyı arttırmanın yollarını izlemişlerdir (Ferozan ve Shahi, 2017: 76). Ahmedinejad hükümeti, Rafsancani ve Hatemi hükümetlerinin İran ekonomisini liberalleştirmesini ve dünya ekonomi sistemine entegrasyonunu eleştirmiş; ayrıca

ekonomik entegrasyonun İran ekonomisini yabancı güçlere “bağımlı” hale getireceğini savunmuş ve kapitalizme ve yabancı yatırıma karşı çıkmıştır. Petrol gelirlerini yerli girişimcilere kanalize ederek yurtiçi yatırımları artırmanın İran’ın ekonomik sorunlarını çözeceğini düşünmüş ve devletin ekonomide daha büyük bir rolü olmasını öngörmüştür (Ansari, 2007: 67-68).

Ahmedinejad’ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle Devrim Muhafızları’nın ekonomik faaliyetleri önemli ölçüde genişlemiş ve ekonomik faaliyetleri mühendislik geliştirme projelerinden dev ticari holdinglere dönüşmüştür. Devrim Muhafızları’nın ekonomik faaliyetlere katılımı uzun zaman önce başlamıştır. Özellikle 1990’ların başında Hatem’ul Enbiya’nın kurulmasından sonra ancak Ahmedinejad hükümeti sürece yeni bir ivme kazandırmıştır (Alfoneh, 2010). Devrim Muhafızları Ordusu, Rafsancani liderliği döneminde ekonomik faaliyetlere katılım sağlamaya başlarken, asıl büyümeyi Ahmedinejad döneminde yaşamıştır. Ahmedinejad, Devrim Muhafızları Ordusu’nun ekonomideki ağırlığının artırılması yönelik bir takım politikalar izlemiştir: Devlet ihalelerinde Devrim Muhafızları Ordusu’na veya Devrim Muhafızları Ordusu’nun eski üyelerine öncelik tanınarak, kamu ihalelerinin verilmesi; kamu işletmelerinin üst pozisyonlarına Devrim Muhafızları Ordusu’nun mevcut ve eski üyelerinin getirilmesi; özelleştirme sürecinde Devrim Muhafızları Ordusu’na bağlı yatırımcılara öncelik tanınması; Devrim Muhafızları Ordusu üyelerine kredi ve finansman kolaylığı ve dış ticarete ayrıcalıklar sağlanması. Hatta Ahmedinejad hükümeti, büyük sözleşmelerde Hatem’ul Enbiya ve diğer Devrim Muhafızları şirketlerini kayırmıştır (Habibi, 2015: 305-312). Dahası bazı durumlarda hükümet, Devrim Muhafızları’na teklifsiz ihaleler vermiş ve Hükümet ayrıca kamu fonlarını ve kamu bankalarını Devrim Muhafızları şirketlerinin sermaye ihtiyaçlarını finanse etmek için kullanmıştır (Khalaji, 2007: 2)

Ahmedinejad iktidarı ile İran Ulusal Gaz Şirketi, Güney Pars gaz sahası Asaluyeh’de bir gaz boru hattı inşa etmek için Hatem’ul Enbiya’ya 1,3 milyar dolarlık bir sözleşme verilmiştir (Alfoneh, 2007: 4). Bu arada Ulusal Petrol Şirketi, Hatem’ul Enbiya’ya İran’ın en değerli gaz geliştirme projelerinden biri olan Güney Pars Gaz Sahasının on beşinci ve on altıncı aşamalarını geliştirmesi için teklifsiz bir sözleşme

vermiştir (Murphy, 2007). Ek olarak Hatem'ul Enbiya, Basra Körfezi'nin çeşitli sahalarında petrol ve gaz sondajı yapan özel bir girişim olan Oriental Kish Şirketi'nin mülkiyetini ele geçirmiştir (Khalaji, 2007). Eylül 2009'da Devrim Muhafızları'na bağlı şirketler olan Mobin Trust ve Shahriyar Mahestan tarafından yönetilen bir konsorsiyum, İran Ulusal Telekomünikasyon Şirketi'nin yüzde 51 hissesini satın almıştır. Ayrıca Devrim Muhafızları bankacılık sektörüne iki finans kurumu aracılığıyla girmiştir: Ensar Finans ve Kredi Enstitüsü ve Mehr Finans ve Kredi Enstitüsü. Zaman içinde Devrim Muhafızları, İran ekonomisinin büyük bir bölümünü kontrol eden 800'den fazla şirketle İran'ın en büyük ekonomik güçlerinden biri haline gelmiştir (Alipour, 2010).

Kamu şirketlerinin, Özelleştirme süreçlerinde özel sektör yerine Devrim Muhafızları Ordusu bünyesinde bulunan şirketlerde toplanması ve Devrim Muhafızları'nın elde ettiği ekonomik güçle birlikte siyasi hayata kontrolsüz müdahaleleri Ruhani döneminde yoğun bir şekilde eleştiri noktası olmuştur. Bu oluşan ve zamanla büyüyen siyasi ve ekonomik vesayet sistemi nedeniyle Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin en büyük hedeflerinden biri Devrim Muhafızları'nın ekonomideki etkinliğinin azaltılması olmuştur (Dik, 2016: 111). Ruhani'nin Cumhurbaşkanı olduğu döneme denk gelen 2018 yılında ülkede ekonomik sorunların protesto edildiği gösteriler düzenlenmeye başlamıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, ekonomik krizden çıkış yolları bulmaya çalışmıştır. Bu doğrultu da yaptığı bir açıklama da Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, ekonomik sorunların çözümü için Devrim Muhafızları'nın ekonomik faaliyetlerini bırakmaları yönünde çağrı da bulunmuştur. Ancak Devrim Muhafızları bu çağrıya Ruhani hükümetinden 7 milyar dolar alacakları olduğunu açıklayarak yanıt vermişlerdir (AA, 2020). Ruhani yönetimi ülkeye yılda 50 milyar dolara yakın yabancı sermayenin girmesini istemiştir. Ancak, bütçesi ve ekonomik faaliyetleri denetlenemeyen Devrim Muhafızları Ordusu'nun, ülkeye dış sermayenin girmesine soğuk baktığı da bilinmektedir.

Devrim Muhafızları'nın ekonomik faaliyetleri hükümetin ve parlamentonun denetiminin ötesinde olmuş ve bazı ekonomik faaliyetleri vergiden muaf tutulmuştur. Devrim Muhafızları'na ilişkin konular Liderin yetki alanında kaldığından, ekonomik

faaliyetlerini denetleyecek bir gözetim organı bulunmamaktadır (Alfoneh, 2009: 5). Bir iç güvenlik olarak kurulan, askerî varlığının yanında siyasi alanda da kendinden söz ettiren Devrim Muhafızları, İran ekonomisinin de önemli bir kısmını yönetmektedir. 1990'lardan günümüze Devrim Muhafızları, İran ekonomisinin önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Devrim Muhafızları'nın iç ve dış politikadaki rolüne, inşaattan telekomünikasyona birçok alanda aktif faaliyet gösterdiği ekonomik gücünü eklenmesiyle yıllar boyu birçok hükümet tarafından eleştirilmiştir. Ekonomik gücünü siyasi alana müdahale şeklinde aktaran Muhafızlar, sahip olduğu şirketler ve ekonomideki rolü nedeniyle "ekonomik tekel" oluşturduğu yönünde ağır eleştiriler almaktadır (Yeğin, 2013).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVİRİM MUHAFIZLARI ORDUSUNUN DIŞ POLİTİKA YAPIMINDA ETKİNLİĞİ

İran'ın dış politika da dört temel hedefi olduğu söylenebilir. Birincisi, İran'ı hemen hemen her konuda kendine yetebilen bir ülke haline getirmektir. Başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin uyguladığı politikalar ile İsrail ve Sünni karakterli devletlerin politikalarından kaynaklanan güvenlik kaygıları ikinci hedef olarak İran İslam Cumhuriyeti Devletinin ve rejimin bekasını sağlamayı ön plana çıkarmıştır. Üçüncü temel hedefi, güç uygulayabilme yeteneğine sahip bölgesel bir güç olmaktır. Bunun için İran'ın, devrimin ihracına yönelik politika kapsamında Şii kimliğini ön plana çıkararak çevre ülkeler üzerinde nüfuz sağlamak temel kullandığı araç olmuştur. Son hedefi ise; çeşitli tehditlere karşı caydırıcılık yeteneği kazanmaktır. İran'ın güvenlik strateji ve politikaları bu dört temel hedef etrafında şekillenmiştir. İran dış politikasında benimsenmiş olan dört temel hedefin başarılı olmasına zemin hazırlayacak alt politik hedeflerde söz konusudur. Uluslararası ambargoların kaldırılması dolayısıyla ekonomik gücün ve refahın artırılması, askerî gücün artırılması suretiyle caydırıcılığın sağlanması ve ABD tarafından demokrasi ve özgürlük gibi kavramlar kullanılarak ulusal egemenliğine müdahalenin engellenmesi alt politik hedefleri oluşturmaktadır (Dumlupınar, 2017).

Bulduğu coğrafyanın imkânlarını da kullanarak etki alanını genişletmek isteyen İran, Ortadoğu'nun başat gücü olma arayışındadır. İran'da dış politika yapımında etkin bir konuma sahip önemli kurumların başında Devrim Muhafızları Ordusu yer almaktadır. Elde ettiği siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik araçlarını dış politika yapımında kullanmaktadır. Bu ulaşmak istediği dış politika hedeflerine göre güvenlik politikaları da geliştirmiştir. Devrim Muhafızları Ordusu, sahip olduğu siyasi ve ekonomik güç sayesinde İran'ın hem dış politika yapımında hem de onunla ilintili güvenlik politikalarının uygulanmasında baş aktör konumundadır.

3.1. Devrim Muhafızlarının Dış Politikadaki Yeri ve Etkisi

Devrimci Liderlik, Devrim Muhafızları'nı sadece devrimi korumakla değil, aynı zamanda İran'da devrimin pekiştirilmesine ve diğer ülkelere yayılmasına yardım etmekle de görevlendirmiştir. Bu durum, İran Anayasası'nın giriş kısmında yer alan "Devrim Muhafızları Ordusu'nun ülke sınırlarını korumanın yanı sıra Allah'ın yasalarını tüm dünyaya yayma" şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu anayasal dayanaktan hareketle Devrim Muhafızları Ordusu zamanla elde etmiş olduğu siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik aparatları aracılığıyla dış politika yapım sürecine doğrudan veya dolaylı olarak müdahil olabilmektedir. Nisan 1981'de Devrim Muhafızları'nın misyon ve görevlerinin ele alındığı bir kongre düzenlenmiştir. Kongreden sonra İslam bayrağının dünyanın yüksek kalelerinde dalgalanmasına kadar her koşulda devrimi ihraç etmekle Devrim Muhafızları'nın görevi olduğu ilan edilmiştir (Sinkaya, 2011: 65). Devrim Muhafızları Ordusu'nun İran dış politika yapımında etkili olmasını sağlayan dört temel faktör vardır: Devrim Muhafızları Ordusu'nun Rehberlik Makamıyla ilişkisi, İran siyasetindeki etkisi, ülke dışındaki faaliyetleri ve benimsediği ideolojik yapısıdır.

3.1.1. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Rehberlik Makamıyla İlişkisinin Dış Politikaya Yansıması

İran devlet sisteminde Rehber makamını temsil eden kişi, sistem içindeki en önemli ve güçlü kişidir. İran devleti Anayasası'nın 110. maddesine göre Devrim Rehberi, devletin genel politikalarını belirlemek ve uygulanmasını denetlemekle yetkilendirilmiştir. Rehberlik makamındaki Devrim Rehberi, yürütmenin başını olma özelliği taşımaktadır (Golmohammadi, 2019: 94). Dolayısıyla İran dış politikasını ilgilendiren her konu da Devrim Rehberi'nin onayı bulunmaktadır. Anayasa da yer alan madde gereği Rehber'e tanınan yetkilerden kaynaklı Rehberlik makamındaki devrim Rehberi'nin doğrudan ve dolaylı olarak dış politikaya müdahalesi söz konusu olabilmektedir (Al-Marzouq, 2016: 92-93).

Ülkenin en güçlü makamı Rehberlik makamı ile İslam Cumhuriyeti'nin koruyucusu olarak kurulan Devrim Muhafızları arasında karşılıklı bağımlılığa dayanan bir çıkar ilişkisi vardır. Humeyni döneminde bu kadar net olmayan bu çıkar

ilişkisi Humeyni'nin ölümünün ardından devrim Rehberi olarak seçilen Hamaney döneminde daha belirgin hale gelmiştir. Hamaney, seçilmesinin ardından kendi konumunu muhafaza etmek için Devrim Muhafızları Ordusu'nun gücüne ihtiyaç duymuştur. Bu çerçevede Hamaney, sistem içerisindeki gücünü korumak ve Velayet-i Fakihe yönelik saldırıları bertaraf etmek için sık sık Devrim Muhafızları Ordusu'nun sert gücüne başvurmuştur (Negahban, 2019: 379). Bu bağlamda Devrim Muhafızları Ordusu, Hamaney'in özellikle dış politikada öne çıkmasını istediği bir kurum olmuştur. Rehber Hamaney'in vermiş olduğu siyasi demeçlerde bu durum açıkça kendini göstermektedir. 2019 tarihinde Devrim Muhafızları Ordusu komutanlarına hitaben yaptığı konuşmasında Devrim Muhafızları Ordusu'nun sınır dışı faaliyetlerde üslendiği rolden memnuniyet duyduğunu belirtmiş ve bunun ülkeye stratejik derinlik kazandırdığını vurgulamış olmakla birlikte söz konusu faaliyetlerin artarak devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir (BBC, 2018). Bu minvalde, Devrim Muhafızları Ordusu'nun dış politikada önemli bir aktörlere dönüşmesinde devletin en yetkili kişisi olan Rehber Hamaney'in desteğinin önemli rolü bulunmaktadır denilebilir.

Devrim Muhafızları Ordusu, yürüttüğü tüm faaliyetlerinden dolayı yalnızca devrim rehberliği makamına karşı sorumludur. Bu durum, Devrim Muhafızları'na özerk bir statü oluşturmaktadır. Bu statü ise Muhafızların iç ve dış politikada bağımsız hareket etmesine zemin hazırlamaktadır. Devrim Muhafızları Ordusu bu konumdan yararlanarak Kuzey Kore, Suriye, Irak, Afganistan, Lübnan gibi ülkelerle kendi askerî ve diplomatik ilişkilerini oluşturmakta ve geliştirmektedir. Söz konusu ülkelerle ilişkileri yönlendiren tamamen Devrim muhafızları Ordusu olmakla birlikte ülkenin Dışişleri Bakanlığının etkisi, emredilen politikayı uygulamaktan öteye geçmemektedir (Negahban, 2017: 38).

3.1.2. Devrim Muhafızları Ordusu'nun İran Siyasetindeki Etkisinin Dış Politikaya Yansıması

Devrim Muhafızları Ordusu, hükümetler tarafından benimsenen ve uygulamaya konulan dış politika görüşlerine karşı kendi etkisi altında bulunan siyasi araçları kullanmaktan, muhalif bir duruş sergilemekten ve kendi çıkarlarına zarar gelmesinden endişe duydukları dış politika adımlarına engel olmaktan geri

kalmamaktadır. Bu amaç için tüm siyasi gücünü seferber etmekten de çekinmemektedir. Devrim Muhafızları Ordusu'nun siyasi gücünü kullanmaktan çekinmemiş olması durumu devrimin gerçekleşmesinden günümüze kadar her dönem hissedilmiştir. İran'daki devrimci koalisyon, Humeyni liderliğinde bir araya gelen çeşitli siyasi hareketlerden oluşmuştur. Devrimden kısa bir süre sonra devrimci koalisyon ılımlı ve radikal hiziplere bölünmüştür. İlimliler çoğunlukla liberal, demokratik ve anayasal bir hükümeti savunan Batı yönelimli milliyetçilerden ve liberallerden oluşmuştur. Humeyni liderliğindeki radikaller, İslam hukuku ve Şii geleneğine dayalı teokratik bir devlet kurmakta kararlı olmuşlardır (Bashiriyeh, 1984: 126-28).

Bu dönemin siyasi liderliğini Bazargan yönetimindeki Geçici Hükümet oluşturmaktadır. Geçici Hükümet; liberal, demokratik ve Batı eksenli bir siyasi rejim kurmaya çalışmıştır. Geçici Hükümet'in başındaki ilimlilerin aksine Devrimci Konsey himayesindeki radikaller teokratik bir rejim kurmaya çalışmışlardır. Bu farklı yaklaşım, Devrimci Konsey ile Geçici Hükümet arasında bir çekişmeden hızla radikaller ve ilimliler arasında çatışmalara dönüşmüştür (Eslahce, 2009). İlimliler ve radikaller arasındaki çekişme, o dönem ülkeyi ilgilendiren birçok alanı olduğu gibi dış politikanın yönünü de belirlemiştir. Söz konusu çekişmelerin ardından bu döneme devrimin radikalleşmesi damgasını vurmuştur (Sinkaya, 2011: 106).

İlimliler ve radikaller dış politika konularında da karşı karşıya gelmişlerdir. Devrimci koalisyonu oluşturan hemen hemen tüm partiler, Amerika Bileşik Devletleri'nin Şah döneminde İran üzerindeki etkisine bir tepki olarak, devrimci rejimin temel ilkeleri olarak bağımsızlık ve hizmet etmemeyi temel prensip olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle İran, devrimin zaferinden kısa bir süre sonra ABD ile askerî ve savunma anlaşmalarını sonlandırmış ve kendisini bağımsız bir ülke olarak ilan etmiştir. Radikaller dönemin emperyalist güçleriyle her türlü ilişkinin kesilmesinde ısrar ederken, ilimliler ABD de dâhil büyük güçlerle sağlıklı diplomatik ve ekonomik ilişkilerin sürdürülmesini savunmuşlardır (Menashri, 1990: 94-97).

Bu dönemde henüz kurumsallaşma sürecini tamamlamamış olan Devrim Muhafızları Ordusu ile siyasi liderlik arasındaki ilişki, çekişmeli olarak

tanımlanabilmektedir. Bu ilişki biçiminin oluşmasında etkili olan faktör, ılımlıların temsil ettiği siyasi liderliğin ne Devrim Muhafızları ile ideolojik bir uyumu ne de Devrim Muhafızları üzerinde siyasi kontrolü söz konusudur. Aksine, Devrim Muhafızları hem radikallerle benzer ideolojik söylemlere hem de hükümetten bağımsız olma özelliğine sahiptir. Radikallerin etkisi altında olan Devrim Muhafızları, Geçici Hükümetin dış politika yaklaşımları da dâhil tüm uzlaşmacı politikalarına karşı çalışmış ve böylece otoritesine meydan okumuştur (Zabih, 1988: 69-70). İlimlilerin iktidardan uzaklaştırılmasından sonra İran'ın dış politikası, İslami radikallerin egemenliğine girmiştir (Sadri, 1997). Radikallerin ideolojik yaklaşımları dış politikaya da egemen olmuştur. Sahip oldukları İdeolojik zihniyete göre, İslam dünyasının kötü durumundan emperyalizm sorumludur (Mefahir, 1990: 287). İranlı radikaller tarafından geliştirilen devrimci dış politika, mevcut uluslararası sisteme meydan okumuştur. Humeyni'nin ünlü mottosu, “ne Doğu ne de Batı” devrimci İran'ın başlıca dış politika ilkelerinden biri haline gelmiştir (Mozaffari, 1999).

Radikallerin uluslararası sistemi reddetmesinin bir sonucu olarak, emperyalist güçler tarafından kurulduğu iddia edilen mevcut ulus devletlerin ve yöneticilerinin meşruiyetini sorgulamışlardır. Bu sorgulamanın ardından devrimin ihraç edilmesini İslam Cumhuriyeti'nin bir görevi olarak görmeye başlamışlardır. Radikaller bu yolla hem emperyalist güçlerin İslam ülkelerindeki etkisini azaltmayı hem de İslam ümmetinin birliğine ulaşmayı amaçlamışlardır (Sinkaya, 2011: 145). Böylece İran, dış politikasında -özellikle Ortadoğu'da- ulusal çıkarlarını sürdürme ve devrimi ihraç etme konusunda çalışmalarına başlamıştır (Sick, 1995: 147-48). Bu doğrultuda, Muhafızlar, radikal rejime yalnızca bir güvenlik gücü olarak değil, aynı zamanda bir dış politika aracı olarak da hizmet etmiştir. Devrim Muhafızları, İslam Cumhuriyeti'nin devrimini ihraç etmek için başlıca araçlarından biri olarak faaliyet göstermiştir (Sinkaya, 2011: 159). Bu dönemde Devrim Muhafızları'nın devrimin ihracındaki rolü, özellikle Şii cemaatlerine bağlı kurtuluş hareketlerinin ideolojik ve askerî eğitiminden oluşmuştur (Ramazani, 1988).

Söz konusu örgütler arasında Filistin'i işgal İsrail'e karşı savaş yürüten Filistin örgütleri, radikaller için önemli olmuştur (Sinkaya, 2011: 146). Lübnan ve Irak gibi

çeşitli Ortadoğu ülkelerindeki Şii azınlıklar da İranlı radikallerin ilgisini çeken diğer gruplardan biridir. Lübnanlı Şiiler ile İranlı din adamları arasındaki tarihi bağlar nedeniyle Lübnan, devrimlerini ihraç etmek için radikallerin başlıca hedefi olarak ortaya çıkmıştır (Houshang, 2006). Radikaller tarafından izlenen devrimci dış politikanın ilk sonucu İran hem sistem düzeyinde hem de bölgesel düzeyde tecrit edilmiştir. İran'ın sözde kurtuluş hareketleriyle bağlantıları aracılığıyla bölgedeki tartışmalı yıkıcı faaliyetlerine yanıt olarak, bölge ülkelerinin çoğu İran'a karşı endişeli bir tavır almışlardır. Ayrıca Körfez ülkeleri, İran'ın devrimci politikasının etkilerini sınırlamak için Körfez İşbirliği Konseyi'ni kurmuş ve ABD ile güvenlik işbirliğini geliştirmiştir. Radikallerin egemenliği altındaki İslam Cumhuriyeti Dış politikada, devrimi İslam topraklarına ihraç etme hayallerini gerçekleştirememiş, İran dünyadan izole edilmiş ve Irak'a karşı verdiği mücadelede yalnız kalmıştır (Sinkaya, 2011: 148, 152).

İran-Irak Savaşı'nın bitimiyle Cumhurbaşkanlığı görevini devralan Haşimi Rafsancani döneminde İran'ın ekonomik ve askerî açıdan toparlanması, bölgesel ve uluslararası izolasyonunu sona erdirmeyi ve ulusal çıkarlara dayalı pragmatik bir politika benimsemesini gerektirmiştir (Roshandel, 2000: 109-110). 1990'ların başında Körfez Savaşı ve SSCB'nin dağılması gibi İran çevresindeki hızlı ve büyük jeopolitik değişimler, İran'ı dış dünyaya karşı daha uzlaşmacı bir politika benimsemeye zorlamıştır. Dönemin siyasi liderliğini temsil etmekte olan Rafsancani yönetiminin liberalleşme politikaları ivme kazanmıştır. Bu doğrultuda İran, ekonomisini dünya piyasalarına açma eğiliminde olmuş ve uluslararası finans kurumlarıyla verimli ilişkiler kurmaya çalışmıştır (Saedi, 2002: 538).

İran-Irak Savaşı'nın bitimini müteakip Rafsancani döneminde benimsenen dış politika programı, Batı ile gerilimin azaltılması ve İran'ın dünya pazarına eklemlenmesini öngörmüştür. Devrim Muhafızları Ordusu, İran'ın dış pazara açılmasını kendi çıkarları açısından bir tehlike olarak görmüş ve bu durumu bir tehdit olarak algılamıştır. Bunun üzerine Devrim Muhafızları Ordusu, bu dönemde bir yandan sınır ötesi faaliyetlerde bulunmaya başlamış, böylece Batı ile olan gerilimli çizgiyi korumaya çalışırken diğer yandan da çoğunlukta olduğu Meclis aracılığıyla

hükûmet üzerinde baskı kurarak ekonominin dışa açılmasını engellemeye çalışmıştır. Dolayısıyla, Haşimi Rafsancani'ni dış politika hedefi Devrim Muhafızlarının muhalefeti nedeniyle başarıya ulaşamamıştır (Rieffer, 2009: 17).

1990'larda dönemin Cumhurbaşkanı Hatemi'nin başlattığı ılımlı dış politikada ılımlı görüşün uygulanamamasında ve rafa kalkmasında Devrim Muhafızları Ordusu'nun Meclis ve medya aracılığıyla hükûmet üzerinde kurduğu baskı önemli rol oynamıştır. Cumhurbaşkanı Hatemi'nin ABD ve İsrail ile gerilimleri azaltmayı hedefleyen ve yine İsrail-Filistin Sorununa yönelik ılımlı bir yaklaşım izlemeyi öngören dış politikası, Devrim Muhafızları Ordusu'nun içeride sert muhalefeti ve dışarı da ise gerilimi artırıcı adımları nedeniyle uygulanamamıştır (Al-Marzouq, 2016: 91).

Ahmedinejad ise önceki yönetimlerin Batı'ya yönelik uzlaşmacı ve pragmatik dış politikasını eleştirmiş ve İran'ın ulusal çıkarlarını korumak için düşmanla yüzleşmeye dayalı güvenlik odaklı bir dış politika stratejisi geliştirmiştir. Bu konuda Ahmedinejad hükümeti, ulusal bağımsızlığı korumaya hevesli olan orijinal devrimci ilkelere dönüşün altını çizmiştir (Kazemzadeh, 2007: 423-449). Ahmedinejad hükümeti, devrimci dış politika anlayışına uygun olarak ve İran üzerindeki uluslararası baskıyı hafifletmek için anti-empyralist bir söylem ortaya koymuştur (Dareini, 2007). Dolayısıyla 2005 yılında iktidarı gelen Ahmedinejad, dış politikada radikal bir vizyon benimsemiştir. Bu dönem radikal dış politika vizyonunun hayata geçirilmesinde Devrim Muhafızları Ordusu etkili olan en önemli kurumdur. Ahmedinejad'ın radikal dış politika çizgisinin en önemli dayanak noktası da yine Devrim Muhafızları olmuştur.

Devrim Muhafızları Ordusu, siyasi gücüne dayanarak dış politikayı etkilemek için kullandığı önemli araçlardan biri de medya olmuştur. Medya aracılığıyla, Devrim Muhafızları üst düzey yöneticileri ve komutanları sık sık siyasi liderliğin hem iç hem dış politika programlarına ilişkin görüş ve eleştirilerini dile getirmişlerdir. Dış politikaya dair görüş veya eleştirilerini dile getirmek suretiyle de dış politikanın seyrini etkileyebilmektedir. Bu duruma dayanak oluşturacak en net örneklerden birisi Ruhani'nin Cumhurbaşkanlığı döneminde yaşanmıştır. Ruhani yönetimi -başta

Nükleer Anlaşma olmak üzere- Batı ile ilişkileri onarmak için dış politikada adımlar atmıştır. İzlediği dış politika hedeflerine ilişkin attığı adımlar dolayısıyla sık sık Devrim Muhafızları Ordusu komutanlarının sert eleştirilerine maruz kalmıştır. 2015 yılında Ruhani liderliği, ABD ile Nükleer Anlaşma'ya ilişkin görüşmeler yürüttüğü sırada dönemin Devrim Muhafızları Ordusu Başkomutanı Caferi, Nükleer Anlaşma'nın ülkeyi yabancı saldırılara açık hâle getirdiğini savunmuş ve sert eleştiriler yöneltmiştir (DW, 2019).

Devrim Muhafızları Ordusu'nun Ruhani hükûmetinin dış politika adımlarına ilişkin medya üzerinden yürüttüğü muhalefet sonucu İran kamuoyunda Nükleer Anlaşma'yla ilgili geniş bir muhalif kitle oluşmuştur. 2020 Şubat'ında gerçekleşen ve Devrim Muhafızlarının da desteklediği siyasi grup muhafazakârlar, seçimde büyük üstünlük sağlayarak seçimi kazanmışlardır. Seçimlerde birçok eski Devrim Muhafızları Ordusu üyesinin Meclis'e girmeyi başarması İran'ın yeniden güvenlik eksenli dış politikaya ağırlık vereceğini ve önümüzdeki dönemde Devrim Muhafızları Ordusu'nun İran dış politikası üzerindeki etkinliğinin daha da artacağını göstermektedir.

3.1.3. Devrim Muhafızları Ordusu'nun Ülke Dışındaki Faaliyetlerinin Dış Politikaya Yansımaları

Devrim Muhafızları Ordusu'nun ülke dışında gösterdiği ülke dışı faaliyetler de İran'ın dış politikasını etkileyen ve belirleyen önemli bir faktördür. İran'ın, Orta Doğu başta olmak üzere, ülke dışında yürüttüğü faaliyetlerden öncelikli olarak Devrim Muhafızları Ordusu sorumludur. Devrim Muhafızları Ordusu'nun dış faaliyetlerinden sorumlu birimi Kudüs Gücü'dür. Muhafızlar, Kudüs Gücü aracılığıyla Orta Doğu'da birçok devlet dışı aktöre finans desteğinden koordinasyon ve mobilizasyona kadar yardım sağlanmaktadır. Böylece İran, Devrim Muhafızları'nı Orta Doğu'da asimetrik bir caydırıcı güç olarak kullanmaktadır. Özellikle Suriye, Irak, Lübnan, Yemen ve Afganistan ile ilişkiler ve İran'ın bu ülkelerdeki faaliyetleri bizzat Devrim Muhafızları Ordusu tarafından yürütülmektedir (The Intercept, 2019).

Kudüs Gücü'nün Orta Doğu'da devlet dışı örgütlerle geliştirdiği ilişkinin niteliği, başta bölge ülkelerle ilişkileri olmak üzere, dış politikasının seyrini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bölgede devlet dışı aktörler aracılığıyla nüfuzunu genişletme çabasında olan İran, bölge ülkeleri ve birçok uluslararası aktör tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. İran'ın ABD ve Batı ülkeleri ile ilişkilerinin gergin bir çizgide seyretmesinin en önemli sebebi de yine İran'ın Devrim Muhafızları Ordusu aracılığıyla Suriye, Irak, Yemen, Lübnan gibi ülkelerde yürüttüğü faaliyetlerdir ve yine bu faaliyetler Ruhani hükûmetinin Batı ile diyaloga dayanan pragmatist dış politikasının uygulanmasını zorlaştıran başlıca faktör olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, İran'ın diplomatik yollarla iş birliğine dayanan bir dış politika benimsemesi ve takip etmesinin önündeki başlıca engel, Devrim Muhafızları Ordusu'nun ülke dışında yürüttüğü faaliyetlerdir denilebilir.

3.1.4. Devrim Muhafızları Ordusu'nun İdeolojik Kimliğinin Dış Politikaya Yansıması

İran İslam Cumhuriyeti'nin ideolojik kimliğinin ana bileşenlerinden biri Şia mezhebi iken, diğeri de Amerikan karşıtlığıdır. Bir diğeri ifadeyle; Batı'yı yekpare bir öteki olarak tanımlamak, ideolojik kimliğini oluşturan ana bileşenler noktasında İran'ın uluslararası sisteme ve olaylara bakış açısını da büyük oranda etkilemektedir. Buna bağlı olarak İran dış politikası da ideolojik kimliği oluşturan bileşenlerden belli bir yoğunlukta etkilenmektedir (Bayar, 2019: 45). Dolayısıyla, İran tarafından benimsenen ideolojik kimlik, İran'ın dış politikasını şekillendirmede önemli bir rol oynamaya devam ettiği söylenebilir.

Söz konusu kimliğin temel koruyucusu ve savunucusu konumunda olan Devrim Muhafızları Ordusu, Anayasa tarafından kendisine verilen "Devrim'i korumak ve Velayet-i Fakihe yönelik tehditleri bertaraf etmek" olan görevini bu ideolojik bakışı esas alarak yerine getirmektedir. Başka bir deyişle; İran devleti tarafından benimsenen resmî ideoloji ile Devrim Muhafızlarının geliştirdiği Batı ve ABD'ye ilişkin dünya algısı, paralel seyretmektedir (Golkar, 2014: 53). Devrim Muhafızları Ordusu ile İran devletinin ortak benimsediği ideolojiye göre İran ile ABD arasındaki çatışma

ideolojiktir ve taraflardan biri radikal bir rejim değişikliği yaşamadan veya tamamen çökertilmeden çözüme kavuşamayacaktır (Golkar, 2014: 60).

Dolayısıyla nihai hedefi İran İşlam Cumhuriyeti'ni yıkmak olan ideolojik düşman ile mücadele etmek, devrimin koruyucusu olma misyonunu üstlenmiş olan Devrim Muhafızları Ordusu açısından stratejik bir hedef olmaktadır. Bu bağlamda Devrim Muhafızları Ordusu, ABD ve Batı ile olan ilişkilerinde keskin çizgiyi ve düşmanlığı korumayı ideolojik bir misyon olarak belirlemiştir. Bu sebeple İran dış politikasında Batı ve ABD ile ilişkilerin yumuşaması veya normalleşmesi yönünde atılacak olan her adım her zaman Devrim Muhafızları Ordusu'nun tepkisini çekmiştir. Rafsancani'nin pragmatist, Hatemi'nin ise "medeniyetler diyalogu" politikaları, başta ABD olmak üzere, Batılı ülkelerle ilişkilerin normalleştirilmesi girişimleri Devrim Muhafızları Ordusu'nun müdahaleleri ile başarısız bırakılmıştır (Al-Marzouq, 2016: 90).

3.1.4.1. Devrim Muhafızları'nın İdeolojik Kimliğinin Dış Politikaya Yansımada Türkiye-İran İlişkileri Örneği

İran'ın İdeolojik kimliğini ön plana çıkararak dış politika ilişkilerini şekillendirdiği ülkelerden biri de Türkiye'dir. İran siyasal sistemi içerisinde etkin bir aktör olan Devrim Muhafızları Ordusu aynı zamanda İran'ın ideolojik kimliğinin savunucusu ve koruyucusu konumundadır. İran'ın Türkiye'ye karşı geliştirmiş olduğu ideolojik kimlik eksenli politika ile Devrim Muhafızları Ordusu'nun dış politika da belirleyici olduğu alanlarda takip edeceği yol paralel seyirde olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulmasının ardından laik ve liberal bir politika benimseyerek batılı bir perspektifle siyasal sistemini ve kurumlarını oluşturmuştur. Bu süreçte Batı ile bütünleşmeye çalışmıştır. İran ise 1979 devriminin ardından tam tersi doğrultuda bir siyasal sistem ve bakış açısı benimsemiştir. İran devlet politikasında Şii yaklaşımı merkezine alırken, Türkiye ise Sünni yaklaşımı benimsemiştir (Sayın, 2015: 145).

Türkiye ve İran, Şiiliği ve Sünniliği bir inanç olarak ele almaktan ziyade dış politika yapımında bir enstrüman olarak kullanılmaktadırlar. İran, devrim ihracı yoluyla

bölgedeki Şii nüfusun baskın olduğu rejimleri desteklerken, Türkiye bölgedeki Sünni nüfus üzerinde etki alanı oluşturmaya çalışmaktadır. Söz konusu iki ülke arasında ortaya çıkmış olan mezhepsel bloklaşma bölgede tek başlarına liderlik yapmak ve bölgedeki ülkeler üzerinde hâkimiyet kurmak iddiasını ortaya çıkarmıştır (Sayın, 2015:145-150).

Tarihsel süreç boyunca iki ülke arasındaki ilişkiler bölgesel ve küresel gelişmelerin etkisiyle rekabet ve iş birliğine dayalı şekillenmiştir. Ancak 1979’da İran’da meydana gelen devrimin ardından ilişkiler daha çok rekabet odaklı olmuştur (Sayın, 2019 :244). İdeolojik farklılıktan kaynaklanan rekabet odaklı ilişki iki ülke arasında zaman zaman çatışma ve çakışma alanları yaratmıştır (Sayın, 2019). İki ülke arasında farklı konularda çatışma alanları söz konusudur. Öncelikle her iki ülkede de buldukları bölge kaynaklı bir güvensizlik algısı söz konusudur. İran, Türkiye’nin önemli bir NATO ülkesi olması dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri’nin konuşlu olduğu İncirlik üssü ile Kürecik ’teki üssünü kendisine yönelik bir gözdağı olarak görmektedir. Bir diğer çatışma konusu ise güncel siyasi meselelere bağlı uyuşmazlık ve rakip görme halidir. Bu doğrultuda ilk olarak PKK konusunda Türkiye’nin İran ile ortak bir strateji izleme amacı vardır. Ancak Türkiye, İran’ı PKK’ya verdiği desteklerden dolayı ikili oynamakla suçlamaktadır. Devrimin ardından, Ankara İran’ın İslam devrimi rejiminin ihracı politikasından uzun süre endişe duymuştur. Eş zamanlı olarak İran ise Türkiye’yi İranlı Azeriler üzerinden rejim karşıtı faaliyetleri desteklemekle eleştirmiştir. Bir diğer çatışma konusu iki ülkenin Kafkasya bölgesinde devam eden rekabetidir. İran, İsrail’le yakın ilişkilere sahip Azerbaycan’a karşı Ermenistan’ı kollarken Türkiye Ermenistan’a karşı Azerbaycan’dan yana davranmaktadır. 2003 Amerika Bileşik Devletleri’nin Irak’a müdahalesinin ardından Irak’ta ciddi bir çatışma ve rekabet ortamı oluşmuştur. İran, Irak’ta Şii aktörler üzerinden nüfuz kazanırken Türkiye, Sünni Araplar ve Türkmenlere ağırlık vermiştir. Ayrıca İran, Türkiye’nin PKK’ya karşı hareket alanını Irak içinde ilerletmesinden fazlasıyla rahatsız olmaktadır. 2011’de başlayan Arap Baharı’nın ardından, özellikle Suriye’de iki ülkenin karşıt cephelerde yer alması, Lübnan’da İran’ın Şiileri, Türkiye’nin Sünnileri koruma çabası içerisine girmesi, Yemende İran’ın Husileri,

Türkiye'nin Müslüman Kardeşleri desteklemesi iki ülke arasında son dönemde yaşanan en belirgin çatışma konularıdır (Taştekin, 2021) .

İki ülkenin karşı karşıya gelmesine neden olan konularda İran'ın dış politika siyasetini yürüten ve uygulayan sahadaki unsurlar Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücüdür. Türkiye, Batı tandanslı yapılanma ve politika benimsemiş bir ülke olduğundan Batı'yı bir öteki olarak tanımlamak, Devrim Muhafızları'nın da ideolojik kimliğini oluşturan ana bileşenler biri olduğundan Türkiye'ye ilişkin olaylara bakış açısını da büyük oranda etkilemektedir denilebilir. Muhafızların ideolojik kimliğini oluşturan ve Türkiye'ye bakış açısını belirleyen bir diğer etken Şia kimliğidir denilebilmektedir. Şia inancını en derin şekilde benliğine nüfuz ettirmiş olan Devrim Muhafızları Ordusu, bulunmuş olduğu bölgede Sünniliği karşıt bir kavram olarak tanımlamaktadır. Buradan hareketle hem iki ülke arasındaki ideolojik rekabete hem de karşıt blokta yer alan Sünni bir ülke olan Türkiye'ye daha temkinli ve çatışmacı yaklaşmaktan geri kalmayacaktır. Dolayısıyla, Kudüs Gücü'nün Irak ve Suriye başta olmak üzere söz konusu diğer bölgelerde ağırlığının artması Türkiye'nin işini bir hayli zora sokmaktadır.

Yakın gelecekte de bu durumun benzer şekilde seyredeceği düşünülebilir çünkü yakın bir tarih olan Haziran 2021'de iktidara gelen Cumhurbaşkanı Reisi Devrim Muhafızları ile uyumlu bir lider olarak görülüyor. Dolayısıyla, dış politika ve güvenlik politikalarında önemli bir konuma sahip olan Kudüs Gücü'nün Reisi ile birlikte ağırlığının artması beklenmektedir. Bu durum iki ülke arasındaki çatışma alanlarında söz konusu olabilecek gerilimi zaman zaman tırmandırabilecektir.

3.2. Güvenlik Politikalarında Yeri ve Etkisi

3.2.1. Güvenlik Politikalarında Devrim Muhafızları Ordusu'nun Yeri

İran'da devrim gerçekleşene kadar ülkenin dış güvenliğinden İran Ordusu (Arteş) sorumlu temel kurumdur. Ancak devrimci liderlik, devrimin ardından güvenebilecekleri bir orduya ihtiyaç duymuştur. Devrimci liderlik, İran Ordusu Arteş'i dengelemek amacıyla Devrim Muhafızları Ordusu'nun kurulmasını sağlamıştır. 1979 devrimin gerçekleşmesinin ardından Devrim Muhafızları Ordusu ön plana çıkmıştır

(Sinkaya, 2011: 22). Anayasal görevi devrimi ve değerlerini korumak olan Devrim Muhafızları Ordusu zamanla gelişerek daha fazla kaynağa sahip olmuş ve İran'ın savunma stratejisini dayandırdığı ana kurum haline gelmiştir. Arteş'in hala Şah rejimine bağlı görülmesi ve bu nedenle güven duyulmaması dış güvenlik de dâhil birçok konuda Arteş'in ikinci plana atılmasındaki temel sebep olmuştur (Hashim, 1994: 193-194).

Arteş konvansiyonel bir yapıya sahip iken Devrim Muhafızları Ordusu asimetrik bir yapıya sahiptir. İran Yönetimi, Devrim Muhafızları Ordusu'nun asimetrik muharebe kabiliyetinden dış güvenlikte faydalanmak istemiştir (Byman, Chubin, Ehteshami, Green, 2001: 37). Gerek İran'ın yaşam alanı sayılabilecek coğrafyanın getirdiği birtakım gereklilikler gerek tehdit olarak algıladığı ülkelerin kapasitesi nedeniyle, İran yönetimi dış politikada ağırlıklı olarak konvansiyonel olmayan bir strateji izlemek durumunda kalmıştır. Bu durum da Devrim Muhafızları Ordusu'nun Arteş'e nispeten daha hızlı bir gelişme göstermesine neden olmuştur (Buchta, 2004: 7).

İran, dış politika da hedeflerine ulaşmaya yönelik olarak beş temel güvenlik politikası izlemektedir. Takip ettiği güvenlik politikalarından ilki; İran, Hindistan, Rusya ve Çin başta olmak üzere küresel güçlerle ittifak oluşturmaktadır. ABD'nin çevreleme politikası nedeniyle İran'ın uluslararası sistemden izole edilmesi sonucuna karşın İran ittifak oluşturmaya ve küresel güçlerin desteğini almaya odaklanmıştır. Nitekim bu doğrultuda İran, Suriye krizinde, Rusya ve Çin ile aynı safta yer almıştır. Amerika Bileşik Devletleri'ne karşı bu devletlerin desteğini kaybetmek istememektedir. İkinci güvenlik yaklaşımı ise İran, kendisinden konvansiyonel açıdan oldukça güçlü olan bölge ülkeleri ve ABD'ye karşı kitle imha silahları edinerek caydırıcılığını artırmayı amaçlamaktadır (Dumlupınar, 2017). Bu doğrultu da İran, ulusal güvenlik konusunda güçlü olabilmek amacıyla üç temel konuda caydırıcılık kazanmayı amaçlamaktadır:

- İsteddiği zaman Basra Körfezi'nden dünya pazarlarına petrol sevkiyatını durdurabilmek,

- Hizbullah'ın da yardımıyla birçok ülke ve kıtada terör saldırıları düzenleyebilmek,
- Kitle imha silahları geliştirerek, bu silahları uzun menzilli füzeler veya geleneksel olarak kullanılmayan sabotajcılar, botlar ve insansız hava araçları gibi vasıtalar kullanarak atabilme yeterliliğine ulaşmaktır (Eisenstadt, 2001: 16).

Basra ve Hürmüz boğazına hâkim olmak amacıyla gerekli askerî imkân ve kabiliyetlere sahip olmak, bunun yanında Basra körfezinden ve karadan kendisine karşı geliştirilebilecek bir askerî harekât girişimini engellemek için asimetrik savaş kabiliyetini geliştirmek, İran'ın üçüncü güvenlik politikasıdır (Altınbaş, 1999: 255). Paramiliter unsurlar ya da istihbari örgütler aracılığıyla ABD ve diğer düşmanlarına karşı herhangi bir yer ve zamanda yani zaman mekân sınırı olmadan zarar verme kapasitesine sahip olmak dördüncü güvenlik yaklaşımını oluşturmaktadır. Direk dış politikaya ilişkin bu dört güvenlik yaklaşımının yanı sıra içeriden gelebilecek bir iç tehdidin varlığına karşı İran İslam rejimin devamlılığını sağlamak ve korumak son güvenlik politikasını oluşturmaktadır (Dumlupınar, 2017).

3.2.1.1. İç Güvenlik Politikalarında Devrim Muhafızları Ordusu'nun Yeri

İran'ın temel iç güvenlik sorunları kitlesel hareketler, terörizm ve silahlı grupların faaliyetleridir. Söz konusu iç güvenlik sorunlarının kaynağını ise ekonomik açıdan yetersizlik, refah düzeyinin düşük olması ve halk devlet ilişkisinde yaşanan problemler oluşturmaktadır. İç güvenlik sorunları beraberinde birtakım tehditler yaratmaktadır. Ortaya çıkan tehditler bir iç düşman olarak nitelendirilmekte ve iç düşman rejimin ideolojisi ile uyumlu olmayan, rejimin güvenliğini tehlikeye atan ve rejime muhalif nitelik taşıyan bütün kesimler olarak kabul görmektedir (Balcı, 2021).

İran'ın özellikle sosyoekonomik açıdan ciddi sorunlar yaşanan bölgelerinde faaliyet gösteren etnik ayrılıkçı, ideolojik ve etno-mezhepsel karaktere sahip silahlı hareketlerin toplumsal taban bulması en önemli iç güvenlik sorunlarından biri olan terörizm ve silahlı grupların faaliyetlerini beraberinde getirmektedir.

İdeolojik temelli örgütler incelendiğinde en önemli ideolojik motivasyona sahip örgüt Halkın Mücahitleri Örgütü'dür. Halkın Mücahitleri Örgütü, İran'da mevcut siyasi sistemi gerici, çağ dışı hareket eden, yoksulluğa zemin hazırlayan bir sistem olarak anonse etmekte ve var olan sistemin ancak şiddet yoluyla değiştirilmesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir. Sistemin değiştirilmesini kendisine ana motivasyon kaynağı edinmiş ve bu durumu birincil amaç edinmiştir (Abrahamian,1989: 92).

İran İslam Devrimi'nin ardından oluşan yeni siyasi sistem ile ayrılığa düşen Kürt Örgütler; İKDP(İran Kürdistan Demokratik Partisi), PJAK(Kürdistan Özgür Yaşam Partisi), KOMELA(İran Kürdistan Komala Partisi) ile PAK(Kürdistan Özgürlük Partisi) ve Irak-İran savaşı sürecinde Arap milliyetçiliğinin etkisiyle oluşan Arap örgütler; Ahvaz'ın Kurtuluşu İçin Arap Mücadele Hareketi (AKAMH) ve Ahvaz Ulusal Kurtuluş Hareketi (AUKH), günümüzde İran'da etnik ayrılıkçı silahlı grupları temsil etmektedir (Ganberi ve Bayat, 2019: 177). Etnik Ayrılıkçı Kürt silahlı grup, Kürdistan'ın İran'da kalan kısmı ve Azerbaycan'ın bazı batı illerinden oluşan bir alanı "Doğu Kürdistan" olarak tanımlamakta ve bu alanının tarihsel olarak da kendilerine ait olduğunu iddia etmektedirler.

Benzer şekilde Arap örgütleri de İran'ın Huzistan ilinin "Ahvaz" olarak kabul edilmesi gerektiğini ve bu bölgenin tarihten beri Arap halkına ait olduğunu iddia etmektedirler (Ahwazna, 2020; Al-Ahwaz, 2020). Etnik ayrılıkçı silahlı örgütlerin söylemleri; temsil ettikleri etnik grubun siyasi sistem tarafından baskı altına alınmaya çalışıldığı ve en önemlisi de sosyal ve ekonomik açıdan mahrum bırakıldıkları ve ayrımcılığa uğradıklarına dayanmaktadır (Saleh, 2013).

Etno-mezhepsel kimlik temelli oluşan silahlı grup ise çok istisnai olarak görülmekte olan bir gruplaşmadır. Ancak Etno-mezhepsel kimlik İran'da ortaya çıkmış olan silahlı grupların oluşumunda bir motivasyon aracı olarak kendini göstermektedir. Etnik kimlik ile mezhepsel kimliğin birbirinden ayrı düşünülemeyecek şekilde iç içe geçtiği bir kimlik oluşum şeklini ifade etmektedir (Yenisey, 2008: 164). Söz konusu kimlik, İran'da Sünni Beluç toplumunda karşımıza çıkmaktadır.

İran'ın Sistan ve Belucistan bölgesinde etkin olan silahlı gruplar etno-mezhepsel kimlik motivasyonuna sahiptirler. Sistan ve Belucistan bölgeleri, Sünni nüfusun yoğunlukta olduğu bölgelerdir. Etno-mezhepsel gruplar İran devletini kâfir olarak ilan etmekte ve devlete karşı tüm Sünni toplumun koruyucusu olduklarını iddia etmektedirler. Bu söylemi kendilerine ana motivasyon kaynağı olarak benimsemişlerdir (Dashti, 2012: 67). Görüldüğü şekliyle İran'da faaliyet gösteren çok farklı niteliklere ve yapılara sahip silahlı gruplar varlık göstermektedir.

Söz konusu silahlı grupların faaliyet ve eylemlerinin anlaşılması ve anlamlandırılması, İran'ın iç güvenlik politikaları açısından büyük önem taşımaktadır. Asli görevlerinden biri ülkenin iç güvenliğini sağlamak olan İran Devrim Muhafızları Ordusu söz konusu silahlı gruplarla sürekli çatışma halindedir. Devrim Muhafızları Ordusu militan örgütlerle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Devrim Muhafızları, himayesindeki Besic aracılığıyla iç güvenlik politikalarını yürütülmekte ve etkinliğini korumaktadır (Sinkaya, 2011:144).

Ekonomik problemler ve halk ile devlet ilişkisinde yaşanan sorunlar toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle İran'ın son yıllarda en sık karşı karşıya kaldığı iç güvenlik sorunu kitlesel hareketler olmuştur. 2009 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından yaşanan protestolar bu durumu en iyi örnekleyen gelişmelerden biridir. 2009 yılında yaşanan protestoların başlıca nedeni yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde usulsüzlük yapıldığı iddiaları olmuştur.

12 Haziran 2009 tarihinde gerçekleşen seçimlere dört aday katılmıştır. Adaylar, Cumhurbaşkanlığı görevini ettirmekte olan Mahmud Ahmedinejad, devrimin ilk yıllarında başbakanlık görevini yürütmüş olan Mir Hüseyin Musevi, iki dönem Meclis Başkanlığı yapmış olan Mehdi Kerrubi ve geçmiş dönemlerde Devrim Muhafızları Ordusu'na komutanlık etmiş olan Muhsin Rezai'dir (USA, 2009). 2009 Seçimleri öncesi ikisi muhafazakâr diğer ikisi reformist olan dört aday arasında ciddi bir rekabet yaşanmıştır. Reformistlerin en güçlü adayı olarak görülen Mir Hüseyin Musevi, yürüttüğü kampanyalar sayesinde seçime katılım oranının oldukça yüksek olmasını sağlamıştır. Dolayısıyla seçime katılımın yüksek olması durumunda Musevi'nin kazanmak şansının da yüksek olacağı tahmin edilmektedir. Ancak

seçimlerin ardından ortaya çıkan sonuç toplumda bir şok etkisi yaratmıştır (Dareini, 2009).

Katılımın oldukça yüksek olduğu 2009 seçimleri sonucunda tahminlerin ötesinde kazanan Musevi değil Ahmedinejad olmuştur. Ahmedinejad dışındaki üç aday tarafından seçimlerde usulsüzlük ve hile yapıldığı iddiaları ortaya atılmıştır. Kerrubi ve Musevi, seçimlerin geçersiz olduğunu, ortaya çıkan sonucun gerçekleri yansıtmadığını ve seçimin iptal edilmesini talep etmişlerdir (Kalemeh, 2009). Muhafazakâr aday Rezai ise oyların yeniden sayılması gerektiğini, çıkan sonucun doğru olamayacağını çünkü arka planda Besic güçlerinin ve Devrim Muhafızlarının sandıklarda usulsüzlük yaptığını ciddi sorunlara neden olduklarını ifade etmişlerdir (Kalemeh, 2009).

Seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından kısa bir süre sonra Musevi bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride seçim sonuçlarının gerçeği yansıtmadığı, yetkili mercilerin gerekeni yapması için çağrıda bulunduğunu ve milletin hakkını aramaktan geri kalmaması gerektiğini ifade etmiştir (Kalemeh, 2009). Bildirinin yayınlanmasının ardından birçok ilde protesto gösterileri düzenlenmiştir. Öncelikle Musevi'nin taraftarlarıyla başlayan gösterilere kısa süre içinde diğer iki adayı destekleyenlerde katılmış ve gösteriler kısa süre içinde büyük boyutlara ulaşmıştır (Kalemeh, 2009).

Gösteriler Devrim Muhafızları mensupları tarafından bastırılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Devrim Muhafızları geniş çaplı tutuklama operasyonları da yürütmüştür (Tabnak, 2009). Siyasi alanda reform hareketin içerisinde etkin olan birçok kişiye gözaltı gerçekleştirmişlerdir. Devrim Muhafızları halkı bastırmak için ciddi bir çaba harcamıştır ancak yine de protestolar her geçen gün artarak devam etmiştir. Olayların bu denli büyümesinin ardından ilk Cuma namazından sonra halka hitap etmesi beklenen Ayetullah Hameney, eski bir Devrim Muhafızları üyesi olan Ahmedinejad'ın cumhurbaşkanı seçilmesini desteklemiş ve protestoların biran önce sonlandırılması gerektiğini vurgulamıştır aksi takdirde gerekenin yapılacağını belirtmiştir (BBC Persian, 2009). Yapılan bu açıklamanın ardından Devrim Muhafızları tarafından da bir açıklama yayınlanmış yapılan protesto gösterilerinin rejimin güvenliğini tehlikeye atmakta olduğunu ve yapılan ve yapılacak müdahalelerin

devri nitelik taşıdığı ifade edilmiştir (Etemad-e Melli, 2009). Aynı zamanda Devrim Muhafızları tarafından yapılan açıklama da bazı haber kanalları uyarılmıştır. Yalan haber yaparak halkı kışkırtan ve protestolara sevk eden her türlü haber ve bilgilerin karşılık bulacağını ve sonuçlarının ağır olacağı uyarısında bulunulmuştur (Mehr News, 2009).

İran İslam Devrimi'nin ardından, İran'ın iç güvenlik politikası rejim ve ülke güvenliğini önceleyen bir yaklaşımla şekillenmiştir. Oluşturulan bu iç güvenlik doktrinine göre siyasal rejim ve kamu güvenliği bir bütün şeklinde değerlendirilmektedir. Söz konusu bu iki faktörden birine yönelen bir tehdit doğal bir biçimde diğeri içinde tehdit olarak algılanmaktadır. Bu durum İran'ın iç güvenlik politikasının son derece geniş bir nitelik kazanmasını da beraberinde getirmektedir. Ahlaka, kamu düzen ve güvenliğine ilişkin herhangi bir tehdit algısı oldukça kolay bir şekilde siyasal bir biçim kazanabilmektedir. Devrimden günümüze takip edilen iç güvenlik politikası, Velayet-i Fakih ideolojisinin, İslam Devrimi ilkelerinin ve kazanımlarının ve siyasal rejimin tüm muhalif hareketlerden korunması şeklinde temellendirilmiştir (Balcı, 2021). Rejimin ideolojisi ile uyumlu olmayan tüm kesimler iç düşman olarak algılanmaktadır.

Ülkenin en etkin oluşumlarından biri olan Devrim Muhafızları Ordusu'nun temel görevlerinden biri devrimi ve devriminin kazanımlarını korumaktır. Dolayısıyla rejimin bekasının iç tehditlere karşı korunması da yine Devrim Muhafızları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Rejimin korunmasında gönüllü halk kitlelerinden oluşan Besic ana rolü üstlenmektedir. Besic, Humeyni tarafından Kasım 1979'da rejimi hem devrim karşıtlarından hem de dış tehlikelerden koruması amacıyla oluşturulan bir milis gücüdür (Berk, 2006:201-202). Besic'in öncelikli görevleri arasında başta rejime karşı isyanların bastırılması olmak üzere iç güvenliğin sağlanması, kanunların uygulanması ve ahlak polisliği bulunmaktadır (Cordesman, 2004: 213). Devrim Muhafızları Ordusu, İran devlet sisteminin hemen hemen her alanında olduğu gibi iç güvenlik politikalarında da hâkimiyete sahiptir.

3.2.1.1. Dış Güvenlik Politikalarında Devrim Muhafızları Ordusu'nun Yeri

Amerika Bileşik Devletleri izlemekte olduğu çevreleme politikasıyla İran'ı uluslararası sistemden izole etmeye çalışmaktadır. ABD'nin bu çabasına karşı İran; Hindistan, Rusya ve Çin gibi küresel güçlerle ittifak kurma arayışındadır. (Shuja, 2020).

İran ve Hindistan arasındaki ilişkiler işbirliğine dayanmaktadır. İran-Hindistan arasında yüzyıllara dayanan diplomatik, kültürel, tarihsel ve ticari bağları vardır. Uluslararası sistemin bu denli kutuplaştığı bir zamanda dahi her iki ülkede dış politikasında bu bağlarını koruma konusunda istikrarının sürdürmektedir. Batı ile dış politika da problemler yaşayan İran için Hindistan kritik öneme sahiptir (Shafaqna, 2021). İran-Hindistan ilişkisinde belirleyici olan etken enerjidir. Hindistan kalabalık nüfusu dolayısıyla daha çok petrole ihtiyaç duymakta, ortaya çıkan petrol açığını karşılamak için Tahran'dan petrol ihraç etmeye ihtiyaç duymaktadır (Hamshahri, 2021). Hindistan söz konusu petrol akışını korumak için Tahran ile ilişkilerini belli bir çizgide sürdürmek istemektedir.

2016 yılı itibariyle iki ülke arasındaki en önemli konu Çabahar Limanı Projesi olmuştur (IRNA, 2021). Çabahar Limanı Projesi; İran'ın Sistan ve Belucistan illerinde bulunan Çabahar Limanının Hindistan, İran ve Afganistan arasında üçlü bir koridor oluşacak şekilde ticaret bağlarının güçlendirilmesi için geliştirilmesi planlanan projedir. Çabahar Limanı Projesi, üç ülkenin de liderleri tarafından Çabahar Anlaşması olarak Haziran 2016 yılında imzalanmıştır. İran-Hindistan arasındaki karşılıklı işbirliğine dayalı ilişkinin önemli bir göstergesidir anlaşma (Aliasgary ve Ekstrom, 2021).

İran'ın ittifak kurduğu ve ilişkilerini derinleştirmek istediği bir diğer ülke Rusya'dır. İki ülke arasındaki ilişki bölgesel işbirliğine dayalı stratejik ortaklıktır (Sarı, 2015: 101). 1990'lı yıllarda Orta Asya ve Kafkasya ülkelerinin bağımsız olmasının ardından bölgede lider konumunda bulunan İran ve Rusya bu bölgede

ABD'nin etkin olması konusunda ortak bir endişeye sahip olmuşlardır. Dolayısıyla bu durum iki ülkenin birbirine yaklaşmasına zemin hazırlamıştır (Freedman, 2000: 14).

2005 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Ahmedinejad'ın dış politika da benimsediği ilkelerden biri “doğuya yönelme” olmuştur. Bu durum Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir nokta olmuştur. Yine bu dönemde Rusya-Çin liderliğinde kurulan Şangay İşbirliği Teşkilatı'na üye olmak için başvuru yapmıştır. Günümüzde iki ülke arasındaki ikili ilişkiler altyapı yatırımlarından bankacılığa ekonomik temelli olmakla birlikte nükleer santrallerin inşasına kadar geniş bir yelpazede seyretmektedir (Sinkaya, 2016: 23) Aynı zamanda İran-Rusya arasında bölgesel stratejik işbirliğine dayalı bir ilişki de söz konusudur. Bunun en güzel örneği ise iki ülkenin de Suriye konusundaki yaklaşımlarıdır (Derman, 2017).

İran'ın ittifak halinde olduğu bir diğer küresel güç ise Çin'dir. Söz konusu ilişkilerin şekillenmesinde en önemli etken her iki ülkenin de ABD ile ilişkilerinin gerilimli seyretmesidir. Özellikle son yıllarda dikkate değer izlenimlerden biri şudur ki ABD ile Çin gerilimi tırmandıkça, Çin-İran ilişkileri yakınlaşmaktadır (Alagöz Akçadağ, 2016: 59-78). Yakınlaşan ilişkilerde karşılıklı çıkar ve işbirliği ön plandadır. İran, Çin'in önde gelen ortaklarından biridir. Bu doğrultu da 27 Mart 2021 tarihinde İran ve Çin “25 Yıllık Kapsamlı İş Birliği Anlaşması” imzalamıştır. Anlaşma, genel anlamda ekonomik temelli olsa da siyasi, askeri ve kültürel alanlarda da iki ülke arasında kapsamlı bir işbirliği öngörmektedir (Ertan, 2021).

Dış politikadaki hedeflerine ulaşmada İran'ın izlemiş olduğu güvenlik politikalarından ilki küresel güçlerle ittifak oluşturmaya dayanmaktadır. İlk güvenlik politikası olan küresel güçlerle ittifak oluşturmak ilk bakışta Devrim muhafızlarının ilgi ve bilgisi dışında olarak değerlendirilebilir ancak durum bunun tam tersidir. Devrim Muhafızları Ordusu elde ettiği ekonomik ve siyasi araçlar vasıtasıyla İran iç siyasetinde etkin bir kurumdur. Her ne kadar küresel güçlerle ittifak kurma girişimi diplomasi düzeyinde değerlendirilse de Devrim Muhafızları Ordusu sahip olduğu siyasi nüfuz aracılığıyla bu konuda da varlığını hissettirmektedir (Dumlupınar, 2017).

Bulunduğu bölge bakımından önemli bir konuma sahip olan İran, bölgede etki alanını genişletmek istemekte ve lider konumda var olmak istemektedir. Bu amaç doğrultusunda konvansiyonel silah ve savunma alanında kendisini geliştirmek istemektedir ve Soğuk Savaş sonrası dönemde asimetrik savaş kabiliyetini güçlendirmek ve füze elde etmek için kaynakların kullanımını bu yöne çevirmiştir (Cordesman ve Peacock, 2015: 9).

Konvansiyonel silahlar konusunda ve savunma alanında Çin ve Rusya'nın desteği İran için önem arz etmektedir. Günümüzde İran'ın en önemli silah tedarikçisi Çin ve Rusya'dır (Klare, 1996: 862). İran askeri gücünü 2000'li yıllardan sonra teknolojik şartlara uygun olacak şekilde giderek artırmış ve bulunduğu bölgede kendisine rakip olarak gördüğü ülkelere gözdağı vermeyi hedeflemiştir. Özellikle düşman olarak tanımladığı ABD ve İsrail tehditlerine karşı nükleer çalışmalarına hız vermiştir (Cordesman, 2001: 75).

İran'ın 2000'li yılların başında Rusya'nın da desteğiyle önemli füzeler geliştirmiştir. Bu füzelerden ilki Şahap-3 füzesidir. Şahap-3 füzesi anti balistik ve orta menzilli bir füzedir (Cordesman, 2001: 75). Şahap-3 füzesi kapasitesi bakımından İsrail gibi bir ülkeyi vurabilecek bir niteliktedir (Shabab-3, 2013). Bir diğer füze ise Şahap-4 füzesidir. Şahap-4 füzesinin 1995 kilometre menzilli olup 1 ton taşıma kapasitesine sahiptir ve orta menzilli füze niteliği taşımaktadır (Cordesman, 2001: 75). Bu füzenin menzili Hindistan'dan Körfez ülkelerine ulaşma kapasitesine sahiptir (Shabab-4, 2012).

İran, biyolojik ve kimyasal silah yapımında da Rusya'dan yardım alarak kendisini geliştirmektedir (Cordesman ve Burke, 2002: 84). 2000'li yıllarda İran'ın önem verdiği konulardan biri de hava savunma sistemleri oluşmuştur. Devrim öncesinden kalana hava savunma sistemleri 2000'li yıllara gelindiğinde yıpranmış dolayısıyla bu durum İran'ın hava savunma sistemlerine ağırlık vermesine neden olmuştur. Modern anti balistik füze sistemlerinin temel parçasını ise Hava savunma sistemleri oluşturmaktadır (Guzansky ve Shapir, 2015: 5).

İran İslam Cumhuriyeti tarafından benimsenmiş olan ikinci güvenlik politikası kitle imha silahlarının elde edilmesiyle düşman olarak tanımladığı ülkelere karşı caydırıcılığın artırılmasıdır. Caydırıcılığın artırılması kapsamında İran devletinin en önemli silahlı gücü olan Devrim Muhafızları Ordusu'nun etkisi büyüktür. Örneğin, Devrim Muhafızları Hava Kuvvetlerinin temel görevi, balistik füze sistemlerinin kontrolü ve kullanımındır (Katzman,1993: 11). 2003 yılında Şahab-3 füze sistemleri Devrim Muhafızları Ordusu Hava Kuvvetleri aracılığıyla envantere dâhil edilmiştir. Kimyasal ve biyolojik silahlarının geliştirilmesinde de yine Devrim Muhafızları Ordusu tarafından takip edilmektedir (Cordesman, 2007: 6). Balistik füze programlarının ve Nükleer silahların geliştirilmesinde temel aktör Devrim Muhafızları Hava Kuvvetleridir.

Basra Körfezi, Ortadoğu'dan çıkarılan petrol ve gazın ihraç edilmesinde çok kritik ve uluslararası öneme sahip bir yerdir. Dünya enerji sevkiyatında kritik bir coğrafi geçiş yeridir. İran, Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Umman, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Basra Körfezi ülkeleridir. Basra Körfezi ülkelerinin petrol ve gaz sevkiyatı Basra Körfezi üzerinden sağlanmaktadır. Körfez, Ortadoğu bölgesinde ekonomik açıdan bir düğüm noktasıdır (Demir, 2014: 108). Dünya petrol akışının yaklaşık % 40'ı Basra Körfezi üzerinden sağlanmaktadır (BP World Energy, 2013: 19). Boru hattı ile yapılan gaz ticaretinde 17,3 milyar m³ 'lük ihracatla Basra Körfezi dünya gaz transferinde de önemli bir yerdedir (BP World Energy, 2013: 29).

1979 İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesinin ardından İran İslami rejimi benimsemiş ve Şii temelli bir devlet olmuştur. Diğer Körfez ülkeleri bu durumu bir tehdit olarak algılamıştır. Devrimini ardından İran, diğer Körfez ülkeleri tarafından sürekli kısıtlanmaya ve etkinliği azaltılmaya için çalışılan bir ülke olmuştur. Bu durum diğer Arap Körfez ülkelerini bölgesel ve küresel ittifak arayışlarına itmiştir. Başta kendi aralarında ekonomik, siyasi ve sosyal işbirliği oluşturmaya yönelik Körfez İşbirliği Konseyi'ni oluşturmuşlardır (Russell, 2005: 77-88). Bir diğer ittifak konusu NATO ile olmuştur. Bahreyn, Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri, NATO üyesi olmuştur. İttifak arayışının bir sonucu olan bu durumda ortak amaç Körfezin güvenlik ve istikrarının müştereken sağlanmasıdır (Demir, 2014: 113).

ABD için Körfezin güvenliği üç konu dolayısıyla önemlidir. Bunlar: petrol sevkiyatında sürekliliğin sağlanması, sevkiyatı gerçekleştiren gemilerin serbest dolaşımı ve anti-Amerikan güçlerin bölgede etkin olmasını istememesidir (Brzezinski ve Gate , 2008: 25). ABD, Basra Körfezine yönelik politikalarını bu çıkarları doğrultusunda belirlemektedir. Çıkarları ABD'nin bölgede askerî üslere sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Yani bölgedeki menfaatlerini korumak için askeri varlığı gereklidir. ABD; Bahreyn, Katar, Mısır, Umman, İtalya, Portekiz ve İspanya gibi pek çok ülkede üslere sahiptir (Demir, 2014: 114).

İran Basra Körfezi'nin güvenliği bir iç güvenlik meselesi olarak algılanmaktadır. İç güvenliğinin bir parçası olarak gördüğü Basra Körfezinde söz sahibi olmak istemektedir. İran, Basra Körfezinde ara ara askeri tatbikatlar yapmaktadır. Böylece Hürmüz Boğazının ve Körfezin kontrol ve güvenliğini egemenliği altında tutmak istemektedir. Aynı zamanda Hürmüz Boğazını kapatmak için sahip olduğu araçları kullanmaktan çekinmeyeceğini göstermek istemektedir. Sahip olduğu araçlara deniz mayınları, uzun menzilli balistik füzeler, toplar, klasik denizaltı harp silah ve araçları örnek verilebilir (Talmadge, 2008: 82-117).

2010 yılında Hürmüz Boğazı ve çevresinde sahip olduğu araçları görünür kıldığı bir tatbikat gerçekleştirmiştir. Tatbikat Büyük Peygamber-5 tatbikatı olarak adlandırılmıştır. Yapılan tatbikatta yeni geliştirilen ve radara yakalanmayan, hızlı, uzaktan kumanda edilebilen, taşıdıkları füzelerle düşman gemilerinde yedi metre delik açabilen modern harp araç, silah ve gereçlerini kullanmıştır (Keneş, 2012: 358-359). Gerçekleştirmiş olduğu tatbikatla muhtemel saldırılara karşı Dünya petrol sevkiyatında can damarı niteliğinde olan Hürmüz Boğazı'na müdahale edip boğazı kontrol ve güvenlik altına almaya kararlı olduğunu göstermeye çalışmıştır (Eisenstadt, 1996: 61).

İran'ın Büyük Peygamber-5 Tatbikatında kullanmış olduğu araçlar İran'ın asimetrik deniz stratejisinin bir parçasıdır. Buradan hareketle İran devletinin üçüncü güvenlik politikası kapsamında asimetrik savaş taktikleri İran'ın askerî stratejisini dayandırdığı temel politikalardan birisidir. İran, Asimetrik savaş taktiklerinin en önemli uygulayıcısı olan Devrim Muhafızları Ordusu Deniz Kuvvetleri'ni kullanarak

Basra Körfezi'nde Amerikan donanmasının hareket kabiliyetini sınırlamayı, petrol rafinelerini ve İsrail'i füze sistemleri ile etki altına almayı hedeflemektedir (Yegin, 2011: 19).

Basra Körfezinin tüm sorumluluğu Devrim Muhafızları Ordusu Deniz Kuvvetleri'ndedir. Temel görevi Amerikan deniz gücünü dengelemek ve Basra Körfezindeki hareketini sınırlamak olan Devrim Muhafızları Ordusu Deniz Kuvvetleri, Basra Körfezi'nde hasımlarını durdurma ve taarruz gücünü kırma imkân ve kabiliyetine sahiptir. Envanterindeki füze monteli botları, süratli taarruz botları, mayın imkân ve kabiliyetini kıyı füze bataryalarının küçük denizaltıları, ticari deniz araçlarından bozma özel amaçlı platformları, patlayıcı yüklü insansız hava araçlarını ve diniz özel muharebe gücünü kullanmak suretiyle Devrim Muhafızları Ordusu Deniz Kuvvetleri, İran'a önemli ölçüde asimetrik güç katmaktadır (Global Fire Power, 2018). 2013 yılında Pakistan sınırı yakınlarında Umman denizinde yeni bir deniz üssü daha inşa etmiş ve son yıllarda Basra Körfezi kıyılarında deniz üssü sayısını artırmış, böylece Hürmüz Boğazına yönelik hâkimiyetini artırmayı hedeflemiştir (Katzman, 1996: 18.).

Ortadoğu bölgesinde Suriye ve İran siyasi açıdan birbirlerine açıkça destek veren iki ülkedir. Söz konusu iki ülke arasındaki temel yakınlaşma mezhep üzerinden olmuştur. Suriye dörtte üçü Sünni olan bir ülkedir ancak ülkeye yöneten kesim Şiiliğin bir kolu olan Nusayrilerdir (Al-awsat, 2018). Ancak ülkeler arasındaki yakınlaşma mezhepsel düzeyde kalmamış dış politikalarına da yansımıştır.

İran için Suriye, bölge ülkeleriyle olan ilişkilerinde bir dengeleme aracıdır. Bölgede önemli ülkelerden biri olan İsrail'e karşı dengeleme politikasını belirgin olarak kullanmaktadır. İsrail ile izlediği dengeleme politikasında temel unsur Hizbullah'tır. Stratejik olarak bölgede güçlü olmak isteyen İran, Hizbullah'ı İsrail'e karşı büyük bir koz olarak kullanmaktadır. Aynı zamanda İran Hizbullah'ı Suriye'nin yardımıyla desteklemektedir (Erol ve Oğuz, 2015: 265). Suriye yönetimi için de İran, varlığını sürdürmesinin garantisi konumundadır. İran da Suriye'nin toprak bütünlüğünün tehlikeye girmesini istememektedir. Öyle ki 2011 Arap Baharı'nın

Suriye'ye sığramasının ardından ülkenin toprak bütünlüğü tehlike altına girince İran halk hareketlerinin karşısında bir pozisyon almıştır (Sinkaya, 2016: 51).

Suriye de mevcut rejimin devamını isteyen İran, Suriye'de bir takım savaş yöntemleri takip etmektedir. Bu yöntemlerin başında gelen ise 'vekâlet Savaşları'dır. Vekalet Savaşı yöntemi ile İran doğrudan Suriye topraklarına girmemekte, savaşan desteklediği gruplar aracılığıyla savaşa dahil olmaktadır. İran'ın Suriye'de izlediği Vekâlet Savaşlarının en önemli unsuru Şii milis gruplardır (Çelik, 2016: 265).

Pakistan ile Lübnan arasındaki bölgedeki Şii nüfus yoğun olarak yaşamaktadır. Bu bölgede yaşayan Şii milis güçler İran tarafından Şii kimliği ön plana çıkararak ve askeri eğitim verilerek başta Suriye ve Irak olmak üzere farklı bölgelere gönderilmektedir. İran'ın yönlendirmesiyle Suriye'de varlık gösteren Şii milis güçler şu şekildedir: Hizbullah, Ebu Fadl el-Abbas Tugayı, Zülfikar Tugayı, Irak Hizbullah'ı, Seyyidu's Şüheda Tugayları, Bedir Örgütü (Şehit Muhammed Sadr Güçleri), Kefil Zeynep Tugayı-Asaib Ehl'il Hak, Hizbullah Nuceba Hareketi, el-Vaat es-Sadık Birliği, Esedullah Galip Tugayı, İmam Hüseyin Tugayı, Mehdi Ordusu (Muemmel Tugayı), Fatimiyyun Tugayı ve Doğu Asya ve diğer ülkelerden gelen Şii savaşçılardır (Aljeezare, 2017). İran, söz konusu Şii milis gruplara eğitim, lojistik ve silah sağlamaktadır. Bütün bunları Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücü aracılığıyla yapmaktadır. Kudüs Gücü'nün komutanı Kasım Süleymani Suriye'deki savaşta adı geçen temel figürlerden biri olmuştur (BBC, 2020).

İran Devleti'nin benimsemiş olduğu dördüncü ve son güvenlik politikası Ortadoğu bölgesinde paramiliter ve terör gruplarının oluşumunu ya desteklemekte ya da kendi eliyle oluşumlarına zemin hazırlamaktadır (Alifoneh, 2015). Desteklediği paramiliter ve terör gruplarının İran devleti toprakları dışında caydırıcılık amacı doğrultusunda kullanması Devrim Muhafızları Ordusu tarafından yürütülen faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, Devrim Muhafızları bünyesinde kurulan ve özel yetiştirilmiş bir grup olan Kudüs Gücü eliyle gerçekleştirmektedir (BBC, 2020). Kudüs Gücü, Hizbullah ve Hamas gibi örgütler vasıtasıyla İran'a yönelik bir tehlike halinde bu örgütler vasıtasıyla sınır ötesi eylemler gerçekleştirilecektir. Terör gruplarıyla yürütülen vekâlet savaşları sayesinde savaşın yıkıcı etkisi hasım ülkede de

hissedilmektedir (Gürcan, 2012: 97). İran, Suriye'deki konumunu korumak için mevcut rejime hem siyasi hem askeri destek vermektedir. Askeri desteğini Şii milis gruplar aracılığıyla yapmaktadır. Ancak Suriye iç savaşıyla birlikte vekâlet savaşları da farklı bir boyut kazanmıştır. Çünkü farklı ülkelerde bulunan milis grupları Suriye'ye gönderilmiştir (Alifoneh, 2018). Şii milis gruplar bir diğer adıyla gönüllü savaşçıların örgütlenmesinden Suriye'ye gönderilmelerine kadar her konuda Kudüs Gücü sorumludur.

Bir ülkenin dış politikası ile güvenlik politikaları arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. İran açısından da durum farklı değildir. Devrimin ilk yıllarında izlenen dış politika 'izolasyonist' bir nitelik taşımıştır. Bu doğrultu da İran, uluslararası güç blokları ve ittifaklardan uzak durmuş ve genelde üçüncü dünya ülkeleri ile yakın ilişki halinde olmuştur. Devrimden günümüze ise İran'ın izlemiş olduğu dış politik hedefler doğrultusunda güvenlik politikası 'caydırıcı savunma' olarak ifade edilebilmektedir (Sarı, 2018). İran'ın dış politika da ve güvenlik politikaların da ulaşmak istediği ana hedefler ülke içinde istikrarın sağlanması, İslam Devrimini korumak ve Şii nüfusun baskın olduğu alanlarda lider konumunda olmaktır. Söz konusu hedeflere ulaşmadaki temel aktör ekonomik ve siyasi alanda elde etmiş olduğu güçle Devrim Muhafızları Ordusudur. Devrim Muhafızları Ordusu, İran devlet sisteminin hemen hemen her alanında olduğu gibi güvenlik politikalarında da hâkimiyete sahiptir. Dış politikanın bir parçası niteliğinde olan Güvenlik politikalarının belirlenmesinden uygulanmasına etkinliğini hissettiren Devrim Muhafızları Ordusu, konvansiyonel olmayan yöntem ve kabiliyetlerle güvenlik politikaları alanında da faaliyetlerini devam ettirmektedir (Yalçınkaya, 2016: 521).

SONUÇ VE ÖNERİLER

İran liderliği, 11 Şubat 1979'da iktidarı ele geçirdikten sonra, devrik rejimden kalan kurumlar arasında Şah döneminden kalan orduyu da devralmıştır. Şah tarafından kurulan Ordu'nun, Devrimci liderliğe olacağı konusunda kuşku duyulmaktaydı. Devrimci liderlik, hem hala şüphelenilen Orduya karşı bir karşı dengeleyici güç hem de İran genelinde devrimci otoriteyi uygulamak için zorlayıcı bir güç olarak İslam Devrim Muhafızları Ordusu'nu kurmuştur.

Nisan 1979'da bir milis gücü olarak kurulan Devrim Muhafızları, kademeli olarak kurumsallaşmış ve İran siyasi sistemde etkili bir aktör haline gelmiştir. Devrim sonrası İran'da Devrim Muhafızları'nın siyasi sistemdeki rolünü anlamak için hem Devrim Muhafızları'nın özelliklerinden olan ideolojik bakış açısını, askerî yapısını ve kurumsallığının hem de ülke genelinde hâkim olan siyasi sistemin dinamiklerini oluşturan ekonomik, iç ve dış politik meselelerin ve bunlarla bağlantılı olarak güvenlik yaklaşımının ve siyasi liderlerle ilişkilerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Devrim Muhafızları Ordusu'nun özellikleri arasında ikisi ön plana çıkmaktadır: Devrimci ordu içindeki birlik duygusu, yani kurumsallığı ve bu ordunun ideolojik bakış açısı. Devrimci ordunun ideolojisinin analizi, siyasi sisteme dâhil olmasının nedenlerini keşfetmeye yardımcı olur ve kurumsallığın incelenmesi, kurumsallığın ne ölçüde etkili olduğunu anlamayı sağlar. Devrimci Ordu'yu siyasi sistemde önemli bir aktör haline getiren alanlar vardır. Bunlarda dikkate alındığında Devrim Muhafızları'nın güvenlikle ilgili düzenli görevleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kudüs Gücü kurulmuştur. Devrim Muhafızları Donanması'na stratejik adaları ve Basra Körfezi'nin bazı kısımlarını savunma ve o bölgede üstünlüğün sağlanması emri verilmiştir.

Güvenlik ve savunma görevlerine ek olarak Devrim Muhafızları, savaş sonrası dönemde yeniden yapılanma çabalarına girişmiştir. Ülkenin uğradığı yıkımı yeniden inşa etme çabalarına destek olmak için Devrim Muhafızları, askerî olmayan inşaat projelerine girmiştir. Bu çerçevede Hatem'ul Enbiya, Devrim Muhafızları tarafından yeniden yapılanma projeleriyle ilgilenmek için kullanılan en önemli kurum olmuştur.

Kapsamlı inşaat mühendisliği ve yeniden inşa projeleri nedeniyle Devrim Muhafızları, savaş sonrası İran'ın ekonomik ve ticari hayatına kademeli olarak dâhil olmuştur.

1979 sonrası İran'da ortaya çıkan ikili siyasi ve askerî sistemin temel dayanağı ve koruyucu olma özelliğine sahip Devrim Muhafızları Ordusu, süreç içinde kendi siyasal sistem içerisindeki yerini belirleyecek olan kimliğini inşa etmiş ve rejimin doğasına yönelik tehditleri kendi bünyesinde birleştirdiği için tehdit olarak gördüğü her şeye karşı sistemde görünür olmaya başlamış ve bu yerini her geçen gün artırarak korumaktadır. Sistem içerisinde Devrim Muhafızları genellikle özerk bir kurum olarak kabul edilmektedir. Bu özgün konumu siyasal sistemdeki yeri ile pekişmektedir. Her ne kadar Devrim Muhafızları'nın siyasal sistem içerisindeki yeri son yıllarda daha çok görünür hale gelmiş olsa da İran devriminin sağlamlaşmasında ve kurumsallaşmasında her zaman önemli bir rol oynamıştır.

Devrim Muhafızları Ordusu, ülke genelinde sahip olduğu şirketler ve ekonomideki rolü nedeniyle birçok sektörde ekonomik tekel konumundadır. Devrim Muhafızları Ordusu'nun bu gücü özellikle yabancı yatırımcılar için ekonomik anlamda bir güvensizliğe ve haksız rekabete yol açmaktadır. Devrim Muhafızlarının ülke ekonomisindeki bu baskın konumunun azaltılması yoluna gidilmelidir. İdeolojik bağları bu denli güçlü olan bu yapıyı ekonomik alandan uzaklaştırmadan İran ekonomisinin iyiye gitmesi beklenemez. Ülkenin zenginliğinin sadece belirli bir kesimde toplanmış olması, ülke ekonomisinin çok daha kötüye gitmesine ve halkın büyük çoğunluğunun huzursuzluğuna sebep olmaktadır.

Devrim Muhafızları Ordusu, ülke içerisinde her alanda olduğu gibi dış politika ve güvenlik politikalarında da hâkimiyete sahiptir. Söz konusu alanlarda politikaların belirlenmesinden uygulanmasına kadar geniş bir yelpazede etkinliğini koruyan Muhafızları Ordusu, konvansiyonel olmayan yöntem ve kabiliyetler ile hedeflerine ulaşmayı amaç edinmiştir. Ancak dış politikada sadece bu yöntemin kullanılması bir yere başarı getirebilecektir.

Kullanılan asimetrik kabiliyetlerle birtakım hedeflere ulaşılsa da güvenliğin sürekliliği ve daha etkin bir caydırıcılık için yüksek konvansiyonel kabiliyetlere de

ihtiyaç vardır. Burada devreye İran Ordusu (Arteş) girmektedir. Arteş, devrimin ardından yeni kurulan rejime tehdit olarak algılanmış ve pasifize edilmesi yolunda en önemli bir adım olan Devrim Muhafızları Ordusu kurulmuştur. Aynı zamanda Arteş, iç dengeler açısından çağın gerektirdiği ölçüde modernleştirilmemiştir. Ancak İran bölgesel bir güç olma hayali kuruyorsa Arteş'i de etkin bir konuma getirmeli ve Devrim Muhafızları Ordusu ile işbirliği içerisinde faaliyette bulundurmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABD İnan Devrim Muhafızlarını Terör Örgütü İlan Etti* (2019, 8 Nisan). DW, <https://www.dw.com/tr/abd-iran-devrim-muhaf%C4%B1zlar%C4%B1n%C4%B1-ter%C3%B6r-%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC-ilan-etti/a-48255768>, (06.07.2019).
- Abdo, Geneive and Jonathan Lyons (2003). *Answering Only to God; Faith and Freedom in Twenty-First Century Iran*. New York: Henry Holt.
- Abrahamian, Eravand (2004). *İnan Beyne Do Engelab (İki Devrim Arasında İnan)*, Çev: Ahamad Golmohamadi, Mohammad Ebrahim Fattahi, Ney Yayınları, Tahran.
- Abrahamian, Ervand (1980). "The Guerilla Movement in Iran, 1963-1977," *MERIP Reports*, No.86.
- Abrahamian, Ervand (1989). *Radical Islam; The Iranian Mojahedin* (London: I.B.Tauris).
- Abrahamian, Ervard (2017). *Modern İnan tarihi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları, Çev.Dilek Şendil.
- Adelman, Jonathan (1980). *The Revolutionary Armies: The Historical Development of the Soviet and the Chinese People's Liberation Armies*, Greenwood Press.
- Adelman, Jonathan (1985). *Revolution, Armies, and War: A Political History* (Boulder: Lynne Rienner).
- Afrasiabi, Kaveh (1994). *After Khomeini; New Directions in Iran's Foreign Policy*. Boulder, San Francisco: Westview Press.
- Akhavi, Shahrough (1987). "Elite Factionalism in the Islamic Republic of Iran", *Middle East Journal*, cilt 41, sayı 2.
- Alamdari, Kazem (2005). "The Power Structure of the Islamic Republic of Iran: Transition from Populism to Clientalism, and Militarization of the Government," *Third World Quarterly*, Cilt.26, No.8.
- Alfoneh, Ali (2007). "How Intertwined are the Revolutionary Guards in Iran's Economy," *AEI Middle Eastern Outlook*, No.3.
- Alfoneh, Ali (2008). "Iran's Parliamentary Elections and the Revolutionary Guards' Creeping Coup d'Etat," *AEI Middle Eastern Outlook*, No.2.
- Alfoneh, Ali (2010). "The Revolutionary Guards' Looting of Iran's Economy," *AEI Middle Eastern Outlook*, No.3.

- Alfoneh, Ali (2008). "The Revolutionary Guard's Role in Iranian Politics," *Middle East Quarterly*, Cilt 15, No. 4.
- Alfoneh, A. (2015). Shiite Combat casualties show the depth of Iran's involvement in Syria (The Washington Institute). Retrieved from <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/shiite-combat-casualties-show-the-depth-of-irans-involvement-in-syria>
- Alfoneh, A. (2018). Tehran's Shia foreign legions (Carnegie Endowment for International Peace). Retrieved from <https://carnegieendowment.org/2018/01/30/tehran-s-shia-foreign-legions-pub-75387>
- Algar, Hamid (1981). *Islam and Revolution, Writings and Declarations of Imam Khomeini*. Berkeley: Mizan Press.
- Al-Marzoğuq, A (2016). An Exploration of the Security Dilemma in the Middle East: The Impact of the Transformative Power of Iran's Foreign Policy. *Doktora Tezi*, Keele Üniversitesi, 2016, s. 91.
- Aliasgary Soroush & Marin Ekstrom, "Chabahar Port and Iran's Strategic Balancing With China and India", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2021/10/chabahar-port-and-irans-strategic-balancing-with-china-and-india/>, (Erişim Tarihi: 30.11.2021).
- <http://al-ahwaz.org/english/ahwaz-history/> [Erişim Tarihi 14.07.2020]
- <https://www.ahwazna.org/ar/political-program> [Erişim Tarihi 11.07.2020]
- Ansari, Ali (2006). "Iran, İslam and Democracy: The Politics of Managing Change, UK", Chatham House.
- Ansari, Ali (2008). "Iran under Ahmadinejad: Populism and its Malcontents," *International Affairs*, Cilt.84, No.4.
- Alagöz Akçadağ, E. (2016). Çin'in Enerji Güvenliğinin İran ile İlişkilerine Etkisi . *The Turkish Yearbook of International Relations* , (47) , 59-78 .
- Al-Awsat, "Musa al Sadr: The Untold Story", <https://eng-archive.aawsat.com/theaawsat/features/musa-al-sadr-the-untold-story>, (Erişim Tarihi: 27.04.2018).
- AlJazeera, "Suriye'deki İthal Şii Savaşçılar/Suriye'de İç Savaş", <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyedeki-ithal-sii-savascilar>, (Erişim Tarihi: 25.05.2022).
- Bahgat, Gawdat (2011). "Iran's Regular Army: It's History and Capacities", *Middle East Institute Viewpoints*, s. 20.

- Bani-Sadr, Abol Hassan (1991). *My Turn to Speak: Iran, the Revolution & Secret Deals with the U.S* (New York: Brassey's Inc., 1991).
- Bashiriyeh, Hossein (1984). *The State and Revolution in Iran*. London & Canberra: Croom Helm.
- Balcı, Çağatay (2021). "Reisi Dönemi'nde İran İç Güvenlik Politikası", İRAM.
- Balcı, Çağatay (2020). "İran'da Silahlı Gruplar: Karşılaştırmalı Bir Analiz", İRAM.
- Bayar, T (2019). Multiple Dualities: Seeking the Patterns in Iran's Foreign Policy. *All Azimuth*, 8 (1), 37-54.
- Behrami, Ghodrattollah (2011). "Nakshe Sepah dar Mobaraza ba Dzedde Enghelab", Hasun, no.16 (Tabeston 1387), <http://www.basij.ir/fa/definitioncontent.php?UID=87926&vn=87914> (Erişim: 16 Ocak 2011).
- Behrooz, Maziar (1999). *Rebels with a Cause: The Failure of the Left in Iran*. London, New York: I.B. Tauris.
- Birkan, Kemal Ertan (2021). "İran-Çin Anlaşması: Ekonomik Bir Bakış", İRAM.
- Brinton, Crane (1957). *The Anatomy of Revolution*, New York: Vintage Books.
- Buchta, Wilfried (2000). *Who Rules Iran: The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington DC.: The Washington Institute for Near Eastern Policy & Konrad Adenauer Stiftung.
- Buchta, Wilfried (2002). "Iran's Security Sector, An Overview," *DCAF Working Paper*, No.146.
- Buchta, Wilfried (2004). "Iran's Security Sector: An Overview". Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Working Paper, No: 146.
- Brzezinski, Z., Gates, R.M. (2008). İran'ın zamanı geldi. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Byman, D., Chubin, S., Ehteshami, A., Green, J (2001). Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era. *Rand*, s. 46.
- BBC. (2020). Analysis: Iran's Quds Force from secret army to saviour of the region. Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50979292> (Erişim tarihi:25.05.2022)
- BBC. (2020)."Kasım Süleymani:İran'ın orta Doğu'daki istihbarat faaliyetlerinin arkasındaki isim", <https://monitoring.bbc.co.uk/product/c201ftws> (Erişim Tarihi: 27.06.2022).

- BP Statistical Review of World Energy (2013). bp.com/statisticalreview (Erişim Tarihi: 20.01.2020).
- Cabbar, Faleh (2004). *Irak'ta Şii Hareket ve Direniş* (çev. H. Halis), İstanbul: Agora.
- Cann, Rebecca and Constantine Danopolous (1997). "The Military and Politics in a Theocratic State: Iran as Case Study," *Armed Forces & Society*, Cilt.24, No.2.
- Chehabi, Houshang (2006). "Iran and Lebanon in the Revolutionary Decade", Houshang E. Chehabi (der.), *Distant Relations: Iran and Lebanon in the Last 500 Years* (New York: I.B.Tauris, 2006).
- Chorley, Katherine, (1953). *Armies and the Art of Revolution*, Boston: Beacon Press.
- Constitute Project (2020). *Iran (Islamic Republic of)'s Constitution of 1979 with Amendments through 1989*, https://www.constituteproject.org/constitution/Iran_1989.pdf, (22.11.2020).
- Cordesman, Anthony (1994). *Iran's Military Forces: 1988-1993*. Washington DC.: Center for Strategic and International Studies.
- Cordesman, Anthony (1999). *Iran's Military Forces in Transition*. Westport & London: Praeger.
- Cordesman, Anthony (2003). *Iranian Threats and US Policy: Finding the Proper Response*. Washington DC: Center for Strategic and International Studies (CSIS).
- Cordesman, Anthony (2004). *The Military Balance in The Middle East, An Analytic Overview: Military Expenditures and Arms Transfers, Major Arms by Country and Zone and Qualitative Trends*. Washington DC: Center for Strategic and International Studies (CSIS).
- Cordesman, Antnory (2001). *Military Expenditures and Arms Transfers in the Middle East*. CSIS.
- Cordesman, A. H.-Burke, A. A. (2002). *Western Military Balance and Defense Efforts*. CSIS.
- Cordesman, A. H.-Peacock, M. (2015). *Military Spending and Arms Sales in the Gulf*. CSIS.
- Çelik, Kadir Ertaç (2016). "İslam Devrimi Sonrası İran'da Kimlik ve Dış Politika: Konstrüktivist Bir Bakış", *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), Yaz 2016, s. 265.
- Dashti, N. (2012). *The Baloch and Balochistan*. Trafford Publishing
- Dareini, Ali Akbar (2009). 'Iran Reformists Hope for High Election Turnout', Associated Press, (erişim tarihi:22 Mayıs 2009).

- Dana. (2016). Besic-i Camia-yi Zenan Motor-i Hareket-i İctimai ve Siyasi-yi Banuvan-i İnan. <https://124.im/V12> [Erişim Tarihi: 10.03.2022].
- Demir, Ali(2014). “İnan'ın Basra Körfezi'ni Bloke İhtimali ve Hürmüz Boğazı'ndan Geçişlerin Uluslararası Hukuk Açısından Analizi”, Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, 107-140.
- Derman, Giray Saynur “Suriye Krizinin Çözümünde İki Önemli Aktör”, <http://www.ankasam.org/suriye-krizinin-cozumunde-iki-onemliaktor/>, ANKASAM, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, (1 Ocak 2017), (Erişim 15 Ocak 2017).
- Dik, Esra (2016). “Merkezi Devletin Oluşumu ve Anayasal Gelişmeler”. Tangör, B (Editör). İnan Toplum, Devlet ve Siyaset. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), 69-137.
- Dumlupınar, Arif (2017). “İnan'ın Güvenlik Politikalarında Devrim Muhafızları Ordusu'nun Yeri”, ANKASAM, No.1, Şubat 2017.
- Ehsani, Kaveh (2009). “Survival through Dispossession: Privatization of Public Goods in the Islamic Republic,” *Middle East Report*, No.250.
- Ehteshami, Anoushiravan ve Mahjoub Zweiri (2007). *Iran and the Rise of its Neoconservative* London: I.B. Tauris.
- Ehteshami, Anoushiravan (1995). *After Khomeini: The Iranian Second Republic*, London, New York: Routledge, 1995.
- Eisenstadt, M (2001). “The Armed Forces of the Islamic Republic of Iran: An Assessment”. *The Middle East Review of international Affaires Journal*, Volume: 5, No: 1.
- Eisenstadt, M. (1996). *Iranian military power capabilities and intentions*. Washington DC: The Washington Institute for Near East Policy, Policy Papers 42.
- Eisenstadt, Michaelv (1998). “İnan's Revolutionary Guard Commander sends a warning,” WINEP Policywatch, No.314.
- Ellis, John (1995). *Armies in Revolution* (London: Croom Helm, 1973). Emadi, Hafizullah, “Exporting İnan's Revolution; the Radicalization of the Shiite Movement in Afghanistan”, *Middle Eastern Studies*, cilt 31, sayı 1.
- Entessar, Nader (1988). “The Military and Politics in the Islamic Republic of İnan”, H. Amirahmadi & M. Parvin (der.), *Post-Revolutionary İnan*, Westview Press.
- Eslahce, Mostafa (20011). “Nekhosteen Dovlate Jomhoure Eslami: Az Aagaz ta Enjam”, *Babamdadkhabar*, 10 Şubat 2009, http://www.bamdadkhabar.net/2009/02/post_783/ (Erişim: 15 Ocak 2011).

- Erol, Mehmet Seyfettin ve Şafak Oğuz, “Hybrid Warfare Studies and Russia’s Example in Crimea”, *Gazi Akademik Bakış*, 9(17), Kış 2015, s. 265.
- İlyasi, M. H. (2005). Senceş-i Mizan-i Eserbahşi-yi İkdamat-i Ferhengi-yi Vahid-i Besic-i Haheran der Mukabele ba Tehacum-i Ferhengi. *Faslname-i Mütalaat-i Ferhengi-Difai-yi Zenan*, 2 (1), s. 9-37.
- Fanid, N (E.) A (2015). “İran İslam Cumhuriyetinin Hükümet Sistemi”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 12, 283-296.
- Farhi, Farideh (2004). “The Antinomies of Iran’s War Generation,” in L.G.Potter & G.G.Sick. eds., *Iran, Iraq, and the Legacies of War*. New York: Palgrave.
- Farzam, R & Sarı, İ (2017). Fatimiyyun: İran’ın Afgan Milisleri. Selçuk Üniversitesi *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, (6), 267-290.
- Farzaneh, Mateo (2007). “Shi’i Ideology, Iranian Secular Nationalism and the Iran-Iraq War (1980-88),” *Studies in Ethnicity and Nationalism*, Cilt.7, No.1.
- Forozan, H. & Afshin, S (2017). The Military and the State in Iran: The Economic rise of the Revolutionary Guards. *The Middle East Journal*, 71 (1), 67-86.
- Frick, Matthew (2007). “Iran’s Islamic Revolutionary Guard Corps; An Open-Source Analysis,” *Joint Force Quarterly*, Sayı 49.
- Freedman Robert O.(2000). “Russian-Iranian Relations in the 1990s, Middle East Review of International Affairs”, Cilt 4, No. 2, June 2000, s.14.
- Gaani, Mahdi (2007). “Az Razmandegi ta Sazendegi,” *Shahrivande Emroz*, 16 Eylül 2007.
- Ganber, M . & B, Bayat (2019). Tehditha Mohitşinasi (ناريا يملاسا پروهمج حطس رد) . يتسيرورت ياهديدهت يسانشطيحم . Teröristi der Sathi Cumhuriyi İslami İran) *Journal of Political Science, Islamic Azad University*, 14(46), s. 159-185.
- Gheissari, Ali ve Vali Nasr (2005). “The Conservative Consolidation in Iran,” *Survival*, Cilt 47, No. 2.
- Golkar, Saedi (2014). Iran’s Revolutionary Guard: Its Views of the United States. *Middle East Policy*, 21 (2), s. 53-61.
- Golkar, Saeid (2010). “The Ideological-Political Training of Iran’s Basij,” *Middle East Brief*, Crown Center for Middle East Studies, Brandeis University, No.44.
- Golmohammadi, V (2019). The Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran: Prospects for Change and Continuity. *All Azimuth*, 8 (1), 93-102.
- Guzansky, Y.-Shapir, Y. S. (2015). Iran Goes Ballistic. *Middle East Quarterly*, 22(1), 1-12.

- Gündoğan, Ünal (2010). İran ve Ortadoğu, Liberte Yayınları, Ankara.
- Habibi, N (2015). “How Ahmedinejad Changed Iran’s Economy”. The Journal of Deve-losing Areas, Volume: 49, No: 1, 305-312.
- Haeri, Safa (2002). “Reformers attack rev. guards interfering in political matters,” *Iran Press Service*.
- Halliday, Fred (1987). “Iran’s New Grand Strategy,” *Middle East Report*, No.144.
- Hiro, Dilip (2006). *Iran Today*, London, Politico’s.
- Hiro, Dilip (1985). *Iran under the Ayatollahs*. London: Routledge.
- Hooglund, Eric (1989). “The Islamic Republic at War and Peace”, *Middle East Report*, sayı156.
- Hourcade, Bernard (2009). “The Rise to Power of Iran’s ‘Guardians of the Revolution’”, *Middle East Policy*, Cilt 16, Sayı 3, 58-63.
- <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/iranda-devrim-muhafizlarinin-siyaset-ve-ekonomi-uzerindeki-etkileri/1860790> (01.06.2020).
- https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=iran (22.03.2018)
- Humeyni, Ruhullah (2002). *Islamic Government: Governance of the Jurist*. Hamid Algar (çev.), The Institute for Complation and Publication of Imam Khomeinis Works.
- Humeyni, Ruhullah (1995). *Cayigah-i Zen der Endişe-i İmam Humeyni*. Tahran: Müessese-i Tanzim ve Neşr-i Asar-i İmam Humeyni.
- Husseinian, RohAllah (2011). “Why and How Bazargan Became Prime Minister?” *Iran Revolution Document Center*, <http://www.irdc.ir/en/content/6785/default.aspx> (2 Şubat 2011).
- ICL Project, https://www.servat.unibe.ch/icl/ir00000_.html, (03.05.2020).
- Iran Data Portal, <https://irandataportal.syr.edu/irgc-commanders-letter-to-khatami>, (03.06.2020).
- Iranian-backed Elements Working on Iraq Base Housing U.S. Soldiers (2015, 23 Haziran). CNN, <https://edition.cnn.com/2015/06/23/politics/iranians-iraq-base-u-s-soldiers/index.html>, (12.09.2018).
- İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) (2018). Devrim Muhafızları Ordusunun (DMO) Ülke Ekonomisindeki Rolü. <https://www.iramcenter.org/devrim-muhafizlari-ordusunun-dmo-ulke-ekonomisindeki-rolu/> (21.03.2018)

- İran'da Devrim Muhafızları'nın siyaset ve ekonomi üzerindeki etkileri (2020 Haziran). AA,
- Jalaepor, H., "Shahadat Talabei ba Manteghe Kur," in *Pas az Dovvome Khordad, Negahe be Jameashenakhte be Jonboshe Madaneye Iran*. Tahran.
- Karbassian, Akbar (2000). "Islamic Revolution and the Management of the Iranian Economy," *Social Research*, Cilt.67, No.2.
- Katzman, Kenneth (1993). *The Warriors of Islam; Iran's Revolutionary Guard*, Boulder, Oxford: Westview Press.
- Kazemzadeh, Masoud (2007). "Ahmadinejad's Foreign Policy," *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, Vol.27, No.2.
- Kechichian, J.A. and H. Sadri (1989). "National Security," in H.C. Metz, *Iran, a Country Study*. 4th ed., Washington DC.; Library of Congress.
- Kemal, Teşgom (2018). İran Devrim Muhafızları Devleti'ne Dönüşebilir. AA. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/iran-devrim-muhafizlari-devletine-donusebilir/737775>, (30.05.2018).
- Kermani, Navid (2001). "The Fear of the Guardians: 24 Army Officers Write a Letter to President Khatami," R. Bruinner & W. Ende (der.), *The Twelver Shia in Modern Times*, Leiden, Boston, Koln: Brill, 2001.
- Keneş, B. (2012). *Hasan Sabahtan bugüne İran ve terör*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keskin, Arif (2007). "Şii Jeopolitiği ve İran" *Avrasya Dosyası*, Cilt 13, Sayı 3.
- Klare, M. T. (1996). *Arms Trade in the 1990s: Changing Patterns, Rising Dangers*. *Third World Quarterly*, 17(5), 857-874.
- Khajehpour, Bijan (2002). "Protest and Regime Resilience in Iran," *Middle East Report Online*.
- Khalaji, Mehdi (2007). *Iran's Revolutionary Guards Corps*. Washington Institute for Near East Policy, No.1273, <http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=2649>, (15.05.2020).
- Khomeini to Ahmadinejad," *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, cilt.29, No.1.
- Koca, Nazlı (2020). "Devrim Muhafızları: İran'ın Düalist Sisteminde Yeri ve Etkisi Nedir?," Cilt: 22, Sayı: 4.
- Koç, Mehmet (2017). *İran'da Devlet Yapısı ve Temel Kurumlar-1 Devrim Rehberliği*. Ankara: İran Araştırmaları Merkezi (İRAM).

- Koç, Mehmet (2018). Devrim Muhafızları Ekonomik Faaliyetlerini Sonlandırıyor Mu? İRAM. <https://iramcenter.org/devrim-muhafizlari-ekonomik-faaliyetlerini-sonlandiriyor-mu/>, (13.05.2019).
- Malek, Mohamed (1989). "Elite Factionalism in the Post-Revolutionary Iran", *Journal of Contemporary Asia*, Cilt 19, Sayı 4.
- Menashri, David (2010). "Reform versus Radicalism in the Islamic Republic," *Current Trends in Islamist Ideology*, Cilt.10.
- Menashri, David, "Iran," *Middle East Contemporary Survey*, Cilt 5, 1980–81.
- Merdinger, Susan (1982). "A Race for Martyrdom: The Islamic Revolutionary Guards Corps (IRGC)," Master's Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California.
- Mevlütöğlü, Arda, (2019). "İran'ın Askerî Kapasitesine Genel Bakış", *Orta Doğu Analiz*, Cilt.10, Sayı 88.
- Milani, Abbas (2007). "Pious Populist: Understanding the Rise of Iran's President," *Boston Review*.
- Milani, Mohsen (1994). *The Making of Iran's Islamic Revolution: From Monarchy to Islamic Republic*, Westview Press.
- Moslem, Mahdi (2002). *Factional Politics in Iran*, Syracuse: Syracuse University Press.
- Mozaffari, Mahdi (1999). "Revolutionary, Thermidorian, and Enigmatic Foreign Policy: President Khatami and the 'Fear of the Wave'," *International Relations*, Cilt.14, No.9.
- Naghizadeh, Ahmad (2008). "Politics and the military in Iran," *Defense Nationale et Securite Collective*.
- Nazarpour, Mehdi (2008). "Jaygaahe Nirouhaye Mosaleh dar Nezame Jomhoure Eslami," *Hassoun*, no.11.
- Nazarpour, Mehdi (2009). *Ganune Asasi-e Cumhuriy-e Eslami-e İran (İran İslam Cumhuriyetin Anayasası)*, Maaref Yayınları, Tahrân.
- Negahban, B (2012). Who Makes Iran's Foreign Policy? *Yale Journal of International Affairs*, (12), s. 33-40.
- Noorbaksh, Mehdi (2011)." Mehdi Bazargan's Biography", http://www.bazargan.info/la_english/english.htm (Erişim: 2 Şubat 2011).

- Özel, Suna M. (2012). “Rusya’nın İran Kaygısı mı Beklentisi mi?”, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusyaslavarastirmalarimerkezi/2012/02/29/6510/rusyanin-iran-kaygisi-mi-beklentisi-mi> (Erişim: 15 Haziran 2021).
- Perlmutter, Amos (1977). *The Military and Politics in Modern Times*, Yale University Press.
- Perlmutter, Amos ve William M. Leogrande (1982). “The Party in Uniform: Toward a Theory of Civil-Military Relations in Communist Political Systems”, *The American Political Science Review*, Cilt 76, Sayı 4, Aralık 1982.
- Pollack, Kenneth (1977). “Iran: Shaking up the High Command,” *WINEP Policy Watch*, No.269.
- Rafsanjani, Hashemi (2006). *Hatıralar* (Çev. Hakkı Uygur), İstanbul: Pınar Yayınları, 2006.
- Rahimi, Babak (2009). “The Role of the Revolutionary Guards and Basij Militia in Iran’s ‘Electoral Coup’,” *Terrorism Monitor* (Jamestown), Cilt 7, No. 21.
- Rakel, E. Patricia, (2009). “The Political Elite in the Islamic Republic of Iran: From
- Ramazani, Rouhullah (1988). *Revolutionary Iran: Challenge and Response in the Middle East*, The John Hopkins University Press.
- Rashed, Gholamali (1976). “Sharayat va dzarorathaye tovled, roshd, taspet ve ghostarashe Sepah dar Jang,” *Majalla-ye Seyasate Defa’*, Cilt 5, No. 3.
- Rizvi, M. M. A (2012). Evaluating the Political and Economic Role of the IRGC, *Strategic Analysis*, 36 (4), 584-596.
- Rubin, Michael (1977). “Iran’s Revolutionary Guards – A Rogue Outfit?” *Middle East Quarterly*, Cilt 15, No. 4, Güz 2008. - Schirazi, Ashgar, *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*, London: I.B. Tauris.
- Russell, R.L. (2005). The Persian Gulf’s collective-security mirage. *Middle East Policy*, XII (4), 77-88.
- Sarı, İsmail (2015). “1979 Devrimi Sonrası İran’ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimleri”, *Türkiye-Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2015, s101.
- Sayın, Yusuf (2015). *Ortadoğu’da Türkiye ve İran’ın İşbirliği İmkanları*, Çizgi Kitabevi.
- Sayın, Yusuf ve Kılıçaslan İ.Yasin (2019). “Rekabet ve İşbirliği Denkleminde Türkiye-İran İlişkileri: Suriye Krizi Örneği”, *Cilt.3, No.2*, 231-257.
- Sadri, Houman (1998). “Trends in Foreign Policy of Revolutionary Iran,” *Journal of Third World Studies*, Cilt.15, No.1.

- Saedi, Ali (2002). "Dislocation of the State and the Emergence of Factional Politics in Post-Revolutionary Iran," *Political Geography*, No.21.
- Salihi, Emin (2011). Ortadoğu'da Oluşan Yeni Dengeler ve Şii Hilali Söylemi. *Bilge Strateji*. 3 (4), 183-202.
- Saleh, A. (2013). *Ethnic Identity and State in Iran*. Palgrave Macmillan
- Sanyürek, Mehmet Bora (2018). "İran Devlet Teşkilat ve Anayasal Kurumları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 85, s. 359-378.
- Sarı, İsmal (2018). "Devrimden Günümüze İran'ın Güvenlik Stratejisi", SETA.
- Sayın, A. & Birkan, K. A (2020). İran'da Devrim Muhafızları'nın siyaset ve ekonomi üzerindeki etkileri. AA, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/iranda-devrim-muhafizlarinin-siyaset-ve-ekonomi-uzerindeki-etkileri/1860790>, (07.06.2020).
- Schahgaldian, Nikola (1987). *The Iranian Military Under the Islamic Republic*. SantaMonica: RAND.
- Schirazi, Ashgar (1997). *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*. London: I.B. Tauris, 1997.
- Sick, Garry (2003). "Iran: Confronting Terrorism," *The Washington Quarterly*, Cilt.26, No.4.
- Sinkaya, Bayram (2016). "Yeni Ortadoğu Jeopolitiğinde İran-Rusya Eksenini", *Ortadoğu Etütleri Ocak-Şubat 2016 Cilt: 8 Sayı: 72*.
- Sinkaya, Bayram (2010). İran'da Asker-Siyaset İlişkileri ve Devrim Muhafızları'nın Yükselişi. *Ortadoğu Etütleri*, 2 (2), 115-142.
- Sinkaya, Bayram (2011). İran'da Asker-Siyaset İlişkileri ve Devrim Muhafızları'nın Yükselişi. *Ortadoğu Etütleri*, Cilt 3, Sayı 1, 120-155.
- Sinkaya, Bayram (2011). "İran İslam Cumhuriyeti'nde Siyasal Yapı ve Yönetim". Yılmaz, T. ve Şahin, M (Editörler). *Ortadoğu Siyasetinde İran*. Birinci Baskı. Ankara: Barış Kitap.
- Sinkaya, Bayram (2011). "The Revolutionary Guards And The Iranian Politics: Causes And Outcomes Of The Shifting Relations Between The Revolutionary Guards And The Political Leadership In Postrevolutionary Iran", *Doktora Tezi*, s.1-312.
- Shuja, Asif (2020). "Hindistan-İran İlişkileri: Karşılaştırmalı Bir Bakış", İRAM.
- Suriye'deki İthal Şii Savaşçılar (2015, 22 Temmuz). Aljazeera Turk. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyedeki-ithal-sii-savascilar>, (05.15.2018).

- Taştekin, Fehim (2021). “Türkiye Reisi’ye fırsat penceresinden bakıyor”, <https://www.al-monitor.com/tr/originals/2021/08/turkey-sees-opportunity-iran-west-faceoff-under-raisi>, (14.08.2021).
- Tamer, Cenk (2017). İran’ın Yemen’deki Faaliyetleri ANKASAM, <https://ankasam.org/iranin-yemendeki-faaliyetleri/>, (10.06.2020).
- Talmadge, C. (2008). Closing times: assessing the Iranian threat to the Strait of Hormuz. *International Security*, 33 (1), 82-117.
- Tekin, Ali (1997). *The Place of Terrorism in Iran’s Foreign Policy*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Vakfı, 1997.
- The fall or rise of the IRGC? (2019, 24 Aralık). Middle East Institute, Erişim Adresi: <https://www.kisa.link/NOJe> [10.07.2020]
- Trump’ın İran kararı: 7 soruda nükleer anlaşma nedir? (2018, 8 Mayıs). BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44039074>, (22.11.2020).
- Türkoğlu, Ahmad Jawid (2022).”Besic Kadın Kollarının İran Sosyopolitik Yaşamındaki Rolü”, İRAM.
- USAK Raporu(2009). “USAK İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Sonrasındaki Gelişmelerin Değerlendirilmesi Raporu”, No:09-02.
- Üstün, İsmail Safa (1999). Humeyni’den Hamaney’e İran İslam Cumhuriyeti Yönetim Biçimi. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Wehrey, F., Gren J.D (2009). *The Rise of the Pasdaran: Assessing the Domestic Roles of Iran’s Islamic Revolutionary Guards Corps*, Santa Monica, CA: RAND.
- Wright, Robin (2001). *Son Büyük Devrim, Şeniz Turkomer (Çev.)*, İstanbul, Doğan.
- Yalçınkaya, H (2016). “Güvenlik Yapısı ve Başlıca Uluslararası Güvenlik Sorunları”. Tangör, B (Editör). *İran Toplum, Devlet ve Siyaset*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), 515-542.
- Yavuz, C (2005). “İran hakkında Stratejik Düşünceler”. *Panorama Dergisi*. Sayı: 10.
- Yeğin, Abdullah (2013). *İran Siyasetini Anlama Klavuzu*. Ankara: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, <https://aybu.edu.tr/insanvetoplum/sosyoloji/contents/files/APA.pdf>, (23.04.2022).
- Yeğin, Abdullah (2016). *İran’ın Sert Gücü*. Ankara: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 150, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160215153935_iranin-sert-gucu-pdf.pdf, (24.05.2022).

- Yenisey, Gülara (2008). *Iran'da Etnopolitik Hareketler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s.164.
- Zabih, Sepehr (1988). *The Iranian Military in Revolution and War*. London & New York: Routledge.
- Zabih, Sepehr (1982). *Iran Since the Revolution*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- ‘نیا میتسل آرا صحنه یی خطرناک نخواهم شد’ Kalemeh, 13 Haziran 2009, <http://www.kalemeh.ir/vdci.5a3ct1ayybc2t.txt> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2009) ,
- ‘میرحسین خطاب به شورای نگهبان: انتخابات را باطل اعلام کنید’ Kalemeh, 14 Haziran 2009 <http://www.kalemeh.ir/vdce.n8objh8fw9bij.txt> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2009) ,
- ‘یم رحس نی موسو: ی دوستان رفتار مسالم زیام تی داشته باشند دام در و آشوب فتندین ها’ Kalemeh, 16 Haziran 2009 <http://www.kalemeh.ir/vdcf.vd1iw6de0giaw.txt> (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2009)
- ‘یم دیدج امیپ رحس نی موسوی خطاب ملت به’ Kalemeh, 17 Haziran 2009 <http://www.kalemeh.ir/vdcf.td1iw6demgiaw.txt> (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2009)
- ‘هیانیب شماره 4 یم رحس نی موسوی درباره تجمع ی ب سابقه خرداد و تحولات مربوط آن به’ Kalemeh, 18 Haziran 2009, <http://www.kalemeh.ir/vdcj.mehfuqeamsfzu.txt> (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2009) ,
- ‘یم دیدج هیانیب رحس نی موسو شنبه پنج: ی نماد با سوگوار در، ی مساجد اینکا و تجمع میکنی م’ Kalemeh, 17 Haziran 2009, <http://www.kalemeh.ir/vdci.qa3ct1aywbc2t.txt> (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2009)
- ‘روین ی انتظام با دیبا جیبس وی مردم مهربان باشند’ Tabnak, 21 Haziran 2009 Haziran.
- ‘اعتراض جمع ازی هنرمندان رانیا جهینت بهی انتخابات’ BBC Persian, 2009.
- ‘Iranian football team shows support for Mousavi with green arm bands at Seoul World Cup qualifier’, The Telegraph, 17 Haziran 2009.
- ‘رهبر معظم انقلاب هر: نامزد متعلق به نظام اسلامی هستند/ خط انقلاب ی رأ ونیلیم دارد’ Mehr News, 09 Haziran 2009.
- Wright, Robin (2009). ‘Iran’s Embattled Supreme Leader: A Test for Khamenei’, Time, 25 Haziran 2009.
- ‘تفاوت پر انتخابات’ Aftab-e Yazd, 15 Haziran 2009
- ‘انتقاد لاریجانی از شورای نگهبان و صدا سیما و’ Etemad-e Melli, 9 Haziran 2009.
- ‘لاش هند برای سرعت بخشیدن به عملیاتی شدن بندر چابهار’ IRNA, www.irna.ir/news/84244030/, (Erişim Tarihi: 30.11.2021).

“دالان تجاری چابهار در سایه طالبان”, *Hamshahri Online*, www.hamshahrionline.ir/x7hYt,
(Erişim Tarihi: 29.11.2021).

“ندر چابهار و موازنه‌بخشی راهبردی ایران با چین و هندوستان”, *Shia International News Association*, <https://fa.shafaqna.com/news/1247825/>,
(Erişim Tarihi: 29.11.2021).